



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til de offentlige

Afgangs- og Aarsprøver

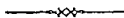
i

Herlufsholms lærde Skole

i Juli 1872.



- I. Nestved Kjøbstad i Middelalderen. Af Pastor A. Listov.
- II. Fortegnelse over Skolens Bogsamling, første Afdelings andet Hefte, og
- III. Efterretninger om Skolen og Opdragelsesanstalten i Skoleaaret 1871—72. Af Prof., Rektor C. Listov.



Nestved.

Bangs Bogtrykkeri.

Nestved Kjøbstad

i

Middelalderen.

Beskrevet efter Skovklosters Gavebog

af

Pastor A. Listov.

Den her meddelte Afhandling har det været mig kjært at modtage til Offentliggjørelse i Herlufsholms Skoleprogram, ikke blot af den Grund, at den angaaer vor Naboby, Skovklosters fordums Hjemstavn, men ogsaa fordi den i det væsentlige støtter sig til Klosters gamle Gavebog, den i Scr. Rer. Dan. aftrykte Liber donationum.

Chr. L.

Skjønt Nestved endnu i Reformationens Tidsalder var en af Danmarks betydeligste og driftigste Byer, og paa Grund af sin aarlige Byskat til Kronen (300 Mark) og Størrelsen af sine Bidrag til Leding kunde hævde sin Plads som den niende i Rangen blandt Rigets Kjøbstæder, umiddelbart efter Randers og Odense ¹⁾, hørte den dog ikke blandt de Stæder, hvis Omraade var større i Middelalderen end i senere Tider. Dette kan vel forklares, dels af den Jordstræknings Beskaffenhed, paa hvilken Kjøbstaden dannede sig, dels af det Afhængighedsforhold, hvori den flere Aarhundreder igjennem stod til den gejstlige Stiftelse, den skyldte sin Opkomst, nemlig det til St. Peder indviede Benediktinerkloster, som den mægtige Ridder Peder Bodilsøn i Forening med sine Brødre

¹⁾ Allen, de tre nordiske Rigers Historie IV, 1, 111. I Forfatterens Fortegnelse over Kjøbstæderne, der deles i tre Klasser, og hvori Nestved nævnes som den tredie i anden Klasse, savnes Helsingør, der mulig dog ikke gik foran Nestved, se Jacobsen i Nyt hist. Tidsskr. I, 143 og 174—175.

og sin Moder havde stiftet under Kong Erik Emun Aar 1135. Det Jordegods, Fru Bodil strax skjænkede Klosteret, indbefattede mest Land paa den højre Bred af Susaaen, nemlig Halvdelen af Landsbyen Lille-Nestved og en dertil stødende stor Skovstrækning, hvorimod hun paa den venstre Aabred, i Landsbyen Store-Nestved, kun kunde skjænke Klosteret Kirken, hvortil Familien havde Patronatsret, en Gaard med tilhørende Jord, samt Maglemølle. Men da Lille-Nestved vedblev at være en Landsby, medens Store-Nestved efterhaanden opstod som Kjøbstad under Klosterets Højhed og Beskyttelse, strakte Kjøbstadens Omraade sig mod Vest aldrig længere end til Aaen, og mod Øst indsnevredes det af den Række Sandbanker, der endnu omgive Byen, men i hine Tider maa have været langt højere. Da desuden den Lavning, der ligger bag disse Sandbanker indtil Kalbyris, allerede i Løbet af det tolvte Aarhundrede kom i Klosterets Besiddelse tilligemed de Jorder, der fra Bakkerne sønden for Kjøbstaden skraane ned imod Susaaen og udelukkende benyttedes som Udmarker og Overdrev, kunde Byens Udvidelse kun foregaa indenfor bestemt afstukne Grændser, hvortil ogsaa maa regnes, at dens Borgere fra 1290 ikke kunde sælge, ja end ikke falbyde Hus eller Grund uden Abbedens Samtykke.

En Hovedkilde til Oplysning om Nestved Kjøbstads Udseende i Middelalderen er endnu bevaret os i St. Peders Klosters Gavebog (liber donationum), som Klosterets næstsidsste Abbed, Rasmus Daw, lod besørge til Beskyttelse for dets Besiddelser, da de reformatoriske Bevægelser begyndte at true det, og som

Klerken Petrus Jacobi, med Tilnavnet Skjold, fra Roskilde udarbejdede med stor Omhu i Aaret 1528. Dette Skrift, der snart paa Latin, snart paa Dansk indeholder et Register over alle de Privilegier og Gavebreve, det rige Kloster Tid efter anden var kommet i Besiddelse af, og som omhandler den Mængde Landsbyer, navnlig i Sydsjælland, hvori Klostergodset var beliggende, er oftere blevet benyttet af dem, der have skrevet om „Skovkloster“; men skjønt allerede Langebek, der udgav det i sin Samling af *scriptores rerum danicarum* (T. IV, 335—406), bemærkede, at deri ogsaa fandtes et Hjælpemiddel til Nestved Kjøbstads Topografi, er det dog ikke, saavidt mig bekjendt, blevet benyttet som saadant. Her skal da gjøres et Forsøg paa at samle og belyse det Stof, Gavebogen, betragtet fra et saadant Synspunkt, indeholder.

Nestved var inddelt i Fjerdinger, hvis Navne og Omfang Gavebogen omtaler saaledes:

Møllæfierdingh rækker fran møllen, møllégaden then norræ sidæ, oc tiil Ringstæde port. Item fran Mickel Twæssøn søllest oc alt then holm om tiil plogh. S. 364.

Brofierding rækker alt then holm om, som Tygæ Dwæ bodæ, oc alt brogade, oc siden indtiil mølleportæn. S. 369.

Nørræfierding rækker fran Ringstæde port oc udt met sandbærget, ind tiil øster port, siden Niels bondis sidhæ, hælliggestis, Grabrødre, Magns Twæssøn oc Magns Skanings sidæ. S. 373.

Stuæclintzfierding strækker fran øster port, synden udt, wet Anders Krabbe, oc need ath tiil Magns

Porsse, Sworthe brødre, Knudt Malære oc tiil Sanctae Pæders Kirke. S. 374.

Navnene paa de tre første af disse Fjerdinger og paa de nu nedbrudte Porte for Enden af Mølle-, Ringsted- og Østergade have bevaret sig uforandret til vore Dage, og endnu efter det 18de Aarhundredes Midte nævnedes ogsaa Stueklindts Fjerdning i Byens Skatte-registre. Et Blik paa det Kort over Byen (fra 1859), som ledsager Traps Beskrivelse af Danmark, vil vise, at Møllefjerdning indbefattede Byens nordlige Del, hvori nu Møllegade, Kindheste- og Ringstedgade findes; Brofjerdning det halve af Byens vestlige Del med Bro- og Farvegaden, Helligtrefoldighedsgaden og den vestre Side af Møllegaden; Nørrefjerdning den østlige Del af Byen med hele den Strækning, der fra St. Peders Kirke breder sig østerpaa, og hvori nu Axel- og Hjultorvet, Torvestrædet, Ramsherred og Grønnegaden samt Østergade, foruden nogle Smaastræder, ere beliggende. Til Nørrefjerdning regnedes en Strækning i Byen, der hele Middelalderen igjennem var aldeles ubeboelig, nemlig en lille Sø, kaldet Munkesøen, i den Trekant nedenfor Sandbjerget, der nu, opfyldt og tildels bebygget, omsluttet af Nygade, Ramsherred og Grønnegade, men som langt ind i dette Aarhundrede endnu var et Morads, da de i Middelalderen mod Nord og Vest anlagte underjordiske Afløb for Vandet ned til Aaen alt i det syttende Aarhundrede vare blevne forstoppede og senere kun tildels istandsattes.

Ikke blot i Møllefjerdning, men ogsaa i Brofjerdning taler Gavebogen om Holme. Hvis Ordet, navnlig hvad angaaer Brofjerdning, skal forstaaes ganske

bogstaveligt og ikke blot, saaledes som Tilfældet er i Byens ældste Pantebøger, om Ejendomme, der paa alle Sider omgives af Gader, maa smaa Vandløb, der senere ere forsvundne, have adskilt visse Dele midt i Byen fra dens øvrige faste Grund; og det kunde maa-
 ske endog være rimeligt, da der i Brofjerding nævnes Jorder mellem Broerne, norden ved Tingstedet (inter pontes borialiter juxta placitum S. 366, 34). I Mølle-
 fjerding kan godt have været en Ø; thi fra Maglemølle og til Ringstedport strakte sig nord omkring Byen en Mose, som Gavebogen kalder Pugemosen (Puge bety-
 der i den gamle danske Tunge en ond Aand), og som St. Peders Teglgaards Hestehave stødte op til (363, 13); denne Mosestrækning er kjendelig endnu, og om den mindede i forrige Aarhundrede et Pugestræde, der gik fra Ringstedgade til Vandmøllen. Mickel Twessøn, hvis søllest (maaske det samme som Syll eller Syllesteen, Grundstok eller Tærskel) dannede et Skjæl i Møllefjerding, skjænkede Klosteret sin Gaard, der laa i Nærheden af Maglemølle, i Snabertun (369, 66 og 373, 53), hvilket besynderlige Navn maaske betyder Tossegaarden (snápr, isl. en Daare).

St. Peders Kloster, hvorom Kjøbstaden dannede sig¹⁾ som om sit Midtpunkt, blev utvivlsomt — hvad betydelige Rester af dets Kjældere i Gjæstgivergaarden

¹⁾ Aar 1274 indrømmede Kong Erik Glipping Nakskov de Love og Rettigheder, som han selv og hans Forgjængere dengang allerede havde indrømmet Nestved og de andre Markedspladser (villae forenses) i Sjælland. Suhm, X, 1005.

„Vinhuset“ paa Hjørnet af Helligtrefoldighedsgaden godtgjøre — anlagt i Brofjerding paa den Holm, som Gavebogens Forfatter siger, at Tyge Due, formodentlig hans Samtidige, beboede, vester ved St. Peders Kirke (372, 39). Vel brændte allerede Aar 1261 alle dets Bygninger paa Kirken nær, og Munkene nødtes til at ty ud til Skoven paa den højre Bred af Susaaen, hvor de opbyggede Klosteret paany og gave det Navnet Skovkloster; men ligesom St. Peders Kirke i Byen vedblev at staa under deres Bestyrelse, saaledes bevarede de ogsaa deres Magt i Kjøbstaden, saavel ved deres Ret til at hæve Told, Grundskat, Næringskat, Krigsskat og Sagefald (Bøder) og ved deres Ret til at indsætte og afsætte Byens Øvrighed, som ogsaa ved Besiddelsen af en Mængde Gaarde og Grunde, der vare skjænkede dem af fromme Velyndere.

Klosterets Ejendomme fandtes omspredte i alle Byens Fjerdinger; men der var dog flest af dem i den Del af Kjøbstaden, der laa nærmest ved dets ældste Besiddelse, Maglemølle og ved St. Peders Kirke, der efterat være afbrændt 1280 tilligemed den største Del baade af Store- og Lillenestved opførtes paa den forriges Plads. Idet disse Ejendomme opregnes i Gavebogen, oplyses vi tillige om Gadernes Beliggenhed, Navne og Ælde og see, at de, der dreve samme Haandtering, ogsaa gjerne boede i samme Gade.

Inden det fjortende Aarhundredes Slutning fik Klosteret af Præsten Nicolaus Brysting en Gaard og Grund, der laa i en nu forsvunden Gade, kaldet Porsegaden, tæt ved Møllegaden (367, 46), og i det femtende Aarhundrede skjænkede Ridder Bjørn Olsson,

Raadmand Jens Perssøn og Borgeren Mattis Perssøn Klosteret andre Ejendomme baade paa den nordre og søndre Side af Møllegaden (393, 81; 367, 38; 369, 4). I Brogade, som man kom ind i, saasnart man fra Lillenestved havde passeret „Store Bro“ over Aaen, besad Klosteret allerede 1381, „ifølge mere end sexten Aars Hævd“, en Bod (370, 11), men fik i Løbet af det femtende Aarhundrede otte Ejendomme til, blandt hvilke een „nedær hænder aen, wæsten wet thet stræde, som løber fra gaden oc tiil aen (370, 8); hvilket Stræde endnu angaves paa det Kort fra 1767, som Pontoppidan har optaget i sit danske Atlas, men nu er forsvundet tilligemed en anden Gade ved Aaen, der hed Korssægade (370, 10). Fra Brogade gik et Stræde ind til de Bagerboder, hvis Opførelse Abbeden 1442 tilstedede paa Vilkaar, at de gave Hvedebrød¹⁾ og Toftegjæld (Grundskat) til Klosteret (372, 44 og 369, 7), og dette Stræde var „herstrede“ o: Hovedgade, Adalgade i Byen (372, 45). I Nærheden af Aaen fandtes i Brofjerding en Badstue, der nævnes 1420 (370, 12) og maaske var opført istedenfor en ældre i Stueklindtsfjerding, i „Køffmanne badstue strædhed“, som ogsaa omtales (377, 33). Det hørte, siger Allen²⁾, til Livets Fornødenheder dengang jævnlige at kunne tage sig et varmt Bad, og det saavel

¹⁾ Ifølge en med Byen afsluttet Kontrakt fra 1484 skulde hver Bager give Klosteret et Hvedebrød hver Løverdage og i Penge paa S. Blasii Dag (3die Febr.) 7 Sterling.

²⁾ I sit før nævnte Værk S. 246.

Fattige som Rige, og Karske ikke mindre end Syge. For dem, der levede i ringere Kaar, var der offentlige Badstuer, og i mange Kjøbstæder minder endnu Navnet paa en eller anden Gade eller Stræde om, at her engang har været en offentlig Badstue.

Ved St. Peders Kirkegaards søndre Side købte Klosteret 1374 af Nonnerne i St. Claras Kloster i Roskilde to Slagter- (Kjødmanger-) Boder med Toft, men mageskiftede dem atter 1477 med St. Peders Kirke for en Bolig i Brogade (370, 20 og 23). Ved den vestre Side af St. Peders Kirkegaard var der — til Underholdning for Vikaren ved samme Kirke — blevet skjænket en Bod jævne ved de der beliggende Skomager- (Suder-)¹⁾ Boder, og denne Gave stadfæstede Biskoppen i Roskilde 1331 (369, 6); to andre Boder med deres Toft paa samme Side af Kirkegaarden fik Klosteret til Gave 1372 (368, 62). Nær ved St. Peders Kirkes Nordside ejede den Roskildske Kannik Albert Brunstenssøn en Gaard, som han 1351 skjænkede Klosteret, imod at Brødrene skulde holde en Sjølemesse hvert Aar paa en bestemt Dag (Aartid) for ham og hans Forældre (366, 46).

Kjøbstadens Handel, baade Landhandelen med det Distrikt i en Omkreds af flere Mil, der ved Stadsretten var henvist til udelukkende at handle med Byens Kjøbmænd, som ogsaa Søhandelen samt Fiske-

¹⁾ Ifølge Kontrakten af 1484 betalte enhver Slagter i Afgift til Klosteret en Steg hveranden Søndag og aarlig 4 Grot i Penge; hver Suder $\frac{1}{2}$ lødig Mark og et Par Støvler aarlig.

riet i Fjorden og — forbi „Mindet“ (o: Gabet, isl. minni) ved Karebæk — i Beltet havde naaet sin fulde Højde ved Overgangen til det sextende Aarhundrede, og da tog Byen vel ogsaa Del i det store Sildefiskeri om Høsten ved Øresund, hvorved i Frederik den Førstes Tid blot ved Falsterbod og Skanør 37,500 Karle, fordelte paa 7,515 Baade sysselsattes, og hvoraf det aarligen nedsaltede Udbytte alene ved Falsterbod beløb sig til 96,000 Tønder, medens det i hele Riget ansloges til 360,000 Tønder¹⁾). At Kjøbstadens Fiskeri ogsaa tidligere har været temmelig udstrakt, tør man formode af en Dom, som Kong Erik af Pommern afsagde over Nestved Borgere i Aaret 1419²⁾); thi deraf erfares, at de dreve Fiskeri ved Lollands Kyster, hvor de under en Strid med Munkene i Skiemminge (Maribo) Kloster halshuggede en Munk og to Klosterbønder og begrove dem i heden (uindviet) Jord. I det Privilegium, Kong Christian I fra Callundborg udstedte for Nestved paa Korsmissedag (den 3die Maj) 1451, og hvori hans Forgjænger, Kong Christoffers Brev paa Byens Privilegier stadfæstes, hedder det, at Byen skal være toldfri i Riget Danmark, „undtagen vore Fiskerlejer i Høsten“, og skal nyde og bruge frit Fiskeri udi Fjorden og deromkring; og det samme er Tilfældet i Kong Hanses Stadfæstelsesbrev, dateret Nestved paa St. Hansdag (ante portam latinam, 6te Maj) 1488. Det er da ogsaa naturligt, at Kjøb-

¹⁾ Allen, S. 69 ff.

²⁾ Danske Magazin I, 366.

mændenes¹⁾ Gade (platea mercatorum, købmande gadhæ), eller, som Ordet senere fordrejedes, Kjøbmagergaden er den blandt alle Byens Gader, der nævnes allertidligst i Gavebogen. Aar 1315 skjænkede Hermann Draff Klosteret en Gaard paa den nordre Side af denne Gade paa Vilkaar, at det ved en Vikar skulde ugentlig lade holde fire Sjælemesser for ham ved St. Peders Alter (374, 7).

Fra Kjøbmagergaden, der dengang havde samme Retning som nu, nemlig fra St. Peders Kirke imod Sydost, parallel med og for Færdselens Skyld i ringe Afstand fra Aaen, gik to Stræder ned til denne, med Bygninger, der vare af særdeles Vigtighed for Handelen; det var de samme Stræder, som nu benævnes Compagnistræde og Møntergaden.

I Compagnistrædet laa et Stenhus, en grundmuret og teglhængt Bygning, i Modsætning til andre i Byen, der kun vare klinede med Ler med Tømmerstokke imellem og kun tækkede med Straa; det tilhørte et af Kjøbstadens fire Gilder og nævnes 1493 (377, 37). Det kaldes snart Peblingehuset, snart Peblingegildhuset, formodentlig fordi det ogsaa vendte ud til et Stræde, der dengang fra Klosterskolens Bygning ved den søndre Side af St. Peders Kirke løb ned til Aaen. At det ikke var Skoledisciplene, men et Gilde, der ejede dette Forsamlingshus, sees af et Kirke-regnskab fra 1673, hvori Compagnihuset og Peblinge-

¹⁾ Kjøbmændene skattede fra 1484 til Klosteret hver et Pund Ingefær, der omtrent kostede 2 Lod Sølv. (Allen, 233).

huset omtales som een og samme Bygning. I en Aar 1744 affattet, ikke videre grundig Beretning, som Borgermester og Raad tilstillede Stiftsbefalingsmanden Baron v. Gersdorf, siges, at de tyske Kjøbmænd i gamle Dage havde deres Oplag og Contoir i dette Hus. Det staaer endnu og benyttes som Oplagssted.

I det andet af de ovennævnte Stræder laa Møntergaarden, ligeledes en grundmuret Bygning, der ogsaa er bevaret og nu bruges som Pakhus. Klosteret tilbyttede sig denne Gaard „fra Porten og til Aaen“ af Roskilde Domkirke Aar 1355 (S. 346, A. 1), men gav Jep Pariis i Nestved den 1476 i Mageskifte for en Gaard i Kalkerop (398, 21). Det synes efter den første af Gavebogens Oplysninger, som om Nestved allerede under Valdemar Atterdag har været brugt som Møntsted; men efter hvad der velvilligt er mig meddelt¹⁾, kjender man ikke en eneste Mønt, der med Sikkerhed kan tillægges Valdemar Atterdag eller Dronning Margrete. De eneste Mønter, man kjender fra Nestved, ere slagne under Erik af Pommern, hvis Møntmester Mester Gherd (to Nestwede) nævnes i en Kvittering fra 1407. Disse Mønter kunne henføres til to Slags, nemlig 9lødige Sølvmønter (Sterlinge), der paa Adversen have en Krone med Kongens Navn og paa Reversen et Kors, hvorm staaer Moneta Næstwed, og Kobbermønter (Peninge), der paa Adversen have et kronet E, hvorm staaer moneta Næstw., og paa Re-

¹⁾ Af Inspektøren ved den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Justitsraad Herbst.

versen in nomine Dom. omkring et Kors, i hvis ene Vinkel er et Kløverblad¹⁾). Efter Kong Eriks Flugt ud af Landet ophørte al Udmøntning i de Værksteder, han havde benyttet, og Malmø blev i 50 Aar det eneste Møntsted i Danmark; men naar der endnu i Aaret 1477 omtales „Hvide Nestvede Engelske“, antages disse for at være Eriks Sølvmønter fra Nestved, hvilke efter de betydelige Fund, der ere gjorte af dem, maa formodes at have været udmøntede i store Masser.²⁾

„Imellem Møntergaarden og Kjøbmagergade“, hedder det i Beretningen om Byen af 1744, „har i fordums Tid staaet en stor grundmuret Gaard, hvori fremfarne Konger, naar de besøgte Kjøbstaden, residerede. Pladsen har endnu Navn af Kongens Gjæstegaard; den er øde, men Rudera og en Kjælder af hin Gaard findes endnu.“ Den omtalte Kjælder med sine tykke Mure ovenpaa et Fundament af Kampesten er ikke forsvunden endnu; den kan sees i et lille Hus, der ligger paa det østlige Hjørne af Kjøbmagergaden og Compagnistrædet.

At danske Konger have ejet Gaarde i Nestved, kan sluttes af Gavebogen; om Erik Glipping hedder det udtrykkelig (S. 378), at han 1268, samme Aar, da han i Nestved den 14de Maj gav Stege Borgere Bevilling paa at bruge Skovene omkring deres By, skjæn-

¹⁾ De findes afbildede i Kobberne til den kgl. Møntsamlings danske Mønter, 2den Classe, Tab. XXVI, Nr. 2—4 og Nr. 6—7.

²⁾ Se en Afhandling af Luxdorph i Vidensk. S. Skrifter, 1ste Række, 9de Bind.

kede Klosteret sin Gaard i Nestved, som Hr. Nicolaus, Præst i Sandby havde ejet; men dens Beliggenhed bestemmes ikke nærmere. Den 12te Marts 1353 bevidnede Thrugil, Abbed ved St. Peders Kloster i Nestved og det ganske Convent, at Kong Valdemar Atterdag havde beklaget sig for dem over, at han, naar han kom til Nestved — hvor han f. Ex. 1344 havde sluttet Fred med Grev Johan af Holsten — ikke havde noget Hus eller Gaard, hvor han rolig kunde opholde sig for sine Fjenders Anfald, og bad dem derfor at overlade sig en Grund (hvorved der var en Fiskedam), hvorpaa han kunde bygge et Hus. Klosterbrødrene imødekom Kongens Ønske og overlode ham og Arvinger en dem tilhørende Grund, beliggende ved Aaen sønden for Prædikebrødrenes (Dominikanernes) Kloster og hvorved der var en Dam, dog med Vilkaar, at Kongen ej derpaa maatte opføre nogen Bygning, som kunde blive dem og Klosteret eller dets Indkomster i og udenfor Byen til Skade¹⁾. Gavebogen omtaler ogsaa, at Valdemar lovede Klosteret, at den paatænkte Bygning ikke skulde blive højere end 30 Alen (378, 48). Hvorvidt en slig Kongsgaard, der vel endog maatte have nogen Befæstning, virkelig blev opført, er jeg ikke istand til at oplyse; i hvert Fald kan den, ifølge Beskrivelsen, ikke have ligget ud til Kjøbmagergade.

Vi have hidtil kun dvælet ved de Besiddelser i Stueklindtsfjering, som St. Peders Kloster havde; men Gavebogen siger, at i samme Fjering ogsaa laa

¹⁾ Suhm, Danmarks Historie T. XIII, 275.

et Kloster, der tilhørte Dominikanernes (Sortebrødrenes) Orden. Denne Tiggerorden havde med en saaa forbavsende Hurtighed udbredt sig fra Spanien til Norden, at der allerede 1222, Aaret efter Stifteren Dominicus Guzmans Død, var blevet anlagt et Sortebrødre kloster i Lund. Til Nestved antages disse Sortebrødre at være komne før Midten af det trettende Aarhundrede; men den ældste Beretning om dem i Gavebogen indeholder, at Magister Rano, en Kannik i Roskilde, i Erik Glippings Nærværelse 1277 tilskjødede St. Peders Kloster to Gaarde og en Mølle i Mogenstrup Sogn, for at Prædikebrødrene i Nestved kunde i Fred besidde den Grund, som de da beboede (349, b. III). Hvor denne Grund laa paa den Tid, kan man efter Gavebogens nærmere Beskrivelse deraf temmelig sikkert afgjøre; thi der nævnes, at Oleff Sappæ Aar 1440 skjødede Klosteret sin Gaard, liggende hos Sortebrødre yderst paa Købmangegade østerst. (374, 3). Klosteret laa tillige indenfor Byens Grændser; thi der siges 1431, at Strædet, som ligger østen ved Sortebrødre, som nu er indhegnet, er Kongens „herstræde“; og det sees af Byens ældste Pantebøger, at den Gade, der nutildags kaldes Riddergade — mellem Kjøbmangegade og St. Mortens Kirke — før det syttende Aarhundrede endnu hed Herrestrædet. Ogsaa melder Gavebogen, at en øde Toft derhos var fordum bebygget og holdt „Byes Tynge“. (374, V og VI). Af andre Kilder veed man, at Sortebrødrenes Kloster ved Reformationstiden blev ombygget og da lagt udenfor Byen, og at den senere Klosterbygning ifølge en Indskrift

paa samme først fuldførtes 1527¹⁾). Det er derfor vistnok rigtigt, naar Beretningen om Nestved fra 1744 siger, at der mellem St. Mortens Kirke og Sortebrødrenes (senere) Klosterbygning (der efter Reformationen gik over i forskellige Adeliges Besiddelse og først 1840 forsvandt, for at give Plads til den Ostenfeldtske Stiftelse) havde staaet et Kloster, „hvoraf der endnu“, dengang Beretningen afgaves, „vare kjendelige Mure og Kjældere“, og hvorpaa der da var opført Borgergaard; kun deri fejler Beretningen, at den antager dette Kloster — ikke for Sortebrødrenes ældste Klosterbygning, men — for et Nonnekloster, af hvis Tilværelse i Nestved der ikke haves mindste Spor i Historien.

Skjønt Tiggerordenernes Statuter forbøde dem at samle sig Ejendomme, ændsede de dog ligesaa lidt i Nestved som andensteds dette Forbud. I Aaret 1431 havde Skovkloster „i Venskab og god Tro“ forlenet Prioren af Sortebrødre, Per Arildsøn, og Ridder Valdemar med Husvolden, en Strækning fra Bankerne syd for Byen og ned til Klosterets Udmarksjord ved Aaen (378, 49), paa hvis øverste Rand Valdemar Atterdags Fjender havde anlagt den Befæstning, som hans Hær 1345 stormede og indtog, og hvis Levninger man 1833 mente at være stødt paa i Nordkanten af „Store Mølles“ Have. Men Aaret efter „lastede Abbeden og Almuen i Nestved, at Tiggermunkenes Klostre bekræcke (bemægtige sig) og samle

1) Pontoppidans Danske Atlas, III, 99.

Jordegods uden at gjøre Byes Tyngde deraf og Toftegjæld“; hvorfor der samme Aar (375, 7—9) forfattes en Fortegnelse, dog uden Angivelse af Indholdet, over, hvormange Gaarde Sortebrødrene og Graabrødrene havde „fanget“ uden at opfylde disse Forpligtelser. Imidlertid foretog Klosteret snart efter i Mindelighed forskjellige Mageskifter, der nævnes i Gavebogen, med Dominikanerne, medens slet ingen saadanne omtales med Franciskanerne.

Skovkloster faaer saaledes 1434 af Sortebrødrene en øde Gaard i St. Mortens Sogn, liggende i østre Ende af Købmannegaden, og giver til Gjengjæld Brødrene et Vænge udenfor Østerport ved Vejen, som fører til Aaderup, tilligemed et andet Jordstykke, der stødte umiddelbart op til deres Abildgaard¹⁾ og Husvolden. Og paa Grund af, at de ikke skulle give Toftegjæld af disse Ejendomme, forpligte de sig til imellemstunder at prædike i Skovkloster (374, 4). Sortebrødrene vare ogsaa komne i Besiddelse af et Hus med Jord umiddelbart op til det Sted, hvor St. Peders Kloster maa antages at have ligget før Branden, nemlig „vesten ved St. Peders Kirke og norden ved Bytinget, paa det Hjørne næst op til Klosters Jord og Hus paa det andet Hjørne ud til Torvegaden“ (Tyge Dues); men denne Ejendom overlode de 1507 Skovkloster imod at faa, foruden Jord og Hus ved Aaen mellem to Stræder, hvoraf det ene hed Fiskerstrædet (sandsynligvis en Del af det nuværende

¹⁾ I Middelalderens Latin pomerium.

Compagnistræde), tillige en Jord, liggende udenfor Nestved i det Hjørne udenfor deres Klostervænge, sønden næst op til det Stræde, som løber ud af Klosteret og ud til Adelvejen, man færdes ad til Aaderup (372, 39). Ved at omtale dette Mageskifte lader Gavebogen tillige falde et Ord om, at Bytinget, der, som før ommeldt, havde sin Plads Vest og Nord for St. Peders Kirke, „var forfløttet nu“, o: dengang Gavebogen udarbejdedes, sandsynligvis til det Sted, hvor Byens gamle Raadhus endnu staaer.

Hvor vidt Sortebrødrene udvidede sig henad St. Mortens Kirke, maa lades uafgjort; derimod erhvervede Skovkloster Ejendomme i dens Nærhed. Norden ved Sortebrødrenes Kirkegaard løb et Stræde (375, 12), og i Nærheden deraf ejede Laurids Bydelbag af Bregnetved, af Vaaben o: Adelig, et Stenhus paa „Koberg“, et ubestemmeligt Sted, som han 1433 tilskjødede Skovkloster tilligemed flere Ejendomme (376, 29). Saa-danne havde Skovkloster ogsaa under Sandbjerget nordest fra St. Mortens Kirke og vesten ved samme (373, 3; 374, 6).

Foruden Dominikanerne havde ogsaa Franciskanerne, saa kaldte efter deres Stifter Frants af Assisi († 1226), men bedst kjendte under Navnet Graabrødrene paa Grund af deres graa Kappe med en Hætte, et Kloster i Nestved, der var stiftet omtrent 1240 af Erkebiskop Andreas Sunesøns Broderdatter, Fru Inger, Grevinde af Regenstein. Gavebogen siger, at det laa i Nørrefjerding. I Traps Beskrivelse af Nestved (fra Aaret 1860), ligesom ogsaa paa hans Kort over Byen, angives dette Klosters Plads sydvest for St. Peders

Kirke, og det antages, at Levninger af samme endnu skulde findes i nogle Bygninger, blandt hvilke ogsaa regnes den Bygning, som indtil 1739 var Latinskole og endnu staaer uskadt, og hvori Peder Syv, Samleren af danske Ordsprog og Kæmpeviser, som Skolens Rektor i flere Aar havde Bolig, indtil han blev Præst i Hellested, hvor han døde 1702. Men dette kan neppe være rigtigt. Gavebogen, hvis Forfatter i enhver Fjerding opregner de mærkeligste Bygninger i den Orden, der maatte falde ham naturligst efter Stedernes Beliggenhed for hverandre, gaaer i Beskrivelsen af Nørrefjerding ganske bestemt fra Nordost til Sydvest; han nævner først Helliggæstis, som dengang laa paa samme Sted, hvor det nu ligger, nemlig i Ringstedgade; derpaa Graabrødrenes Kloster og efter dette Magns Twæsson. Der kan ingen Tvivl være om, at der ved den sidstnævnte tænkes paa den Borgmester Maghens Tuessøn, som i Aaret 1484¹⁾ havde betænkt St. Peders Kirke med en betydelig Gave, for hvilken der i Kirkens Chor skulde holdes Ottesang, Aftensang og Natsang paa alle Søgnedage af Sognepræsten, Skolemester og Peblinge. Foruden en Badstue, han nylig havde ladet opbygge i Møntergaarden, og et tilliggende Hus havde han skjænket Kirken det nye Stenhus, han havde ladet opbygge, liggende sønden til St. Peders Kirkegaard, 7 Boder og Boliger, hver Bod med sin Kjælder, Alt i Alt omtrent 48 Alen i Længden og i Bredden fra den ene Ende af Kirkens Ringmur til

¹⁾ Danske Magazin I, 269 ff.

den anden. Murene af disse Bygninger have overlevet Kirkens Ringmur; de staa endnu, som de dengang skjænkedes Kirken, og der bliver saaledes ingen Plads paa den sydvestlige Side af St. Peders Kirke for Graabrødreklosteret, hvis Bygninger desuden alle bleve nedrevne af Nestved Borgere, da Munkene vare blevne forjagede¹⁾, og Kong Frederik I ved sit Brev af 10de August 1532 havde givet Byen Klosteret med al sin rette Tilliggelse i Forlening paa Vilkaar af, at den skulde strax holde Helliggejsthuset færdigt og der indlægge fattige, elendige Mennesker²⁾.

Vi fejle derfor neppe, naar vi antage, at Klosteret har ligget Nordost for St. Peders Kirke mellem denne og Helliggæstis paa det Sted, som ogsaa et Skrift af Helvad (1624) og Traditionen peger hen til. I den oftere nævnte Beretning om Byen fra 1744 siges, at et lidet og snevert Stræde, som gaaer fra St. Peders Kirke ud til Axeltorvet og nu hedder Pølsestrædet, dengang endnu kaldtes Graabrødrestrædet. Der fortælles endvidere efter et Øjenvidnes Beretning, at da en Borger omtrent ved Aaret 1674 opbyggede et to Loft højt tavlmuret Hus og grov til Kjælder under Jorden, traf man paa Grundmur af Klosterets Fundament og en muret Hvælving, hvori vare syv „Borgerlæs døde Menneskeben“, som bleve henførte paa St. Jørgens Hospitals Kirkegaard og der jordede. I Kong Frederiks Brev nævnes som Klosterets Tillig-

1) Daugaard, de danske Klostre, S. 208.

2) Kirkehist. Samlinger, I, 416.

gende dets Kirke, Kirkegaard, Have og Gaardsrum, hvilke sandsynligvis have strakt sig østerpaa tværs over det nuværende Axeltorv og ned ad den Gade, der nu kaldes Skomagerrækken, eftersom man for to Aar siden, ved at lægge Grund midt paa Torvet til det der oprejste Mindesmærke for Kong Frederik VII, stødte paa Levninger af Grundmure og tidligere fandt lignende bag den nuværende Vagtbygning, paa Hjørnet af Ramsherred¹⁾. Antages selve Klosteret at have ligget paa Hjørnet af Graabrødrestredet ud til Torvet, stødte det umiddelbart op til Byens gamle Raadhus, der nok kan hidrøre fra det 16de Aarhundredes Begyndelse, og som indtil for ikke mange Aar siden havde Udgang baade til St. Peders Kirkeplads og til Torvet; og i saa Fald forstaaer man ogsaa, hvorfor Borgerne, efter hvad der berettes, oprejste en Kag paa det nedbrudte Klosters Grund; thi slige Pæle stode gjerne paa Torvet udenfor Raadhuset, i Forening med de andre Strafferedskaber: Gabestok og Halsjern.

Imellem Graabrødreklosteret og Helliggejstes laa Hjultorvet, der nævnes første Gang i et Skjøde fra Aaret 1434 (S. 365); men dets daværende Udstrækning lader sig ikke nøjere bestemme. Det nuværende Hjultorv er kun lille og adskilt fra det langt større Axeltorv ved en kort Gadestrækning; men begge Navne betegne oprindelig det Samme, nemlig Torvet, hvor Vogne (Lögæ vagne²⁾) nævnes tilligemed Fiskevogne og

¹⁾ Melchior, Efterretninger om Herlufsholm, S. 10, Anm. pp.

²⁾ Melchior, S. 6, forstaaer derved Vogne med Løg og Grønsel.

Sildevogne) kunde holde, og deres Varer udsælges imod bestemte Afgifter (Torggjald og Torgörtug) til Skovkloster (342). De to Torve have maaske ogsaa i Middelalderen gaaet i Eet, og Torvet kan da have strakt sig hen imod St. Peders Kirkeplads, saa at den i Gavebogen omtalte Torvegade, der først efter det attende Aarhundredes Begyndelse skiftede Navn og blev Helligtrefoldighedsgaden, kan have udmundet paa dette Torv.

„I Omsorgen for de fattige, syge og nødlidende aabenbarer sig, trods den Overtro, der var forbunden dermed, en af de smukkeste Sider af Middelalderens kirkelige Liv. Den almindelige Betragtningssmaaede var denne: de fattige, som kun lidet agtes af Menneskene, ere Vorherre kjære, derfor er Godgjørenhed mod de fattige den bedste Vej til at vinde Guds Venskab. Almisse afrenser al Synd, og den frier fra Døden, var en Troesartikel. At leve af Almisse betragtedes som et Gud velbehageligt Liv, ja som en særegen Maade at dyrke Gud paa. Derfor kaldtes de fattige Guds fattige; de bad om Guds Almisse“. ¹⁾ Godgjørenheden mod de Nødlidende lod ogsaa Helligaandshusene fremstaa, hvoraf der almindelig fandtes et i enhver større Kjøbstad, og hvori de Fattige og Syge fandt et Tilholdssted. Paa disses Vegne gik „den Helligaands Bedere“ ud og indsamlede Almisser til Husets Fornødenhed. Paa længere Rejser omkring paa Landet førte disse „Bedere“ Vogne med sig for lettere at

¹⁾ H. Rørdam, Kjøbenhavns Kirker og Klosterne i Middelalderen, S. 297.

føre de indsamlede Gaver, der tilfaldt dem i rigeligt Maal. „Selv de umælende Dyr maatte hjælpe til at indsamle Almisser; thi almindelig havde Helligaands-husene en Gris eller flere, som, forsynede med Klokker, for at skjelnes fra andre mindre gudelige Staldbrødre og for desto lettere at kunne melde deres Ankomst, løb omkring i Byen og sankede deres Føde for fromme Koners Døre.“¹⁾)

Ligesom Helligaandshusene vare ogsaa St. Jørgenshusene bestemte for Syge; men i dem optoges udelukkende saadanne, der lede af Spedalskhed. Denne forfærdelige Sygdom begyndte med Knuder; disse fremkaldte Saar, der udbredte sig og fortærede den Syges Lemmer, saa den Ulykkelige syntes at raadne bort og blev til Afsky ikke blot for Andre, men for sig selv. Denne Sot var ved Korstogene forplantet fra Østerlandene til Europa og var meget udbredt i Danmark fra det 13de Aarhundredes Begyndelse (da Erkebiskop Anders Sunesen døde deraf 1228) og til Midten af det 16de Aarhundrede. Da Sygdommen ansaaes for smitsom, bleve alle St. Jørgenshuse anlagte udenfor Kjøbstæderne, og de Spedalske, der i dem havde et tvungent og sørgeligt Opholdssted, maatte vel indsamle milde Gaver hos medlidende Mennesker, men skulde, ifølge en Lov af Christian II, advare Enhver om deres Nærværelse ved at klappe paa et Stykke Træ.²⁾)

Nestved havde baade et Helligaands Hus i selve Byen og et St. Jørgens Hus udenfor samme, og de

¹⁾ Sammesteds S. 298.

²⁾ Allen, S. 262, ff.

omtales begge af Gavebogen, dog kun i Forbigaaende. Om Tiden, da de ere blevne stiftede, er Intet mig bekendt, og Efterretningerne om dem i de trykte Skrifter ¹⁾, jeg har kunnet komme over, ere i det Hele kun sparsomme og ikke altid tydelige. I Aaret 1363 meldes, at Erich Degn af St. Jørgen i Nestved og Ænglicken Smale med alle Brødres Minde i fornævnte Kloster oplode (afstode) Kong Valdemar deres Gods i Rønnebæk.²⁾ Hvis den her omtalte Stiftelse har været et Kloster i egentlig Forstand og har ligget i selve Byen, maa den skjælnes fra det St. Jørgenshus i Landsbyen Aaderup, St. Mortens Sogns Landdistrikt, en halv Fjerdingsvej sønden for Nestved, hvilket allerede omtales mere end et Aarhundrede tidligere. Thi Aar 1261 skjænkede Peder Olufsen af Kalværis (Karise) foruden Gaver til Munkeordenerne i Nestved ogsaa 10 Mark Penge til Hospitalet i Athorp, og 1292 gav Gytha, Søster til Bisperne Peder Bang af Roskilde og Jens Bang af Odense, idet hun ligeledes betænkte Klostrene og Kirkerne i Nestved, ogsaa 8 Alen Vadmæl til hver af de spedalske Mænd i Athorp (der tilføjes „ved Nestved“) og til hver Kvinde 3 Alen Lærred³⁾.

I Aaret 1399 tilbagekjøbte, efter Gavebogens Be-

¹⁾ Utrykte Dokumenter i Kbhvns Archiver har jeg ikke haft Lejlighed til at gjøre mig bekendt med, og Nestved Raadstuearchiv indeholder kun ganske enkelte Aktstykker fra Tiden før Reformationen.

²⁾ De ældste danske Archivregistraturer, udg. af T. A. Becker, I, 135.

³⁾ Suhm, D. H., X, 425 cfr. 974; XI, 120.

retning, Abbeden i Skovkloster af de Spedalskes Hus i Atherop (upaativlelig den samme By som Athorp og Aaderop, der nævnes lige efter i Gavebogen) visse Ejendomme, som Klosteret havde givet samme i Pant (S. 346, A. V). Det hedder videre, at Skovkloster 1421 fik i Maglag af St. Jørgens Hospital i Atherop Ejendomme i Tyvelse og Kalby Sogne, og St. Jørgen fik igjen tre Gaarde i Atherop, hvoraf hver gav 1 Øre Korn i Afgift (389, 32).

Omtrent ved denne Tid nævnes den Helligaands Hus (domus S. Spiritus) første Gang i Gavebogen; 1417 omtales nogle Jorder, som Stiftelsen ejede i Nestved, i Kjøbmændenes Badstræde, tæt ved Aaen (377, 33). Senere omtales Huset jævnsides med St. Jørgen i Aaderup. Niels Pedersen Gyldenstjerne skjænker i sit Testament fra 1456¹⁾ Gaver, ikke blot til Sortebrødrekloster, hvori han har valgt sig sit Lejersted o: Gravsted, og som faaer hans Hest og Harnisk i Foræring, medens Prioren faaer hans Sølvskede, men ogsaa til den Helligaands Hus (thæn hælyans Hws) og til St. Jørgen; men naar det derom hedder: „oc til sanctae Joriæn samme Stædh“, maa man vel forstaa dette om de Spedalskes Hus i Aaderup. Til dette skjænkede ogsaa Fru Kirstine Eriksdotter Rosenkrands ved Testament af 1509 en Gave af en lybsk Mark; thi der siges: „til Aaderop, til Sancte Jørgen“²⁾. Derimod havde Helliggestes Aar 1491 faaet skjænket et Stykke af en Have ved Maglemøllen (Gavebogen S.

¹⁾ Danske Magazin, 3die Række, 3die Bind, 297—98.

²⁾ Danske Magazin, VI, 187.

373, 46), og det ejede ogsaa Jordegods i Omegnen af Nestved; thi Stiftelsen laante 1495 af Oleff Daa paa Ravnstrup 80 Mark penninge, for hvilke den pantsatte ham en Gaard i Thestrup Sogn, der siden kom i Skovklosters Besiddelse (390, 46).

De Syges Pleje i Helligaandshuset har rimeligvis i Nestved ligesom i andre Kjøbstæder været besørget af Munke, der tilhørte den Helligaands (Duebrødrenes) Orden. Huset blev styret af en Prior, og da der uafbrudt (lige til 1803) holdtes Gudstjeneste i den dermed forbundne Kirke, der nu benyttes til Opholdssted for Hospitalslemmerne, havde det i Middelalderen ogsaa Præster. I Skovklosters „Obituarium“ (Dødslistes), der opregner de Velgjørere, for hvilke der skulde læses Sjælemesser, nævnes ogsaa to Præster og en Prior i dette Hus¹⁾. Men ogsaa St. Jørgens Hospitaler betragtedes som gejstlige Stiftelser; de Syge kaldtes der ligesom i Helligaandshusene Søskende, og de udgjorde tilsammen et Konvent, der styredes af en Formand. Hvert St. Jørgens Hus havde et Kapel, hvori der blev læst Messer, vel ogsaa en Kirkegaard i Nærhed af Stiftelsen. Af St. Jørgens Hus udenfor Nestved er der imidlertid ikke blevet mindste Spor tilbage, saa dets Sted kjendes ikke mere.

Om Livet i begge disse kirkelige Stiftelser faa vi nogen Underretning af to Dokumenter henimod Reformationstiden. I Aaret 1492 var Kong Hans tilstede i Nestved, og da klagede de Søskende, som vare i

¹⁾ Langebek Scr. IV, 330.

St. Jørgens Kloster sammesteds, for Kongen over, at de ikke kunde faa deres Rente af Forstanderen, Jens Boesen, ligesom de „kærede om anden Trætte og Uvillie, som dennem imellem var“. Efter Rigsraadets Tilskyndelse udstedte da Kongen fra Antvorskov Kloster paa Marie Undfangelsesdag (o: 8de Decbr.) et Brev, hvori han gjorde en „Contrakt og Skikkelse“ angaaende disse Anliggender. Forstanderen forpligtedes til at sørge for de Syges Røgt og Pleje, deres Biering (Ophold) med Mad og Øl, om Kjøddagen med Flesk, Kokjød, Kaal og en fersk Ret, som Aarstiden var, om Formiddagen Grød og en Ret Fisk eller Sild til deres Nødtørft og dertil Øl til Skjellighed. Han skulde ogsaa holde en Kapellan, „som skal sige tre Messer hver Uge, om Søndagen, Onsdag og Fredag“; han skulde bygge og forbedre Kirken og Gaarden, holde Klosterets Tjenere ved Lov, Skjel og Ret og ej lade forhugge Klosterets Skove i nogen Maade; han skulde og efter sin Magt forbedre Kirken med Ornament og skulde give de karske Søskende derinde enhver 2 Skilling Grot om Aaret og alle tilsammen en fersk Nød (Höved) og en Fjerding Smør. Det forbydes tillige for Fremtiden at indtage karske Søskende i Klosteret, men saamange syge Søskende, som ere i de Herreder, hvoraf der bæres Rente til Klosteret, de skulle altid allesammen indtages og holdes derinde, „og hvad her overløber, det nyder Formanden til at forsee sig med, som Behov gjøres“. Det paalægges endelig Borgmester og Raad i Nestved hver Maaned at forvise sig om, at Kongens Anordning ikke over-

trædes.¹⁾ Brevets forskjellige Bestemmelser synes at tyde paa, at der ved dette St. Jørgens Kloster i Nestved menes Helligaandshuset. I Beretningen af 1744 siges ogsaa: „St. Jørgens Kloster har staaet i den vestre Part af Byen; Klosterets Bygning er ikke mere til; men Hospitalhuset staaer endnu, og i det staaer et stort gammelt, af Eg udhugget Billede, St. Jørgen paa sin Hest.²⁾ St. Jørgens Helligaands Hospitals Signet, saavidt man af gamle underhængende Segl kan skjønne, er St. Jørgen, siddende paa en Stol med en Sejersfane i Haanden“.

St. Jørgens Hus i Aaderup med sit Jordegods maa, ligesom det udenfor Kjøbenhavn beliggende, henimod Reformationen være blevet Kronens Ejendom; thi under 6te Juli 1513 fik Peder Mortensen, der var Kronens Foged paa Abrahamstrup (det senere Jægerspriis) af Christian II Livsbrev paa at have, nyde, bruge og beholde „St. Jørgens Hospital, udenfor Nestved liggende“, med al sin rette Tilliggelse, Rente og Herlighed, efter Niels Bosse, der tidligere havde haft det i Forlening, „dog at opholde saadan Gudstjeneste og Almisse og holde Hospitalets tilliggende Gods og Herlighed ved Hævd, Magt og Ret i alle Maader, som det Forleningsbrev ydermere indeholder.“³⁾

¹⁾ Hofman, Samling af Fundatser X, 189.

²⁾ Dette Billede er spørløst forsvundet.

³⁾ Suhms Samlinger 2, 109; cfr. Regesta Dipl. I, 620. Den samme Foged havde ogsaa Hospitalet udenfor Vordingborg i Forlening; se Wegener, i Annaler for nord. Oldk. 1855, 51.

Da umiddelbart efter Reformationens Indførelse Christian den Tredies kjøbenhavnske Reces 1536 fastsatte, at Hospitalerne overalt i Riget for Fremtiden ikke maatte gaa i Forlening, og Riberartiklerne af 1542 bestemte, at alle St. Jørgensgaarde skulde lægges til de store almindelige Hospitaler i hvert Landskab eller Stift ¹⁾), formoder jeg, at St. Jørgens Hospital i Aaderup ogsaa er blevet forenet med Helliggestes i Kjøbstaden, saaledes som det alt var skeet 1538 med St. Jørgens Hus udenfor Kjøbenhavn, der lagdes ind under Helliggestes i samme Stad.²⁾ Den ved Reformationen afsatte hæderlige katholske Biskop Ove Bilde, der 1537, som et Bevis paa særdeles kongelig Naade, blev forlenet med Skovkloster, hvor han tog Bolig og siden opholdt sig til sin Død 1555, betænkte i sit Testament ogsaa Nestved Kirker, Præsterne, Skolemestrene, Peblingerne, de Fattige i Byen og i Hospitalet sammesteds; men derimod nævnes ikke St. Jørgen udenfor Nestved.³⁾ I Aaret 1572 bestemte Frederik II, at der af en Gaard, der var lagt til Vordingborg Slot, skulde aarlig gives et Pund Rug, et Pund Byg og en Fjerding Smør til Nestved; men det hedder udtrykkelig: „til de Fattige udi Hospitalet i Kjøbstaden“⁴⁾. Derimod kommer formentlig det sidste Spor af den nedlagte St. Jørgensgaard i Aaderup og sammes Gods tilsyne i den Fundats, hvorved Kong

¹⁾ Allen, S. 265.

²⁾ Rørdam, S. 341.

³⁾ Nye danske Magazin I, 242.

⁴⁾ Hofman X, 164.

Christian IV 1631 indlemmede Callundborg, Ringstød og Nestved Hospitalers Gods i Kjøbenhavns Vartou. Man seer af Fundatsen, at der dengang endnu udenfor Callundborg og Ringsted fandtes St. Jørgens Hospitalsgaard, hvorimod ingen saadan nævnes udenfor Nestved; men blandt det Gods, der var henlagt til Underholdning for otte fattige Hospitalslemmer i Nestved og da inddroges til Vartou, nævnes foruden Ejendomme i forskellige Landsogne rundt om Nestved ogsaa syv Gaarde i Aaderup med deres Kongetiende og øvrige Afgifter, samt tre Huse, hvoraf det ene var bygt paa Kirkegaarden.

„Handel og Haandværksdrift, som overhovedet hele Kjøbstadslivet i Middelalderen, knyttede sig paa det allernøjeste til Gilder og Laug“¹⁾. I alle Kjøbstæder delte Gilderne sig i den senere Middelalder i Kjøbmandsgilder og Haandværksgilder eller Laug, som vare saa strængt sondrede, at en Haandværker aldrig, med mindre han afsvor sit Haandværk og Laug, kunde optages i Kjøbmændenes Gilde, skjønt disse med Fornøjelse optog Gejstlige og Adelige og sædvanlig talte nogle af dem i deres Midte. Gilderne havde ogsaa et stærkt kirkeligt Præg; de vare indviede til Jomfru Maria eller til en Helgen; og i disses Tal regnedes ikke blot de af Kirken kanoniserede, som den danske Kong Knud og Knud Hertug, den norske Kong Olaf, den nederlandske Hertugdatter Gertrud, den svenske Kong Erik, men ogsaa de, som Folket paa egen Haand gjorde dertil, som den danske Kong Erik Plovpenning.

¹⁾ Allen, S. 120 ff.

De rigere Gilder holdt og lønnede en egen Præst eller Kapellan; og han besørgede daglig Gudstjenesten ved et Alter i en af Byens Kirker, der tilhørte Gildet.

Gavebogen beretter os, at der var fire Gilder i Nestved, men indeholder iøvrigt kun lidet mere end deres Navne, og slet intet om, hvilke der var Kjøbmændenes, og hvilke der var Haandværkernes. Aar 1409 skjødede S. Olafs Gilde Skovkloster en Bolig med Jord og Grund i Brogade (370, 9), og samme Aar pantsatte Petrus Kabbe til Tidikinus Bænt sine Jorder mellem S. Erichs Gildehus, ikke langt fra St. Peders Kirkegaard (525) og Brogade (370, 16). Af S. Gertruds Gilde fik Klosteret 1436 i Magelæg al den Jord og Grund, som dette ejede mellem to Stræder, der fra Kjøbmagergade førte ned til Aaen (376, 32). En Gaard, der maa have tilhørt Christi Legems Gilde, tilskjødede Hans Priis i Faaborg Skolens Rektor i Nestved Aar 1401 (375, 17). Skomagernes Gilde maa have haft et Alter i en af Kirkerne; thi 1496 skjænkede Hr. Hans Pigh et Hus til dette Alter (371, 29).

Vi slutte Beskrivelsen over Nestved i Middelalderen med at omtale nogle gamle Segl. Kjøbstadens eget Segl findes under et Pergamentsbrev (i det kgl. Gehejmearchiv) fra Aaret 1481. Man seer paa det to Nøgler, lagte over Kors med en Krone ovenover og Bølger nedenunder. Omskriften er S. Sivium (Ϸ: Civium) de Nestweth. Seglet er afbildet i Danske Magazin, 6te Bind, S. 160, og Dokumentet, som det hænger under, er der ogsaa aftrykt. Af det faaer man at vide, at der fandtes et Alter for S. Erasmus i en af Kirkerne; men dette er for længe siden forsvundet,

ligesom det Kapel for Vor Frue, Gavebogen nævner 1431, og som var bygget ved Vaabenhuset op til St. Peders Kirke mod Syd. Af Gildernes Segl opbevares — ifølge velvillig Meddelelse¹⁾ — to i det kgl. Museum for nordiske Oldsager, nemlig St. Olafs og Christi Legems. Paa det første sees Olaf siddende paa sin Trone, med Øxen i højre og et af Kirkens hellige Kar i venstre Haand; Omskriften er: *Sigillum convivii sancti olavi in nestwet 1508*. Paa det andet sees i Midten Christus paa Korset, ved den ene Side af ham en Kalk, hvori hans Blod nedflyder, ved den anden Viebrød (Hostien), og i Randen staaer *S. convivii corporis cristi in nesweth*.

¹⁾ Af Cand. Henry Petersen.

Fortegnelse

over

**Herlufsholms lærde Skoles
Bogsamling.**

Første Afdelings andet Hefte.

Af

Chr. Listov.

9. Nordiske Oldsager, nordiske Myther, Sagn, indledende Skrifter.

- Aarsberetninger, Det kgl. nord. Oldskrift-Selskabs, 1836—1842 (1 Bd.) Kbh. 1837—43.
- Afbildninger fra det kgl. Museum for nord. Oldsager. Ord-
nede og forkl. af J. J. A. Worsaae. Kbh. 1854.
- Annaler, Antiquariske. Udg. ved den kongl. Comm. for Old-
sagers Opbevaring. 1—4. Kbh. 1812—27.
- Arentzen, Kr., og St. Thorsteinsson, Nordisk Mythologi efter
Kilderne. Kbh. 1859.
- Arnesen, M., Minder om hedensk Gudsdyrk. i vore Stedsnavne.
Prg. Frdhald 1866.
- Arnkjøl, Tr., Der Cimbrischen Völcker Götzendienst etc. 1—4.
(1 Bd.) Hamb. 1703. 4. (Th.)
- Atlas for nordisk Oldkynd., Prøver fra Bronzealderen og fra
Jernald. — Atlas de l'archéologie du Nord par la Soc.
roy. des Antiquaires. Copenh. 1857. fol.
- Baden, G. L., Dansk-Norsk histor. Bibliothek. Od. 1815.
- Bartholini, Th., filii, De Holgero Dano, qvi Caroli Magni tem-
pore floruit, dissertatio. Hafn. 1677. (Br.)
- Brynjulfi fil., G., Periculum Runologicum. Haun. 1823.
- Bygdesagn, Norske, samlede af L. Daae se 10.
- Edda se Oldnord. (Islandsk) Litt.
- Engelhardt, C., Sønderjydske Mosefund. I. Thorsbjerg Mose-
fund. Kbh. 1863. fol.
- — II. Nydam Mosefund 1859—1863. Kbh. 1865. fol.
- Fynske Mosefund. I. Kragehul Mosefund 1751—1865.
Kbh. 1867. fol.
- — II. Vimose Fundet. Kbh. 1869. fol.
- Museet for de nord. Oldsager. En Ledetraad. Kbh. 1872.
- Eskimoiske Eventyr og Sagn se 14.
- Fibiger, J., Omrids af den finske Hedentro; dens Forhold til
de skandinaviske Oldsagn. Prg. Hadrsl. 1853.
- Forsøg til en Forklaring af Eddasangen Fjölsvinsmaal.
Prg. Hadrsl. 1854.
- Folke-Eventyr, Norske, fortalte af P. C. Asbjørnsen og J.
Moe. Christ. 1866.
- — Kbh. 1868.
- fortalte af P. C. Asbjørnsen. Ny Samling. Christ. 1871.

- Folkesagn, Danmarks. Samlede af J. M. Thiele. 1—3. Kbh. 1843—60.
- Islandske. Paa Dansk ved C. Andersen. Kbh. 1862.
- og Æventyr, Islandske. Paa Dansk ved C. Andersen. Ny Samling. Kbh. 1864.
- Slesvigske. Udg. af F. Fischer. Kbh. 1861.
- Kong Frederik VII**, Om Bygningsmaaden af Gravkamre og de saakaldte Jættestuer (Ant. Tidsskr. 1855—57 S. 88 ff.). Ovs. paa Græsk af J. de Cigallas. Hermupolis 1860.
- Grundtvig, N. F. S.**, Nordens Mytologi eller Udsigt over Eddalæren. Kbh. 1808.
- Heibergs, J. L.**, Nordiske Mythologie. Paa Dansk udg. af Chr. Winther. Kbh. 1862.
- Henrichsen**, Bem. om Stenalderen i Norge. Prg. (Aalesund). Berg. 1866.
- Bem. om Bronceald. i Norge. Prg. (Aales.) Berg. 1867.
- Holmberg, A. E.**, Nordbon under hednatiden se 12.
- Hommel, C. F.**, Erklär. des Goldnen Hornes aus der Nord. Theologie. Lpz. 1769.
- Jessen, C. A. E.**, Undersøgelser til nord. oldhistorie. Kbh. 1862.
- Kort nordisk Gudelære og Oversætt. af vedk. Dele af Eddaerne. Kbh. 1867.
- Klee, F.**, Om Nordens ældste Beboere og deres efterladte Minder. Kbh. 1852.
- Lefolii, H. H.**, Fra Gudelivet og Gudetroen i Nordens Hedenold. Kbh. 1866.
- Lorenzen, C. C.**, Gamle og nye Minder fra Sundeved. Hadrsl. 1859.
- Ol. Magnus Gothus**, Historia de gentibus septentr. se 16.
- Magnusen, Finn**, Eddalæren og dens Oprindelse. 1—4. Kbh. 1824—26.
- Bidrag til nordisk Archæologie. Kbh. 1820.
- Minder, Gamle danske, i Folkemunde, saml. og udg. af Sv. Grundtvig. 1—3. Kbh. 1854—61.
- Müller, P. E.**, Antikvarisk Undersøgelse over de ved Gallehus fundne Guldhorn. Kbh. 1806. 4.
- Sagabibliothek med Anmærkn. og indled. Afhandl. 1—3. Kbh. 1817—20.
- Munch, P. A.**, Om den saak. nyere historiske Skole i Norge. Christ. 1853.
- Nordmændenes ældste Gude- og Helte-Sagn. Christ. 1854.

- Nicolaysen, N.**, Norske Fornlevninger, en oplysende Fortegnelse over Norges Fortidslevninger ældre end Reformationen. Krist. 1862—66.
- Nilsson, Sv.**, Skandinaviska Nordens Ur-invånare. II. Bronsåldern. Stockh. 1862—64. 4.
- Rabe, G. R.**, Om Nordens äldsta kultur. Prg. Stekh. 1865. 4.
- Nyerup, R.**, Wörterb. der Skandinav. Mythologie. Kph. 1816.
— se **A. S. Vedel**.
- Om nordiske Oldsager og deres Opbevaring. Af Oldskrift-Selsk. Kbh. 1831.
- Petersen, N. M.**, Nordisk mythologi. Forelæsninger. Kbh. 1849.
- Pio, L.**, Sagnet om Holger Danske, dets Udbred. og Forhold til Mytholog. Kbh. 1869.
- Rabe, G. R.**, Om Nordens äldsta kultur, se **Nilsson**.
- Rhode, C. D. u. A. A.**, Cimbrisch-Hollstein. Antiquitäten-Remarques, Beschr. derer in denen Grab-Hügeln gefundenen Reliquien. Hamb. 1720. 4. (Th.)
- Rothe, L. A.**, Om Holger Danske. Prg. (Sorø). Kbh. 1847. 4.
- Rørdam, H. F.**, Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge siden Reformat. I. Kbh. 1867.
- Sagn og Eventyr. Første Afsnit af danske og norske Læsestykker, udg. af M. Hammerich. Prg. Kbh. 1862.
- Sagn, Slesvigske. Samlede og bearb. af F. Fischer. Aabr. 1857. — Supplementhefte. Kbh. 1860.
- Schefferi, Jo.**, De orbibus tribus aureis nuper in Scania erutis è terra. Holm. 1675. (Th.)
- Sibbern, N. P.**, Bibliotheca historica Dano-Norvegica. Hamb. et Lps. 1716. (Br.)
- Sjæborg, N. H.**, Försök till en Nomenklatur för Nordiska Fornlemningar. Stockh. 1815. (M.)
- Sperlingii, O.**, Boreas ejusque laudes. Havn. 1707.
- Steenstrup, J. J. S.**, Et Blik paa Natur- og Oldforskningens Forstudier. I. Univ. Prg. Kbh. 1862. 4.
- Suhm, P. F.**, Om Odin og den hedniske Gudelære og Guds-tieneste udi Norden. Kbh. 1771. 4. (Th.)
— Forsøg til en Hist. over Folkenes Oprind. se 12. *
- Thorsen, P. G.**, De danske Runemindesmærker. Første Afd. Runemindesmærkerne i Slesvig. Kbh. 1864.
- Tidsskrift, Antiquarisk, udg. af Oldskrift-Selsk. 1843—1863. 7 Bind. Kbh. 1845—64.
- Vedel, A. S.**, Om den danske Krønike at beskrive. Udg. med

- Tillæg (Om de kgl. Danske Historieskrivere) af R. Nyerup. Kbh. 1787.
- Nyerup, R.**, Brev til J. F. W. Schlegel. Tilgift til Afhandl. om de kgl. danske Historiographer. Kbh. 1787.
- Verelii, Ol.**, Manuctio ad Runographiam Scand. ant. recte intelligendam — Underwijsning om then gamla Swea-Götha Runa-ristning. Ups. 1675. fol. (Th.)
- Wiberg, C. F.**, Bidrag til kannedomen om Grekers och Romares förbind. med Norden. Prg. Gefle 1861. 4.
— De klassiska folkens förbind. med Norden och inflytande på dess civilisation. Stockh. 1868. 4.
- Wiborg, K. F.**, Fremstilling af Nordens Mythologi for dannede Læsere. Kbh. 1843.
- Wille, H. J.**, Udtog af den nord. Mythologie. Kbh. 1787. (Br.)
- Worm, Ol.**, Fasti Danici, tempora computandi rationem antiquitus observatam exhibentes. Hafn. 1633. fol. (Th.)
— RVNER seu Danica literatura antiqvissima, vulgò Gothica dicta. Hafn. 1636. 4. (Br.)
— Danicorum Monumentorum libri sex. Hafn. 1643. fol. — Regum Daniæ series et limitum inter Daniam et Svec. descriptio. Illustr. ab O. Worm. Hafn. 1642. fol. (Th.)
- Worsaae, J. J. A.**, Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøie. Kbh. 1843.
— Blekingske Mindesmærker fra Hedenold. Kbh. 1846. 4.
— Om Danmarks tidligste Bebyggelse. Et Foredrag. Kbh. 1861.
— Om Slesvigs eller Sønderjyllands Oldtidsminder. Univ. Prg. Kbh. 1865. 4.
— se Afbildninger.

10. Nordisk Historie i Tidsskrifter, Dagblade, blandede Skrifter.

- Aarbøger for nordisk Oldkynd. og Historie, udg. af Oldskrift-Selsk. 1866—1871. 6 Bind. Kbh.
- Almanak, Dansk historisk, udg. af det Kgl. Vidensk. Societet. 1760, 1765, 1776. 3 Bind. Kbh.
- Annaler for nordisk Oldkynd. og Hist., udg. af Oldskrift-Selsk. 1836—1863. 23 Bind. Kbh.
— Antiqvariske se 9.

- Baden, G. L.**, Afhandlinger i Fædrelandets Cultur- Stats- Kirke- og Litterær-Historie. 1—3. Kbh. 1820—22.
 — Skæmt og Alvor eller Fortid og Nutid. Od. 1816.
 — Smaa Afhandlinger og Bemærkninger se 2.
- Den Berlingske polit. og Avertissementstidende, 1833, Novb. 1834—Sept. 1835. 2 Bind. Se 2.
- Bygdesagn, Norske, samlede af L. Daae. Christ. 1870.
- Dagbladet, redig. af C. St. A. Bille. Nov. 1863—Nov. 1864. Kbh. fol.
- „Dagen“ 1807, 1827—29, 1830 (def.), 1831—34. 9 Bind. Se 2.
- Danske Magazin se 11.
- Extraordinaire Relationer for Aarene 1723—27 (1 Bd.) Kbh. 4.
- Forposten. Red. af J. P. Grüne. 1843—44 (1 Bd.) Kbh. fol.
- Fyens Avertissements Tidender. Udg. af Iversen. 1794—95 (1 Bd.) Od. 4.
- Fyens Stifts Adressecomtoirs-Aviser (Adresse-Avis og Avertissements Tid.) Udg. af S. Hempel. 1797, 1801—1804. 5 Bind. Od. 4.
- Fædrelandet, udg. af J. F. Giødwad og P. C. Ploug. 1843—1850, 1851 (def.), 1852, 1853 (def.), 1854—1871. 30 Bind. Kbh. fol.
- Hermod, det nord. Oldskrift-Selskabs Tidende for 1825 og 1826. Besørget af R. Rask. Kbh.
- Hjort, P.**, Kritiske Bidrag til nyere dansk Tænkemådes og Dan- nelses Historie. Politisk Afd. 1828—50. Kbh. 1852.
- Høst, J. Kr.**, Clio, Bidrag til Læsning for den fædel. Histories Yndere. 1—2. Kbh. 1813. (M.)
- Keyser, R.**, Efterladte Skrifter. Udg. af O. Rygh. 1—2. Christ. 1866—67.
 — Samlede Afhandl. Udg. af O. Rygh. Christ. 1868.
- Kiøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger 1760—1775 (Th.); 1776, 1777, 1779; 1780—1804 (Br.). 53 Bind. 4.
- Kiøbenhavnske Tidender 1780—83, 1786, 1789—1804. 20 Bd. 4. (Br.)
- Kiøbenhavns Post-Tidender. Ved J. F. Schultz. 1796—97. 2 Bd. (Br.)
- Kjøbenhavnsposten. Red. af J. P. Grüne. Juli 1844—Sept. 1845. 2 Bd. Kbh. fol.
- Kopenhagner Zeitungen 1789—1797. 9 Bd. 4. (Br.)
- Königsfeldt, J. P. F.**, Historisk Calender. En Samling histor. Smaaskrifter. Kbh. 1865.

- Lützow, J. H.**, Efterretninger til dansk hist. Kundskabs Udbredelse. 1. Kbh. 1791.
- Mémoires de la Société Royale des Antiquaires du Nord. 1836—39. Copenh.
- Møller, Jens**, Mnemosyne, Samling af fædrenel. Minder og Skildringer. 1—4. Kbh. 1830—33.
- Nordischer Telegraph. Eine Wochenschrift. 1—2. Lpz. 1848—1850. fol.
- Odense Adresse-Contoires Efterretninger, 4de og 5te Aargang. 2 Bind. 1775—76. (M.)
- Orion. Historisk Qvartalskrift. Red. af T. A. Becker. 1—2. Kbh. 1843—51. (Se 2).
- Rhode, P.**, Samlinger til Laalands og Falsters Historie. Med Forandr. og Rett. paany udg. af J. J. F. Friis. 1—2. Kbh. 1859.
- Riegels, N. D.**, Smaa hist. Skrifter. 1—3. Kbh. 1796—98. (Br.)
- Samlinger, Danske, for Historie, Topogr. osv. se 11.
- Historisk-biographiske, og Bidrag til den danske Sprog- og Literaturhist. Udg. af C. Molbech. Kbh. 1851.
 - til den danske Hist. ved P. F. Suhm se 11.
 - til Fyens Historie og Topographie, udg. af Fyens litt. Selskab. 1—5. Od. 1861—71.
 - til jydsk Hist. og Topografi. Udg. af det jydsk hist.-topogr. Selskab. 1—3. Aalb. 1866—71.
- Samlung zur Dän. Geschichte, Münzkenntniss etc., durch J. H. Schlegel. 1—2. Kph. 1771—76. (Th.)
- Dänische Reisebeschr. u. andre Handschr. in der Samlung znr Dän. Gesch. ans Licht gestellt, nun übers. durch J. H. Schlegel. Kph. 1776. (Br.)
- Statstidende, Den Danske, 1823—1832. 10 Bind. Se 2.
- Tidsskrift, Antiquarisk, se 9.
- for nordisk Oldkynd., udg. af Oldskriftselsk. 1—2. Kbh. 1826—29.
 - Nordisk, for Oldkyndighed, udg. af Oldskrift-Selsk. 1—3. Kbh. 1832—36.
 - Historisk, udg. af den danske histor. Forening. Redig. af C. Molbech. 1—6. Kbh. 1840—45.
 - Nyt historisk. Red. af C. Molbech og N. L. Westergaard. 1—6. Kbh. 1847—56.
 - Historisk, tredie Række. Redig. af N. L. Westergaard og E. Holm. 1—6. Kbh. 1858—69.

- Tidsskrift, Historisk, fjerde Række. Redig. af E. Holm. 1. Kbh. 1869—70.
- Historisk. Udgivet af den Norske historiske Forening. 1. Krist. 1871.
- Den Viborger Samler. 24de Aargang. 1796. (Br.)

11. Aktstykker til Nordens Historie.

- Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv. Udg. af C. F. Wegener. 1—4. Kbh. 1852—70. 4.
- Actorum publicorum Fascic. 1—10 se 15.
- Aktstykker, Diplomatiske, vedrør. det Dansk-Tydske Spørgsmaal for Sept. 1863—Mai 1864. Kbh. 1864. 4.
- Syvende Saml., ang. Holsteen og Lauenborgs Forfatningsforhold. Kbh. 1864. 4.
- til Oplysn. især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid. Udg. af Fyens lit. Selsk. 1—2. Od. 1841—45. 4.
- — 1. Od. 1841. 4.
- til Nordens Hist. i Grøvefeidens Tid. Udg. af Fyens lit. Selsk. ved C. Paludan-Müller. 1—2. Od. 1852—53. 4.
- vedk. Kong Christian III's og Dronn. Dorotheas Kroning 1537. Samlede af F. Münter, med Indl. og Oplysn. udg. af E. C. Werlauff. Kbh. 1831. fol.
- Annálar, Islenzkir, sive Annales Islandici ab a. 803 ad a. 1430. Sumptibus leg. Arnæ-Magn. Hafn. 1847. 4.
- Archivregistraturer, De ældste danske, udgivne ved T. A. Becker. 1—3. Kbh. 1851—65.
- Bidrag til Norges og Sveriges Hist. 1812—1816. Udg. af Y. Nielsen. Christ. 1869.
- till Skandinaviens hist. ur utländska arkiver. Saml. och utg. af C. G. Styffe. 1—3. Stockh. 1859—70.
- Breve og Aktstykker til Oplysn. af Christiern II's og Frederik Is Hist. Udg. af C. F. Allen. 1. Kbh. 1854.
- Brevvexling mell. Grev J. H. E. Bernstorff og Hertugen af Choiseul 1758—1766. Kbh. 1871.
- Briefe, Gelehrter Männer, an die Könige in Dännemark vom J. 1522 bis 1663. Zum Druck bef. v. A. Schumacher. 1—3. Coph. 1757—59. (Th.)
- K. Christian IV's Dagbøger for 1618—20, 1625, 1635. Udg. efter Origin. af R. Nyerup. Kbh. 1825.

- K. Christian Vs** Testamenter som Tillæg til Kongeloven. Udg. ved J. J. A. Worsaae. Kbh. 1860.
- Chronica Danorum, et præcipuè Sialandiæ, ex vet. membrana* ed. Arnas Magnæus. Lps. 1695. (Th.)
- Convention entre le Roi de Dannem.-Norv. et le Roi de Suede, conclue 1794. Coph. (Br.)
- Copeyen u. Extracten verschie'dener in einer Galliothe gefund. Schwed. Briefe. Auf Allergn. Befehl. Cph. 1717. 4. (Br.)
- Correspondence se **Gustav**.
- Dänische Bibliothec, 1—9, se Litteraturhist.
- Danske Magazin. (Udg. af det Danske Selskab til Nord. Histories og Sprogs Forbedr.) 1—6 (3 Bd.) Kbh. 1745—52. 4. (Br.)
- 1—4 (1 Bd.) Kbh. 1745—50. 4. (Th.)
- Nye. 1—6. Kbh. 1794—1836. 4.
- Tredie Række. 1—6. Kbh. 1843—60. 4.
- Fjerde Række. 1—3. Kbh. 1864—71. 4.
- Diplomatarium Arna-Magnæanum. Ed. G. J. Thorkelin. 1—2. Haun. 1786. 4. (Br.)
- Diplomatarium Christierni Imi. Aktstykker henhør. til Kong Christiern Is Hist. Ved H. Knudsen. Udg. af C. F. Wegener. Kbh. 1856. 4.
- Documenter og Actstykker til Kbhavns Befæstnings Historie. Saml. af G. F. Lassen. Kbh. 1855.
- Essen, H. H. v.**, Breve til Kronpr. Carl Johan se 16.
- Gaspari, A. C.**, se Urkunden.
- Correspondence entre le Prince **Gustav** de Suede et le Comte de **Scheffer**. Greifsw. 1772. (Br.)
- Instrumentum des ewigen Friedens, welcher zw. Pohlen und Brandenb. und Schweden im Kloster Oliwe 1660 geschlossen worden. Dantzig. 4. (Br.)
- Kjøbenhavn's Diplomatarium. Til Oplysn. om Kbhavns Forhold før 1728. Udg. af O. Nielsen. 1. Kbh. 1872.
- Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af deres Klostre i Danm. Med oplys. Anm. af H. Knudsen. Kbh. 1851.
- Lindenbrogii, E.**, Scriptorum se 24.
- Meddelelser fra den Bülow'ske Manuskriptsamling i Sorø Akad. Bibl. ved J. H. Bang. Prg. (Sorø). Kbh. 1860.
- Monumenta historiæ Danicæ. Histor. Kildeskrifter, især fra 16. Aarh. Udg. af H. Rørdam. I, 1—2. Kbh. 1871—72.
- inedita, e codd. erui studuit Westphalen se 24.

- Protokoller over Londoner Conferencens Møder April—Juni 1864. Med Tillæg. Kbh. 1864.
- Quistgaard, I.**, Index chronologicus, sistens foedera pacis et alia a regibus Daniae et Norv. inita cum gentibus intra et extra Europam. Gott. 1792. (Br.)
- Recueil de tous les traités etc., conclus et publiés par la couronne de Dannem. 1766—1794. Berl. 1796. (Br.)
- Regesta diplomatica historiæ Danicæ (Chronol. Fortegn. over hidtil trykte Diplomer og andre Brevsk., indtil 1660). Cura Soc. reg. scient. 1—2 (3 voll.) Havn. 1847—70. 4.
- Répertoire des traités conclus par la couronne de Dannem. dep. Canut-le-grand jusqu' à 1800. Par H. C. de Reedtz. (Discours prélim. de L. Engelstoft). Gott. 1826.
- Samling af Adkomster osv. for Ribe Domkapittel og Bispestol („Oldemoder“, Avia Ripensis). Udg. af O. Nielsen. Kbh. 1869.
- af alt det, som ved den nye Regiering udi Sverrig 1772 er udkommet. Af det svenske oversat. Kbh. (Br.)
- Samlinger til den Danske Historie. (Ved P. F. Suhm og B. C. Sandvig). 1—2. Kbh. 1779—84. 4.
- Nye, til den Danske Historie. (Ved P. F. Suhm og R. Nyerup). 1—4. Kbh. 1792—95. 4. (Br.)
- Danske, for Historie, Topografi, Personal- og Literaturhistorie. Udg. af C. Bruun, O. Nielsen, A. Petersen, S. B. Smith. 1—6. Kbh. 1865—71.
- til Danmarks Hist. under K. Fred. III's Reg. af udenl. Archiver. Udg. af P. W. Becker. 1—2. Kbh. 1847—57.
- Samlung zur Dän. Gesch. durch J. H. Schlegel se 10.
- Scriptores Rerum Danicarum mediæ ævi, partim hactenus inediti, quos publici juris fecerunt J. Langebek, P. F. Suhm, L. Engelstoft, E. C. Werlauff. 1—8. Hafn. 1772—1834. fol. (1—4, Th.)
- — 1—4. Hafn. 1772—76. fol. (Br., M.)
- Traité perpétuel conclu en 1756 entre le Roi de Dannem.-Norv. et la Rép. de Gènes (Fransk, Dansk, Tydsk). Copenh. 1791. (Br.)
- Udvalg af hidtil utrykte Danske Diplomer og Breve, udg. af C. Molbech og N. M. Petersen. Kbh. 1842—58.
- — 1—2 H. Kbh. 1842—43.
- Urkunden u. Materialien zur nähern Kenntn. der Gesch. u. Staatsverwalt. Nordischer Reiche. 1786. (Br.)

12. Danmarks og Nordens Historie i Almindelighed.

- Aarbøger, Hist., til Veiledn. i Nordens, særd. Danmarks Hist. Udg. af C. Molbech. 1-3 (2 Bd.). Kbh. 1845-51.
- Svenonis Aggonis filii** quæ extant opuscula. St. J. Stephanus notis illustravit. Sorø 1642. (Th.)
- (Svend Aagesens) Danmarks-Krønike, ovs. fra Latin af R. Th. Fenger. Kbh. 1842.
- Allen, C. F.**, Haandbog i Fædrelandets Hist. Kbh. 1840.
- — forbedret og fortsat til 1855. Kbh. 1863.
- Antiquitatum Danicarum Sermones XVI**, ex historiæ **J. Aventini** libro Imo selecti et comment. **J. Lyscandri** illustrati. Editi op. **E. O. Tormii**. Hafn. 1642. 4.
- Baden, G. L.**, Det danske Riges Hist. En Haandbog. Kbh. 1797. (Br.)
- Danmarks Riges Historie. 1-5. Kbh. 1829-32.
- Udkast til en Hist. af Danmarks og Norges Handel fra Oldt. til Nutiden. Kbh. 1806.
- se **Saxo** Gramm.
- Barfod, F.**, Ledetraad i Danmarks Hist. Kbh. 1859.
- Bartholini, Th.**, filii, **Antiquitatum Danicarum de causis contemptæ a Danis adhuc gentilibus mortis libri III**. Hafn. 1689. 4. (Th.)
- Beringii, Viti**, **Florus Danicus**. Otthin. 1698. fol. (Br.)
- Bircherodius, J.**, **Disputationes V circa disquisitiones antiquitatum Daniæ gentilis**. (1 vol.) Haun. 1701-12. 4. (Th.)
- Borch**, **De tre nordiske Rigers Hist. indtil Korstogene**. Prg. Stav. 1864.
- Dahlmann, F. C.**, **Danmarks Hist. Efter den tydske Orig. ved v. Jenssen (Tusch)**. 1-3. Kbh. 1840-47.
- Depping, G. B.**, **Normannernes Sætoge og deres Nedsætt. i Frankerig**. Ovs. af **N. M. Petersen**. Kbh. 1830.
- Engelstoft, L.**, **Om den Priis, Oldtidens Skandinaver satte paa Legemsøvelser**. Prg. Kbh. 1801. 4. (Br.)
- **Forsøg til en Skildr. af Qvindekjønnetts Kaar hos Skandinaverne**. Kbh. 1799. (Br.)
- Erci, Ioh.**, **Disquisit. duæ**, 1) de veterum Septentrionalium peregrinationibus, 2) de philippia apud priscos Boreales. Lps. 1755. (Br.)

- Estrup, H. F. J.**, Om Trældom i Norden. Sorøe 1823.
- Fabricius, A. K.**, Lærebog i Danmarks, Norges og Sverrigs Historie. Kbh. 1852.
- Illustreret Danmarkshist. 1—2. Kbh. 1854—55.
- Garde, H. G.**, Efterretninger om den danske og norske Søemagt. 1—4. Kbh. 1832—35.
- Gebhardi, L. A.**, Kongeriget Danmarks Hist. Ovs. ved J. E. Heilmann. 1—6. Od. og Kbh. 1780—98. 4.
- Graah, W.**, Udkast til Danmarks Søekrigshist. Kbh. 1818.
- Heinekens, C. H.**, Des Lübek. Knabens, Vorschmak der Dän. Gesch. Lüb. 1724. Tverfol. (Th.)
- Helduaderus, N.**, Sylva Chronologica circuli Baltici, d. i. Historischer Wald unnd Umbzirck dess Balt. Meers od. der Ost See. Hamb. 1624. 4. (Th.)
- Hennings, A. A. F.**, De legibus Danorum antiqu., praemissis quibusdam de ortu Danorum et Odino non Asiatico. Alt. 1763. 4. (Br.)
- (Heram)b, Th.**, Forsøg paa at stille de skandin. Folkeafdelinger i deres rette Forhold indbyrdes. Kbh. 1851.
- Hojer, A.**, Kurtzgefasste Dännemärckische Geschichte. Flensb. 1719. (Th.)
- Holberg, L.**, Dannemarks og Norges Beskrivelse. Kbh. 1729. 4.
- Dannemarks Riges Historie, deelt udi 3 Tomer. Kbh. 1732—1735. 4. (Br.)
- — 1—3. Kbh. 1753—54. 4. (Th., M.)
- Holmberg, A. E.**, Nordbon under hednatiden. Stekh. 1871.
- Huitfeld(t), Arrild**, Danmarckis Rigis Krønnicke, fran Kong Dan den første. 1—3, 5—10 Afdel. i 5 Bd. Kbh. 1595—1604. 4. (Th.)
- Danmarckis Rigis Krønnicke. 1—2; bag i første Del: Den Geistlige Historie offver alt Danmarckis Rige (Bispers Krønnicke), 1653. Kbh. 1652—55. fol. (Br.)
- Hüllman, K. D.**, Danmarks Hist. Af det Tydske ovs. og rettet af N. H. S. Bloch. Kbh. 1797. (Br.)
- Jahn, F. H.**, Alm. Udsigt over Nordens, især Danmarks Krigsvæsen i Middelald. Kbh. 1825.
- Kofod, H. A.**, Udtog af Fædrenelandets Hist. Kbh. 1816.
- Kofod Ancher, P.**, Om gamle Danske Gilder og deres Undergang. Kbh. 1780.
- Kolderup Rosenvinge**, Bemærkn. om Blodhævnen hos de gamle Skandinaver. Kbh.

- Krantzius, Alb.**, *Chronica Regnorum aquilon., Daniæ, Suetiæ, Norvagiæ.* Argent. 1546. fol. (Th.)
- *Denmærkische Chronick; Norwægische Chronick; Swedische Chronick.* Durch H. v. Eppendorff verteütschet. Strassb. 1545. fol. (Br.)
- *Daniæ, Sueciæ, Norvagiæ Chronica.* Frcof. 1575. fol. (Indb. med **A. Krantzii** *Wandalia* 1575, se 24.) (Th.)
- Krohne, J. W. F. v.**, *Dännemarks bestånd. Unabhängigkeit (dass Dännem. niemals dem Deutschen Reiche unterwürfig gewesen sey).* Hamb. 1777. (Th.)
- Lyschander, C. C.**, *Synopsis historiarum Dan., Kort Summa offuer den Danske Historia, forfattede udi de Danske Kongers Slectebog.* Kbh. 1622. fol. (Th.)
- Magnusen, Finn**, *Om de oldnord. Gilders Oprindelse og Omdannelse.* Kbh. 1829.
- Mallet**, *Histoire de Dannemarc.* 1—2. Coph. 1758—65. 4. (Br.)
- Marmier, X.**, *Histoire de la Scandinavie.* Paris.
- Messenii, J.**, *Scandia illustrata* se 16.
- Meursii, Io.**, *Historica, Danica et Belg.* (*Hist. Danicæ libri V priores, libri V posteriores, libri III; Gulielmus Auriacus, Ferd. Albanus, Induciarum hist.*) Amstld. 1638. fol. (Br.)
- *Historiæ Danicæ libri V pr., libri V poster., libri III.* Amstld. 1638. fol. (Br.)
- *Historia Danica ab Io. Grammio illustr. Accedunt alia (Stephanii hist., Aelnothus de vita S. Canuti cett.) Recens. Io. Lamius.* Florent. 1746. fol. (Th.)
- Müller, P. E.**, se **Saxo Gramm.**
- Munthe, E.**, *De vigtigste indenn. Tildragelser.* Kbh. 1806.
- — *Gjennemseet af E. C. Werlauff.* Kbh. 1837.
- Nissens, J.**, *Danmarks Hist. i Udtog. Besørget af F. Barfod.* Kbh. 1857.
- Nyerup, R.**, *Historisk-stat. Skildring af Tilstanden i Danm. og Norge i ældre og nyere Tider.* 1—4 (5 Bd.) Kbh. 1803—6.
- Odhner, C. T.**, *Lärobok i Sveriges, Norges och Danmarks historia.* Stckh. 1869.
- (Pawelsen, J.)**, *Stemmata potentissimorum Daniæ et Norvegiæ regum.* Lub. 1656 (1657).
- Petrejus, N.**, *Die von Japhet herstamm. Cimbrer.* In *Lat. Spr. geschr.*, nunmehrö übs. Lpz. 1699. (Th.)
- Philippi, F.**, *Gesch. von Dänemark.* 1. (*Allg. hist. Taschenbibl.* 35). Dresd. 1831.

- Pontanus, I. I.**, *Rerum Danicarum historia. Accedit Daniæ descriptio.* Amstld. 1631. fol. (Th.)
- Pontoppidanus, E.**, *Gesta et vestigia Danorum extra Daniam.* 1—3 (1 vol.) Lps. et Hafn. 1740—41. (Br.)
- Regum Daniæ icones accur. expressæ.* Hafn. (16..). fol. (Th.)
- Reimer, A.**, *Udv. Stykker af Danmarks Hist.* Kbh. 1869.
- Riant, P.**, *Skandinavernes Korstog og Andagtsreiser til Palæstina (1000—1350).* Kbh. 1868.
- Des Roches, J. B.**, *Histoire de Dannemarc.* 1—9. Paris 1732. (I 9de Bind: *État présent du royaume.* Amstd. 1732.) (Th.)
- Rosenberg, C.**, *Vejviser gennem Nordens Hist.* Kbh. 1869.
- Sagaer**, fortalte af B. Snorrason og K. Arentzen. 1—4 (2 Bd.) Kbh. 1849—50.
- Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ libri XVI.** *Recogn. St. J. Stephanus.* Soræ 1644. fol. — **Stephanii, St. J.**, *Notæ uberiores in hist. Dan. Saxonis.* Soræ 1645. fol. (B. V.)
- — 1644—45. fol. (Br.)
- *Den Danske Krønike, som Saxo Grammat. screff: aff Latinen vdsæt aff A. Søffr. Vedel.* Kbh. 1575. fol.
- — *Trykt paa ny og med Vedels Levnet af C. F. Wegener udg. ved Samf. til d. d. Lit. Fr.* Kbh. 1851. fol. — (Betænkn. af den i Samf. nedsatte Comitee. Kbh. 1846.)
- *Historia Danica paa Dansk. Paa ny oversat (af S. Schousbølle).* Kbh. 1752. 4.
- *Danmarks Krønike, fordansket ved N. F. S. Grundtvig.* 1—3. Kbh. 1818—22. 4.
- *Historia Danica. Recens. et illustr. P. E. Müller et J. M. Velschow.* 1—2 (3 voll.) Havn. 1839—58. 4.
- Baden, G. L.**, *Til F. v. Moltke om vor Danske Histories Fader Saxo Gramm.* Od. 1809.
- Müller, P. E.**, *Critisk Undersøg. af Danmarks og Norges Sagnhist.* 1) *Om Kilderne til Saxos ni første Bøger;* 2) *Om Kilderne til Snorros Heimskr.* Kbh. 1823. 4.
- *Critisk Undersøg. af Saxos Histories syv sidste Bøger.* Kbh. 1830. 4.
- Sperling, O.**, *De summo Regis nomine Konning et ejus apud Danos origine.* (Titbl. mgl.) Hafn. 1707. 4. (Th.)
- Strelow, H. N.**, *Cronica Guthilandorum* se 16.
- Suhm, P. F.**, (Forarbejder til *Danmarks Hist.*, 1—5):
- 1) *Forsøg til en Hist. over Folkenes Oprind. som Indledn. til de Nordiske Folkes i Særd.* Kbh. 1769. 4. (Br.)

- Suhm, P. F.**, 2) Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse. Kbh. 1770. 4. (Th.)
- 3) Om Odin og den hedniske Gudelære se 9.
- 4—5) Historie om de fra Norden udvandrede Folk. 1—2. Kbh. 1772—73. 4. (Th.)
- 6—8) Critisk Historie, 1—3, se 13.
- Historien af Danmark, Norge og Holsten udi tvende Udtog. Kbh. 1776. (Th.)
- Danmarks, Norges og Holstens Historie udi tvende Udtog. Kbh. 1781. (M.)
- Gesch. Dännemarks, Norwegens u. Hollsteins. Aus dem Dän. übs. Flnsb. u. Lpz. 1777.
- Historie af Danmark fra de ældste Tider. 1—14 (8—14 udg. af A. Kall og R. Nyerup). Kbh. 1782—1828. 4.
- og **G. Schøning**, Forsøg til Forbedr. i den gamle Danske og Norske Hist. Kbh. 1757. 4. (Th.)
- Thomsen, O.**, Bidrag til en Skildr. af Nordens Julefest i hedensk og christelig Tid. Od. 1855.
- Thrige, S. B.**, Danmarks, Norges og Sverigs Historie til Brug for Skoler. Kbh. 1866.
- Vaupell, O.**, Den dansk-norske Hærs Historie. 1—14 H. Kbh. 1870—72.
- Vedel Simonsens** Udsigt over Nationalhistoriens ældste og mærkeligste Perioder. 1—2. Kbh. 1813.
- — 2den Deels 2 (Hist. Udsigt over Nord. Valfarter og Korstog til det hellige Land). Kbh. 1813.
- Velleius, Andr.**, Oratio de origine appellationis regni Daniæ. Haun. 1705. (Th.)
- Worm, Ol.**, Regum Daniæ series se 9.
- Worsaae, J. J. A.**, Minder om de Danske og Nordmændene i Engl., Skotl. og Irland. Kbh. 1851.
- Den danske Erobring af Engl. og Normandiet. Kbh. 1863.
- Om Danmarks tidligste Bebyggelse se 9.

13. Danmarks Specialhistorie.

- Abildgaard, P. C.**, Mindetale over A. P. Gr. af Bernstorff se 18.
- Aelnothus Angl.**, Historia S. Canuti regis et martyris. Hafn. 1602. (Th.)
- De vita et passione Canuti se **J. Meursius**.

- Aktstykker vedk. K. Christian III's Kroning se 11.
- Allen, C. F.**, De rebus Christiani II regis exsulis commentatio.
1. Hafn. 1844.
- Skal Danmark være et selvstændigt Rige eller Tydsklunds Vasal? Kbh. 1851.
- De tre nordiske Rigers Historie under Hans, Christiern II, Frederik I, Gustav Vasa, Grevefeiden. 1—4 (6 Bd.) Kbh. 1864—70.
- Angelettus, A.**, Vita ac miracula S. Canuti, regis Danicæ. Romæ 1667. 4. (Br.)
- Animadversions on a pretended Account of Danmark 1692. Lond. 1694. (Br.)
- Ankjær, S.**, Bemærkninger i Anl. af Rigsraadets Udvalgsbetænkning over de fra Krigsministeriet modtagne Oplysninger. Kbh. 1864.
- Orosii Annilonis** dissert. de bello Dano-Anglico. Ad exemplum Parisiis impressum. (Hafn.) 4. (Th.)
- Anzeige der Ursachen, welche Ihre Kön. Maj. zu Dännem. genöthiget wider den Gr. M. Steenbock als bisher geschehen zu verfahren. Coph. 1716. 4. (Br.)
- Aubert**, Mémoires sur les événemens 1813—14 se 25.
- Aufklärungen, Authent., über die Gesch. der Grafen Struensee und Brandt. Germanien 1788. (Br.)
- Axelson, L.**, Dagbog se **Farstrup**.
- Baden, G. L.**, Forsøg til en Historie af Danmarks indiv. Forfatn. fra Vald. IIs Død til den kalmarske Union. Kbh. 1798.
- Erindringer, Anm. og Rettelser ved H. Behrmann's Geschichte Christian II. Od. 1805.
- Peder Greve af Griffenfeld's Fortjenester af Kongehuus og Fædreneland. Kbh. 1808.
- De danske Kongers, fra Kristian I til Frederik V, Karakteristiker. Kbh. 1809.
- Bardenfleth, F. L. v.**, Stormen paa Stralsund af et combineret dansk og holl. Troppecorps 1809. Kbh. 1846.
- Barfod, F.**, K. Frederik VII's Kongegjerning. Kbh. 1864.
- Bartholinus, Th.**, se **C. Ostenfeld**.
- Beck, Ch.**, Olaf Rye's Tilbagetog gjennem Nørrejylland 1849. Kbh. 1863.
- Becker, P. W.**, De rebus inter Joannem et Christianum II ac Ludovicum XII et Iacobum IV, Gallicæ Scoticæque reges, a. 1511—14 actis. Hafn. 1835.

- Behrmann, H.**, Christian IIs Fængsels- og Befrielses-Historie. Kbh. 1812.
- Beretning fra det af Rigsraadet 1864 nedsatte Udvalg: 1) Forhandlingerne med Preussen 1863; 2) Forhandl. med Sverrig-Norge om et Forsvarsforbund. Kbh. 1864. 4.
- Bericht von der denckw. Sache, so mit Dina Winhowers und J. Waltern ward aussgeführt 1651. Aus dem Dänischen. Coph. 1652. 4. (Br.)
- Bering, V.**, Memorix et æternitati regis Friderici III. Hafn. 1670. fol. (Br.)
- Obsidio Hafniensis. 1676. 4. (Br.)
- Bernth, J. L.**, Programmata annua in dies nat. Friderici V et Christiani VII. 1760—67 (1 vol.) fol.
- Beskrivelse over den høyst-sørgeligste Liig-Procession osv. (med flere Smaaskrifter henhør. til K. Christian VI's Ligbegængelse). Kbh. 1746—47. 4. (Th.)
- over Højtidel. i Anl. af Kronpr. Friedrichs og Prindsesse Mariæ Formæl. 1790. Kbh. (Br.)
- Beweiss, in jure et facto gegründet, der Treulosigkeiten, so das Kön. Dän. Haus von dem Fürstl. Holstein-Gottorfischen erlitten. 1715. fol. (Br.)
- — 1715. 4. (Br.)
- Bidrag til den danske Hist. se Fransk Litt. **Vace.**
- til Frederik IV's Hist. af den Bülow'ske Manuskriptsaml., medd. af J. H. Bang. Prg. Sorø 1865.
- Birch, A.**, Tale til Afmindelse af K. Frederik den IV. Kbh. 1790. (Br.)
- Bircheredius, J.**, Breviarium equestre, seu de equestri Ordine Elephantino. Haun. 1704. fol. (Th.)
- Blom, H. J.**, Krigstildrag. i Sjælland 1807. Kbh. 1845.
- Boecleri, I. H.**, Historia belli Sueco-Danici (a. 1643—45 gesti). Argent. 1679. (Th.)
- Bornemann, H.**, Salvings Act, som 1700 med K. Friderich IV og Dronn. Lovise blev celebreret. Kbh. fol. (Th.)
- Brandt, C. de**, Panegyricus funebris divæ memoriæ Christiani V dictus. Gissæ Catt. 1699. fol. (Br.)
- Brev fra een Sæe-Officer om Sæe-Slaget uden for Jasmund 1715. Kbh. 1715. 4. — Relation aus dem Dän. Haupt-Quartier auf Rügen Nov. 1715. 4. — Beretn. om hvis sig haver tildraget ved land-værnet mod de Svenske August 1700. Helsingør 1700. 4. (Br.)

- (**Bruun, F. C.**), Til Erindring om det danske Udenrigsministeriums 100aarige Bestaaen. Kbh. 1870. 4.
- Bruun, Th.**, Toget til Siælland og Kiøbenhavns Beleiring. Kbh. 1807.
- Buno, J.**, se **O. Rosencrantius**.
- Bussäus, A.**, Hist. Tag-Register der Lebens und Regier. Begebenh. des. Kön. Friderich IV. Coph. 1773. (Br.)
- Geschichts-Calender: Die Gesch. des Königr. Dänemarcks u. Holsteins 1600—1698. Lpz. 1698. (Th.)
- Ceremoniel, som ved Kronprindsesse Maria Sophia Fridericas Indtog bliver at iagttage. Kbh. 1790. fol. (Br.)
- ved Enke-Dronn. Jul. Mariæ Henbringelse til Roeskilde og Nedsætt. udi den kgl. Begravelse. Kbh. 1796. 4. (Br.)
- i Anl. af den høie Formæl. imell. Prindsesse Vilh. Marie og Prinds Fred. Carl Christian. Kbh. 1828. 4.
- Charles**, Prince de Hesse, Mémoires sur la campagne de 1788 en Suede. Copenh. 1789. (Br.)
- (Prinds Carl) Efterretning om Felttoget i Sverrig 1788. Kbh. 1789.
- Kong **Christian IVs** Dagbøger udg. af R. Nyerup se 11.
- Conspectus causarum, inter R. Maj. Daniæ ac Norv., et Ducem Slesv. et Holsatiæ controversarum. 1698. 4. (Br.)
- Cragii, N.**, Annalium libri VI (ab excessu Friderici I). Additi **Stephanii** Historiæ Dan. libri II cum præfat. (**J. Grammii**) et aliis accessionibus. Hafn. 1737. fol. (Th.)
- — Hafn. 1737. fol. (Br.)
- Dania ad Exteros de perfidia Suecorum. (1643). 4.
- Depesche No. 17: Ueber den Dän. Staat. Wien 1814. (M.)
- Discours sur la liberté du Dannemarc depuis l'établiss. du pouvoir illimité. Par un Patriote. Coph. 1760.
- Efterretning om Souverainitetet, hvad som har tildraget sig paa Kbhavns Mode 1660. Kbh. 1760. (Br.)
- om Dekorationer og Illuminationer i Anl. af Indtoget 1790. Kbh. (M.)
- Einleitung, Histor., zu dem jetz. Krieg in Norden. Frckf. u. Lpz. 1710. 4. (Br.)
- Empfindungen bey dem Tode des Königes. Kopenh. 1766. 4. (Br.)
- Engelstoft, L.**, Philip August og Ingeborg se 25.
- Kjøbenhavns Stilling og Farer i Sommeren 1700. Prg. Kbh. 1804. 4.

- Er det lykkets England at retfærdiggjøre sit Røvertog? Ovs. af F. Høegh-Guldberg. Kiel 1807.
- Erich, Aug.**, Beschreib. des Durchl. Herrn Christians IV Kön. Krönung. Koppb. 1597. 4. (Br.)
- Beskriffuelse om Christians IVs kgl. Krönung. Fordansket ved A. B. Dallinum. Kbh. 1598. 4. (Th.)
- Erinnerung, Eines Patrioten, wegen gerechter Conjunction der Dän. Flotte mit der Niederländischen Schiffs-Armada für Dantzic. Kph. 1657. 4. (Br.)
- Estrup, H. F. J.**, Bidrag til Kundskab om Frankeriges, Danmarks og Sverriges indb. Forhold 1663—89. Prg. (Sorøe). Kbh. 1823. 4. (M.)
- Ewald, C. v.**, Bidrag til en Beskriv. over den Danske Land-Krigsmagts nærvær. Forfatn. 1. Kbh. 1822.
- Fabricius, A.**, Ingeborg, Philip Augusts Dronning. Kbh. 1870.
- Farstrup, M. P.**, og **L. Axelson**, Dagbog fra det 16de, 17de og 18de Aarh. Udg. af J. Becher. Aalb. 1813. (M.)
- Faulerecke**, Lettre sur l'empoisonnement arrivé à la Cour de Dannemark. 1699. Lond. 1756. (Br.)
- Flotow, C. L. W. a.**, Sermo sollemnis, quo diem natalem Friderici V a. 1753 celebravit. Rost. fol. (Br.)
- Frechland, J.**, Frederichsbergs Skjæbne Aug.—Spt. 1807. Kbh.
- Friedenreich**, K. Christian Vs Krigs-Historie, 1675—1679. 1—2 (1 Bd.) Kbh. 1758—65. (Th.)
- Fuglsang, N. S.**, Mindetale over K. Christian VII. Kbh. 1814.
- Garde, H. G.**, Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814. Kbh. 1852.
- Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. Kbh. 1861.
- Gespräch im Reiche derer Todten zw. Friderico, gew. Kön. in Schweden, und Christiano VI. Frkf. u. Lpz. 1752. 4. (M.)
- in dem Reiche der Todten zw. J. F. Struensee u. E. Brand und zw. Corf. Ulefeld. Kph. 1772. (Br.)
- Giessing, H. P.**, Griffenfeld. En hist. Fremstilling. Kbh. 1846.
- Struensee og Guldberg. En hist. Skildr. Kbh. 1849.
- K. Frederik VI's Regjeringshistorie. 1—2. Kbh. 1850.
- K. Christian VIII's Regjeringshist. Kbh. 1852.
- Granberg, P. A.**, Kalmare Unionens Historia. 1—3 (1 Bd.) Stockh. 1807—11.
- Hagerup, M.**, Point de vue sur le raport polit. entre le Danemarck et la Suède sous le règne des rois de la maison d'Oldenb. Koph. 1795.

- Hammerich, Fr.**, Danmark i Valdemarernes Tid (1157—1375). 1—2 (1 Bd.) Kbh. 1847—48.
 — Danmark under Kongerne af den ældre oldenb. Linie (1448—1523). Kbh. 1854.
 — Danmark under Adelsvælden (1523—1660). 1—4 (2 Bd.) Kbh. 1854—59.
 — Den slesvigske Treaarskrig. Hadrsl. 1852.
- Harboe, L.**, K. Christian VII's og Dr. Carol. Mathildes Salving 1767. Udg. af F. Münter. Kbh. 1828. fol.
- Hee, J.**, Underretning om Enew. Brandts Forhold og Tænke-
 maade i hans Fængsel. Kbh. 1772. (Br.)
 — — Aus dem Dän. übersetzt. Hamb. 1772. (Br.)
- Heinze, V. A.**, Diplomatische Gesch. des Kön. Waldemar III. Lpz. 1781.
- Herbart, J. M.**, Rede am Jubelfeste wegen der vor 100 Jahren eingef. Souverainetät. Oldenb. 1760. 4. (Br.)
- Hersleb, P.**, Nordens Glæde, da K. Friderich V tilligemed Dr. Lovise Deres Salving lode forrette 1747. Kbh. fol. (Th.)
- Hjerring, A. M.**, Leir-Krantz, Kjøbenhavn i Beleyringens Tid 1658—1660. Paa nye opl. Kbh. 1802.
- Hojer, A.**, König Friederich des IV glorw. Leben. 1—2 (1 Bd.) Tond. 1829.
- Holm, E.**, Danmarks polit. Stilling 1791—97, særlig m. H. til Sverige. Univ. Prg. Kbh. 1869. 4.
- Holst, L.**, Kbhns og Kongerigets Kjøbstæder for 100 Aar siden. Bidrag til den danske Kulturhist. Kbh. 1862.
- Hovgaard, O. A.**, Gotfred, Underkonge i Jyll., mod Karl den Store. 1—2. Prg. Aarh. 1862—63.
- Høst, J. Kr.**, Korf. Ulfelds og El. Chr. Ulfelds Levnet se 18.
 — Mærkværdigheder i Christian VII's Levnet. Kbh. 1810.
 — Entwurf einer Gesch. der dän. Monarchie unter der Reg. Christian des VII. 1—3 (4 Bd.) Kph. 1813—16.
 — Geheimekabinetminister Grev J. F. Struensee og hans Ministerium. 2—3. Kbh. 1824.
- Jacobsön, L.**, Førstelig Leffnetz oc Døds Speyl, der K. Christians IV Ligbegeng. bleff holden. Kbh. 1649. 4. (Br.)
- Jahn, F. H.**, Grundtræk til Christian IV's Krigshistorie: 1) Calmarkrigen, 2) Trediveaarskr. (1 Bd.) Kbh. 1820—22.
 — Danmarks politisk-militaire Historie under Unionskongerne. Efter Forf. Død udg. af C. Ewald, J. A. Fibiger og C. Molbech. Kbh. 1835. 4.

- Information sur les differens entre le Roi de Danem.-Norv. et le Duc de Slesw.-Holst.-Gott. 1700. (Br.)
- Innhalt der Rede, welche Uldahl bey Vertheid. einer hohen Person 1772 gehalten hat. Coph. 1772. (Br.)
- Jomsvikinga Saga og Knytlinga med Sagabrudstykker vedk. Danmark, ovs. af C. C. Rafn. Kbh. 1829.
- Jørgensen Jomtou**, Struensee. Kbh. 1852.
- Journal over de til Rusland givne Hielpetroppers Feldttog i Sverrig. Ovs. af Tydsk og Fransk. Kbh. 1789. (Br.)
- Jus feciale Armatae Daniæ. Kopenh. 1657. 4. — Manifest, auss was Uhrsachen Dennemarck sich wieder Kön. Carl Gustaffen zu schützen genöthiget worden. Kbh. 1657. 4. — Beantwort- und Wiederlegung zweyer Dän. Schrifften, Juris fecialis etc. Greiffsw. 1657. 4. (Br.)
- Kierulf, J.**, Journal over K. Christian VI og Dronn. Sophia Magdalena med Frue Moder Deres Reise til Norge 1733. Kbh. 1745. fol. (Br.)
- Kirchmanni, I.**, Comment. de profectioe Danorum se 16. Kiøbenhavn i sin Jubel-Glands, Beskriv. om Decorationer i Anl. af den høye Jubel-Fest 1749. Kbh. 4. (Th.)
- Klaozko, J.**, Europa, Polen og Danm. i 1863—64 se 21.
- Koch, D.**, Das Bild eines grossen Regenten. Rede 1770 in Flensburg gehalten. Hamb. 4. (Br.)
- Königsfeldt, J. P. F.**, Chronol. Oversigt over de mærkel. Begivenheder i vort Fædrelands Hist. 1848—60. 1—2. Prg. (Frdborg). Kbh. og Frdborg 1853—61.
— K. Frederik VII's Regjerings Aarvog. Kbh. 1863.
- Langebek, J.**, Stamme-Faderens for det Oldenb. Hus, Koning Christian Is lhukommelse. Kbh. 1749. 4.
- Lefwernes-Beskrifning. Om Christiern II eller Tyran. Stockh. 1771. (Br.)
- Lettre d'un Ministre à son amy sur la question du traité de Travendahl. 1703. 4. (Br.)
— — Ins Teutsche übers. 1703. 4. (Br.)
- Responsio amici ad epistolam Ministri. 1704. 4. (Br.)
- Løwendal, G. D.**, Feldtoget ved Elben 1813—14. Kbh. 1818.
- R. M.**, The history of the late warres in Denmark (1657—1660). Lond. 1670. fol. (Br.)
- Madvig, J. N.**, Om Arvefølgesagens Behandl. i den forenede Rigsdag. Kbh. 1853.
— Den nationale Politik og det danske Monarchie. Kbh. 1864.

- Møddelelser** (Anden^o Forts.) fra den Bülowske Manuskript-saml. i Sorø Akad. Bibl. ved J. H. Bang. Prg. Sorø 1867. (Se Bidrag 12, og Møddelelser 11.)
- Mémoires de Dannemark**, contenant la vie de Christierne V. Trad. de l'Anglois. Utr. 1701. (Br.)
- Merklige** 17. Jan. 1772 over de tvende Grever Struensee og Brand. (En Saml. Kobbere opkl. i Tverfol.) Kbh.
- Merle, N.**, Sermon sur le Jubilé à l'occasion de l'Autorité Souveraine. Alt. 1760. 4. (Br.)
- Meursii, J.**, Historiæ Dan. libri III (Chr. I, Joann., Chr. II); **Ælnothus Mon.**, De vita et passione Canuti; Anonymus, De passione S. Caroli, Com. Flandriæ. 4. (Br.)
- Molbech, C.**, Historie om Ditmarskerkrigen Aar 1500 og Ditmarskens Erobring. Kbh. 1813. (M.)
— K. Erik Plogpenning's Hist. Kbh. 1821.
- Molesworth, R.**, An Account of Denmark as it was 1692. Glasg. 1752. (Br.)
- Møller, O. H.**, Nachricht von den letzten Stunden des K. Christiani III. Prg. Flensb. 1752. 4. (Br.)
- Muncheberg, F. C.**, Dissertatio de Unione Calmariensi 1397 inita. Hafn. 1749. 4.
- Münter, B.**, Bekehrungsgesch. des Grafen J. F. Struensee. Kph. 1772. (Br.)
- Münter, F.**, Undersøgelser om de danske Ridderordeners Oprindelse. Kbh. 1822.
— Recherches sur l'origine des Ordres de Chevalerie du royaume de Dannem. Coph. 1822.
- Mynster, J. P.**, Sørge-Tale over Prindsesse Caroline af Hessen 1829. Kbh.
- Møller, Jens**, Om Frederik IIs Mægling i udenlandske Religionsstridigheder. Kbh. 1823. 4.
- Nachricht von Ihrer Kön. May. zu Dennem.-Norw. wider des Hertzogen zu Schleswig-Holstein-Gottorff Beschwerden.** 1683. 4. (Br.)
Anmerckungen über die unbegründete Beantwortung der Nachricht. 1685. 4. (Br.)
- Nachricht von der letztern Staatsveränd. in Dänem., von der Königin Carol. Math. eigenh. entworfen.** Aus dem Engl. (Histoire de la dernière révolut. arrivée en Danemark. Trad. de l'Anglois). Rotterd. 1772. (Br.)
— — Aus dem Engl. übers. Rotterd. 1772.

- Nachricht von der in Dännem. 1772 vorgefall. grossen Staatsveränderung. Halle 1772.
- Nachrichten zur Erläut. der zw. Dännem. u. Hamb. obschweb. Missehelligkeiten 1734 se 24.
- von Crön- und Vermählungen derer Könige, bey Geleg. der Salbung Friderich des V. Hamb. 1747. fol. (Br.)
- von den Opfern der Staaten dieses Jahrhundert., besond. von denen hingerichteten Grafen Struensee und v. Brandt. Pelim 1772. (Br.)
- von einer unglückl. Königin [Carol. Mathilde] nebst ihren Briefen. Aus dem Engl. Boston 1777. — Schreiben eines Dänen, als Abfert. der Schmähschrift: Nachrichten etc. Aus d. Franz. Hamb. 1777. (Br.)
- Nyerup, R.**, Karakteristik af K. Christian IV. Kbh. 1816.
- Efterretn. om K. Friderik III og de under hans Regj. indtrufne Begivenheder. Kbh. 1817.
- Olufsen**, Bidrag til Oplysn. om Danmarks indvortes Forfatning især i det 13de Aarhund. Kbh. 1821. 4.
- Ostenfeld, C.**, Palladium Danicum, Panegyricus coram R. Fridericco III dictus. (Hafn.) 1661. fol. — **Bartholini, Th.**, Paneg. Regi Frid. III publice dictus. Hafn. 1660. fol. (Th.)
- Overskou, Th.**, Den danske Skueplads i dens Hist. indtil vor Tid. 1—5. Kbh. 1854—64.
- Paludan-Müller, C.**, Grevens Feide, skildret efter trykte og utrykte Kilder. 1—2. Kbh. 1853—54.
- Paludan-Müller, J.**, Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i 14—16. Aarhundrede se 16.
- Petersen, C.**, Anmærkninger over Hyde Parkers og Nelsons Rapp. om Slaget 1801. Kbh. 1801. (Br.)
- Petersen, N. M.**, Danmarks Historie i Hedenold. 1—3. Kbh. 1834—37.
- Processions-Orden ved Dronn. Jul. Mariæ Indtog 1752. Med Beskr. af Stadens Decorationer. Kbh. 4.
- Rantzau, O. M.**, Den Oldenborgske Stammes udødel. Ihukommelse 1749. Ved F. C. Schønau. Kbh. 1753. 4.
- Ravn, J. T.**, Fremstilling af Krigsbegivenhederne paa Als 1864. Kbh. 1870.
- Relation d'un Ministre d'État se 16.
- Resen, P. H.**, K. Frederichs IIs Krønike. Kbh. 1680. fol.
- Reverdil**, Struensee og Hoffet i Kbhvn 1760—72. Optegn. udg. af A. Roger. Ovs. af L. Moltke. Kbh. 1859.

- Riegels, N. D.**, Forsøg til Femte Christians Historie som en Indl. til Fierde Friderichs. Kbh. 1792 (Br.)
 — Udkast til Fierde Friderichs Historie efter Høier. 1—2. Kbh. 1795. (Br.)
- Rosencrantius, Ol.**, Apologia nobilitatis Dan. contra larvatum illum Franc. Irenæum et propudiosum illum Holophantam Joh. Bunonem. 1681. 4. (Br.)
- Buno, Joh.**, Defensio, qua III præcipue capita ab Ol. Rosencrantio impugnata tuetur. Luneb. 1683. 4. (Br.)
- Rothes, C. A.**, Entdeckung der wahren Absichten des Staats-systems der Dän. Regierung. 1772.
 — Entdeckung der wahren Absichten u. des polit. Systems der Reg. von Dännemark. 1773. (Br.)
- Ræder, J. v.**, Danmarks Krigs- og Politiske Historie 1807—1809. 1—3. Kbh. 1845—52.
- Ræder, J. G. F.**, Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner. Kbh. 1871.
- Rørdam, H.**, De danske og norske Studenters Deltag. i Kbhs Forsvar mod Karl Gustav. Kbh. 1855.
- Sander og G. L. Lahde**, Skiærtorsdag 1801. En liden Skizze, m. K. Kbh. 1801. 4. (Br.)
- Schaldeinose, F.**, Beretn. om Prinds Fred. Carl Christians og Prindsesse Wilh. Marias Formæling. Kbh. 1828.
- Scheel, H. O.**, Udkast af Krigens Skueplads som Indl. til K. Frederik IV Krigs-Hist., fordansket ved Th. Thaarup. Kbh. 1785. 4. (Br.)
- Scheidius, C. L.**, De regii Vandalorum tituli Daniæ regibus familiaris origine. Haun. 1743. 4.
- Schlegel, J. H.**, Gesch. der Könige von Dänem. aus d. Oldenb. Stamme, mit ihren Bildnissen v. J. M. Preisler. 1—2. Kph. 1769—77. fol. (Br.)
- Schmidt-Phiseldek, C. F. v.**, Darstell. des Dän. Neutralitätssyst. währ. des letzteren Seekrieges. 2—4. Kph. 1802. 4.
- Schriften, die in Sachen des Graf. Struensee bey der Comm. wider u. für ihn übergeben sind.** 1772. (Br.)
- Schönheyder, J. M.**, Lovtale over Christian V. Kbh. 1810.
 Seeland im Sommer 1807. In Briefen. German. 1808.
- Sick, J. F.**, Nogle Bidrag til Christiern IIs Hist. under Landflygtigheden. Kbh. 1860. 4.
- Slange, N.**, K. Christian IVs Hist. Igiennemseet af H. Gram. 1—4 (2 Bd.) Kbh. 1749. fol. (Th.)

- Slange, N.**, *Gesch. Christian des IV. Kürzer vorgetr.*, mit Anm. von J. H. Schlegeln. I. Kph. u. Lpz. 1757. 4. (Br.)
- Sommer, F. L.**, *Account of the siege, bombard. and capitulation of Copenhagen 1807.* Coph.
- Spittler, L. T.**, *Gesch. der dän. Revolution 1660.* Berl. 1796.
— *Hist. om Statsforandringen i Dannemark 1660.* Af det Tydske. Kbh. 1798.
- Steenstrup, C. V.**, *Christian VII's Omhu for sit Folks Frihed. En Tale.* — **C. Søltoft**, *Kjerlighed til det Almindelige. En Tale.* Sorøe 1790. 4.
- Stenkula, A. O.**, *Om Skånska städernas författn. vid medlet af 17de århundr.* Prg. Malmø 1868. 4.
- Stephanii, St. J.**, *Historiæ Danicæ libri II (1550—1559).* Ed. J. J. Svaningius. Sorøe 1650. 4.
- Struensee, J. F.**, *Vertheid. an die Kön. Comm. gerichtet. Nebst einem Schreiben des Gr. Brandt. A. d. Dän. 1772.* (Br.)
- Sturz, H. P.**, *Erinnerungen aus dem Leben des Grafen J. H. E. v. Bernstorff* se 18.
- Suhm., P. F.**, *Critisk Historie af Danmark udi den hedenske Tid. 1—3.* Kbh. 1774—76. (Th.)
— *Tabeller til den Crit. Hist. af Danm.* Kbh. 1779. fol.
- Swanigi, Jo.**, *Christiernus II, Daniæ Rex.* Freof. 1658.
- Sørensen, C. Th.**, *Kampen om Norge i Aarene 1813 og 1814.* 1—2. Kbh. 1871.
- Sørgetaler over Prindsesse Sophie Frederike 1794 og over Enke-Dronn. Juliane Marie 1796.** Kbh. (Br.)
- Tage-Register über des K. Christian des V Lebens- und Regierungs-Gesch.** Kph. 1701. (Br.)
- Terlons Hist. Mærkværd, om hans Underhandl. 1656—61.** Ovs. ved A. S. Dellgast. 1—2 (1 Bd.) Kbh. 1753—54.
- (Thorkelin, G.)**, *Sketch of the character of the Prince of Denm., in 4 letters with an app.* Lond. 1791. (Br.)
(—) *Udkast til en Karakteristik af Kronpr. af Danmark, i Breve.* Ovs. ved F. Schneider. Kbh. 1793. (Br.)
- (Thorlacius, B.)**, *Solennia fun. Universitatis Havn. in exsequiis R. Christiani VII 1814.* Havn. fol. (M.)
- Thorsøe, A.**, *Frederik Vs Ungdom og Tronbestig.* Kbh. 1868.
— *Danmarks Hædersdage i det nittende Aarhundr. 1—14 H.* Kbh. 1870—72.
- Torfæus, Thorm.**, *Series Dynastarum et Regum Daniæ ad Gormum Grandævum.* Hafn. 1702. 4. (Th.)

- Torfæus, Thorm.**, *Historia Hrolfi Krakii*. Hafn. 1705. (Th.)
 (—) *Torfæana*, s. *Notæ posteriores in seriem Regum, Epistolæ, Index*. Ed. P. F. Suhm. Hafn. 1777. 4.
- Ulfeld, J.**, *Udtog af den Danske Hist. fra 1333 til 1559*. Af Latin ovs. ved C. P. Rothe. Kbh. 1752. 4.
- Untersuchung der Uhrsachen, durch welche die zw. Dennem. u. Schweden vorgefall. Streitigk. sich entsponnen*. 1715. 4.
 — *Aufgedeckte Schande der unsinn. Schwedischen Proceuren*. Kph. 1715. 4. (Th.)
- Ursachen der Streitigkeiten zw. Dennemarck-Norwegen und Schlesswig-Holst.-Gottorff*. 1679. 4. (Br.)
- Vaupell, O.**, *Kampen for Sønderjylland 1848–50*. Udg. af den danske hist. Forening. 1–3. Kbh. 1863–67.
- Vedel Simonsen**, *Den danske Adels- og Ridderstands Hist. indtil Souverænitetten*. 1. Kbh. 1816.
- Wegener's, C. F.**, *Liden Krønike om Kong Frederik og den Danske Bonde*. Kbh. 1843.
- Weighers, F.**, *Panegyricus in obitum Sophiæ Amalixæ reginæ*. Traj. ad Rh. 1685. fol. (Br.)
- Verhandlungen des Reichsraths im April 1856* se 15.
- Werlauff, E. C.**, *Sophia af Møklenborg, Dronn. til Danm. og Norge*. Univ. Prg. Kbh. 1841. fol.
- Werning, K. R.**, *Politiska betraktelser* se 16.
- Vindingius, P.**, *Regia merita Divi principis Georgii oratione fun. exposita*. Hafn. 1709. fol. (Br.)
- Worm, C. W.**, *Kong Christian VI og Dronn. Sophia Magdalena Deres Maj. Salvings-Forretn.* 1731. Kbh. fol. (Th.)
- d'Yves, L.**, *Geheime Hof- und Staats-Gesch. des Königreichs Dänemark*. German. 1790. (Br.)
- Ælnoth** se *Aelnothus*.
- Ørsted, A. S.**, *Af mit Livs og min Tids Historie* se 18.
- (**Ørsted, H. C.**), *Mindeskrift over Kong Christian VIII*. Udg. af Vidensk. Selsk. Kbh. 1848. 4.

14. Færøerne, Island, Grønland.

(Kolonierne i Vestindien se Amerika.)

- Annálar, Islenzkir, sive Annales Islandici* se 11.
- Billeder af Livet paa Island. Islandske Sagaer. Paa Dansk* ved F. Winkel Horn. Kbh. 1871.

- Bluhme, E.**, Fra et Ophold i Grønland 1863—64. Kbh. 1865.
- Cranz, D.**, Historie von Grönland. 1—2. Barby 1765. (Br.)
- Dalager, L.**, Grønlandske Relationer, indeh. Grønlændernes Liv og Levnet. Sammenskrevet 1752. Kbh. 4. (def.)
- Debes, L. J.**, Natürl. u. polit. Historie der Inseln Färöe. Aus dem Dän. von C. G. Mengel. Kph. u. Lpz. 1757. — **Torfæus, Thorm.**, Gesch. der Thaten der Einw. von den Inseln Färöe. Aus dem Lat. von A. Kph. u. Lpz. 1757. (Th.)
- Egede, Hans**, Relation ang. den Grønlandske Missions Beg. og Fortsættelse. Kbh. 1738. 4.
— Nachricht vom Anfange u. Fortgange der Gronländ. Mission. Hamb. 1740. 4.
- Egede, Paul**, Efterretn. om Grønland, uddragne af en Journal holden fra 1721 til 1788. Kbh. (Br.)
- Eskimoiske Eventyr og Sagn, ovs. efter de indfødte Fortælleres Meddelelser af H. Rink. Kbh. 1866.
- Færeyinga Saga, Færøboernes Hist., islandsk med færøisk og dansk Ovs. Udg. af C. C. Rafn. Kbh. 1832.
- Grønlands historiske Mindesmærker, udg. af Oldskrift-Selsk. 1—3. (4 Bd.) Kbh. 1838—45.
- Holm, P. A.**, Skildr. og Sagn fra Færøerne. Kbh. 1860.
- Jacobsen, F.**, Et Aar i Grønland. Kbh. 1862.
- Jonssön, Arngr.**, Grønlandia eller Historie om Grønland. Paa Dansk fortolket af A. B. Kbh. 1732.
- Islendinga Sögur. Utgefnaar at tilhlutun hins Kon. Norræna fornfræða félags. 1—2. Kpmh. 1829—30.
— Udg. af det kgl. nordiske Oldskrift-Selskab. 1—2. Kbh. 1843—47.
- Petersen, N. M.**, Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude. 1—4. Kbh. 1839—44.
— Hans Egedes Levnet se 18.
- Rosenberg, C.**, Træk af Livet paa Island i Fristats-Tiden. Kbh. 1871.
- Saabye, H. E.**, Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland 1770—1778. Od. 1816. (M.)
- Sögur og Sagaer se Oldnord. (Islandsk) Litt.
- Ar. Thorgilsis filii**, cognomento Froda, Schedae seu libellus de Is-landia (Islendinga-Bok). In Lat. versus ac notis illustratus ab A. Bussæo. Havn. 1733. 4. (Th.)
- Torfæus, Thorm.**, Gronlandia antiqva seu veteris Gronlandiæ descriptio, ex antiqvīs memoriis. Havn. 1706.

- Torfæus, Thorm.**, Hist. Beretn. om Indbyggernes Bedrifter paa Færøerne, af det lat. Sprog ovs. ved P. Thorstensen. Kbh. 1770. 2 Expl. (Th., Br.)
 — se **L. J. Debes.**
- Werneke**, Die Einführung des Christenthums in Island. Prg. Coesfeld 1856. 4.
- Winther, N.**, Færøernes Historie. I. Oldtidshistorie. 1—3 H. Kbh. 1858—59.
- V(ries), S. v.**, Beschr. des so genannten Grönlands. Mit verschiedenen hist. Anhängen. Nürnberg. 1679. 4.

15. Slesvig og Holsten.

- Actorum publicorum Fascicul. I—X, zu mehrem Begriff der Schlessw.-Holst. Affairen 1699—1700. 4. — Extract der Friedens Articul, abgehandelt zu Traventhal 1700. 4. (Br.)
 Aktstykker ang. Holst. og Lauenb. Forfatningsforh. se 11.
- Allen, C. F.**, Det danske Sprogs Hist. i Hertugd. Slesvig eller Sønderjylland. 1—2. Kbh. 1857—58.
- Altonaischer Mercurius 1794, 1797—99. 4 Bd. Alt. (Br.)
- Antislesvigholstenske Fragmenter, udg. ved A. F. Krieger. 1—16 (4 Bd.) Kbh. 1848—51.
- Anzeigen, Schleswig-Holsteinische, 1750—55, 1757—1770. 9 Bd. Glückst. 4. (Th.)
 — — 1770—77, 1779—1781. 4 Bd. Glückst. 4. (Br.)
- Ausführung des Rechts an das Amt Steinhorst. 1739. fol. — Vorläufige Nachr. und Anm. die Steinhorstische Sache betreffend. 1739. fol. (Br.)
- Bericht, Histor., v. d. Zustande der Schl.-Holst. Ritterschafft u. ihrer Privilegien. 1714. 4. (Br.)
- Beweiss der Treulosigkeiten se 13.
- Christiani, W. E.**, Gesch. der Herzogthümer Schleswig u. Hollstein. 1—4. Flnsb. u. Lpz. 1775—79. (Br.)
 — Gesch. der Herzogth. Schleswig u. Hollst. unter dem Oldenburgischen Hause. 1—2. Kiel 1781—84.
 — — 1—2. Kiel 1781—84. Fortges. von **D. H. Hegewisch**, 3—4. Kiel 1801—2.
 — Hertugdømmene Slesvigs og Holsteens Hist. Paa Dansk af J. E. Heilmann, J. R. Fog, K. Knudsen. 1—6. Od. og Kbh. 1776—96. 4.

- Chronicon vetus Holsatiæ se **Leibnitius** Access. hist. 24.
- Clausen, H. N.**, Det danske Sprogs Enemærker i Slesvig, fra Kirkens og Skolens Synspunkt. Kbh. 1854.
- Considérations sur la question du Slesvig et sur l'esprit envahissant des Allemands. Paris 1848.
- Conspectus causarum se 13.
- Den Dansk-Tyska frågan, historiskt utkast af en Svensk. Köph. 1862.
- Falk, N.**, Sammlungen zur näh. Kunde des Vaterlandes. 1—3. Altona 1819—25.
- Friedrich**, Prinz von Schl.-Holstein-Noer, Aufzeichnungen aus den Jahren 1848—50. Zür. 1861.
- Geschichte der Streitigk. der Herzoge von Holsteingottorp mit der Krone Dänem. Frkf. u. Lpz. 1762. 4. (Br.)
— des Schl.-Holst.-Gottorfischen Hofes unter der Regierung Herzog Friedrichs IV u. dessen Sohnes Carl Friedr. Frkf. u. Lpz. 1774. 4. (Br.)
- P. H.**, Nachricht von den Holstein-Plönischen Landen. Plön 1759. 4.
- Hammerich, F.**, Den slesvigske Treaarskrig se 13.
- Hjort, P.**, se **L. S. Navne**.
- Kiær, C. A.**, Udsigt over Forandringerne i Slesvigske Retstilstande og Forhold 1864—67. Ribe 1868.
- Koch, N.**, Dithmarschen Gedencke mein. Leich- oder Grabstein dem Hertz. Friederich aufgerichtet. Hamb. 1661. 4.
- Lackmann, A. H.**, Einleitung zur Schl.-Holstein. Historie. 1—7. Hamb. (Kiel) 1730—54. (Br.)
- Major, J. D.**, Bevölckertes Cimbrien, oder die zw. der Ost- und West-See gelegene halb-Insel Deutschlands. Plön 1692. fol. (Th.)
- Manicus**, Den dansk-tydske Strid. Kbh. 1864.
- Meddelelser om Begivenh. i Slesvig siden den preuss.-østerr. Invasion. (Den 1. Novbr. 1864). Kbh. 1864.
— (Januar 1865). Kbh. 1865.
- Molbeck, C.**, Historie om Ditmarskerkrigen Aar 1500 og Ditmarskens Erobring. Kbh. 1813.
— Das Herzogth. Schleswig in seinen geschichtl. Verhältn. zum Königr. Dänemark u. zu Holstein. Uebers. von Th. Schorn. Kph. 1846.
- Mule, N. C.**, Hist. Fremstilling af Slesvigs og Holsteens Forhold til Danmark. Od. 1847.

- Mørk Hansen, M.**, Slesvigske Tilstande og Stemninger under den tyske Besættelse 1864. Kbh. 1865.
 — Sønderjydernes Kamp for Modersmaalet. Kbh. 1868.
 Les Nationalités du Slesvig. Vote du 12 Février 1867. Avec une carte. Coph. 1867.
- Navne, L. S. (P. Hjort)**, Udtog af Breve om det slesvig-holst. Røre. 1—3 Saml. (1 Bd.) Kbh. 1848.
 Fra Nordslesvig. 1—2 (1 Bd.) Kbh. 1869.
- Petersen, Joh.**, Chronica, Zeitbuch der Lande zu Holsten, Stormarn, Ditm. u. Wagern. Lüb. 1599. fol. (Br.)
- Prätorius, W. C.**, Merkwürdigk. der Stadt Altona, nach chronolog. Ordnung. Alt. 1780. (Br.)
 Provindsialefterretninger, Slesvigske. Udg. af F. Knudsen og C. Juel. 1—4. Flensb. og Hadrsl. 1860—63.
- Relation d'un Ministre d'État de ce qui s'est passé en l'affaire de Holstein jusqu' au 24. de Février 1714. (Fransk og Tydsk). 1716. 4. — Relation exacte et fidele de ce qui s'est passé jusques au Févr. 1714. 4. (Br.)
- Skau, L.**, Peter Hjort Lorenzen se 18.
- Spangenberg, Cyr.**, Chronicon, in welchem der Graffen zu Holstein Schaumb. ankunfft etc., wie lange sie auch das Hertzogthumb Schlesswich innen gehabt, deutl. beschrieben. Stadthag. 1614. fol. (Br.)
- Untersuchung des Urspr. der von den Bischöfen zu Lübeck verrichteten Belehnung des Herzogth. Holst., mit Vorrede J. D. Köhlers. Gött. 1752. 4. (Br.)
- Ursachen der Streitigkeiten se 13.
- Vaupell, O.**, Kampen for Sønderjylland se 13.
- Wegener, C. F.**, Om Hertugen af Augustenborgs Forhold til det holstenske Oprør. Kbh. 1849.
- Verhandlungen des Reichsraths der dän. Mon. über den Antrag des Baron Scheel-Plessen u. Genossen 1856. Kph.
- Visby, C. H.**, Holsteens Erobring og Omvend. til Kristendom af Carl den Store. Kbh. 1826.

16. Norges og Sverigs Historie.

- Ablehnung derer Beschuld., womit der Moscow. Czar seinen Krieg zu beschönigen gesucht hat. Nach dem Lat. übs. 1701. 4. (Br.) (Se Discussio).

- Adlerfeld, G.**, Histoire militaire de Charles XII. 1—4 (2 voll.) Amstd. 1740. (Br.)
- Ahlqvist, A. G.**, Konung Erik XIVs fängelse och död. Prg. Jönköp. 1868.
- Allen, C. F.**, De tre nord. Rigers Historie se 13.
- Anekdoter og Efterr.** om Gustav III, Hertug Carl, Kronprindsen og Hertug Frederich. Kbh. 1792. (Br.)
- Anm. og Oplysn.** over den Svenske Erklæring Julii 1788 se 21.
- Anzeige der Ursachen,** welche Dännem. genöthiget wider Gr. Steenbock als bisher zu verfahren, se 13.
- Arckenholtz,** Mémoires concernant Christine Reine de Suède, suivis de deux ouvrages de cette Princesse. 1—2. Amstd. et Lpz. 1751. (Th.)
- Baden, G. L.**, Det Norske Riges Historie. Kbh. 1804.
- Bemærkninger af Forf. til „Norriges Krigshistorie i Middelalderen“.** Kbh. 1837.
- Bergman, C. W.**, Gustav III og hans Tid. Ovs. af J. H. Halvorsen. 1—2. Kbh. 1859.
- Björner, E. J.**, Nordiska Kämpa Dater, i en Sagoflock om forna Kongar och Hjältar; Ättartahl på Svenska Kongar och Drottn. (Oldn., Svensk, Lat.) Stokh. 1737. fol. (Th.)
- Boecleri, I. H.**, Historia belli Sveco-Danici (a. 1643—45 gesti). Argent. 1679.
- Charles, Pr. de Hesse,** Mém. sur la campagne 1788 se 13.
- Chemnitz, B. Ph. à,** Belli Sveco-Germanici vol. I, ad Regis Gust. Adolphi obitum. Stetini 1648. fol.
- Dalin, O.**, Gesch. des Reiches Schweden, aus dem Schw. übers. durch J. Benzelstierna u. J. C. Dähnert. 1—3. Grfsw. u. Rost. 1756—63. 4.
- Deduction öfwer dhe wicht. Orsaker,** som hafwa drifwit Kgl. Maj. att låta draga Hr. Jöran Krabbe för Rätta. Mallmö 1678. 4. — Relation imod den figurer. Executionsdom, som Baron Sperling haffver anrettet 1678 öfver de Shotter. Lyb. 1679. 4.
- Discussio criminationum,** quibus usus est Moscorum Czarus, cum bello Svecis illato prætextum qværeret, oder Widerlegung der Beschuldigungen etc. (Lat. og Tydsk). Strals. 1701. 4. (Br.)
- Efterretninger, Histor.,** om Carl August, Sveriges Kronpr. Ovs. fra Svensk ved J. K. Høst. Kbh. 1810.
- Erzählunge der Ursachen,** worüm Car. Gust. ist gezwungen

- worden Polen mit Kriegesmacht zu überziehen. 1655.
 4. — Epistola des Cyr. Thrasymachi von der gerechten
 Kriegs Armatur der Cron Schweden wieder Polen. 1656.
 4. — Des Andr. Nicanoris auf die Ep. des Cyr. Thrasymachi
 Antwort. 1656. 4. (Br.)
- Essen, H. H. v.**, Breve til Kronpr. Carl Johan 1814—16. Udg.
 af Y. Nielsen. Christ. 1867.
- Estrup, H. F. J.**, Om Frankeriges, Danmarks og Sverriges ind-
 byrdes Forhold 1663—89 se 13.
- Faye, A.**, Carl XII i Norge. Christ. 1868.
 Forhandling om et Forsvarsforbund se Beretning 13.
- Gebhardi, L. A.**, Kongeriget Norges Hist. Ovs. af J. E. Heil-
 mann. 1—2. Od. 1777—78. 4.
- Geffroy, A.**, Sverig og Rusland i det 19. Aarhund. Ovs. af C.
 Rosenberg. Kbh. 1865.
 — se Stockholm.
- Geijer, E. G.**, Samlade skrifter se Svensk Litt.
 Geschichte des Fürstens u. Herrns Friederichs, Königes derer
 Schweden. Stekh. 1744. (Th.)
- Gespräch im Reiche d. Todten zw. Friderico, gew. Könige in
 Schweden, und Christiano VI se 13.
- Granberg, P. A.**, Kalmare Unionens Hist. se 13.
- Grundtvig**, Er Nordens Forening ønskelig? Et Ord til det
 svenske Folk. Kbh. 1810.
- Der tapfere u. verliebte Gustav von Vasa. Aus dem Franz.
 Frekf. u. Lpz. 1698. (Th.)
- Gustavus Magnus, s. Panegyricæ orationes de vita ac obitu
 Gustavi habitæ aut scriptæ. Lugd. Bat. 1637. (M.)
- Staatsreden **Gustavs des III**, gesammelt u. übers. von D. H.
 Thomas. Lüb. 1781. (Br.)
- Mémorial du Colonel Gustafsson**. Lpz. 1829.
- Hagerup, E.**, Om Oluf den Hellige. Kbh. 1805.
 — Om Hagen Adelsteens-Fostre. Kbh. 1811.
- Heimskringla se **Snorre Sturl**.
- Hermansons** Tanker om Sverrigs Tilstand ved Krigen med
 Rusl. 1789. Ovs. Kbh. 1790. (Br.)
- Holm, E.**, Danm. Stilling 1791—97 m. H. til Sverige se 13.
- Høst, J. Kr.**, Udsigt over K. Gustav IV Adolfs Levnet og Re-
 gjering. Kbh. 1808.
- Instrum. des Friedens, welcher 1660 geschl. worden, se 11.
- Jörensön, E.**, Then Stoormechtighe Furstes Gustaffs, Sweriges

- Konungs Historia in til hans Dødzstundh (1560). 1—2
(1 Bd.) Stekh. 1622. fol.
- Keyser, R.**, Efterl. Skrifter og Saml. Afhandl. se 10.
— Norges Historie. 1—2. Krist. 1866—70.
- Kierrulf, C. A.**, Oplysn. om de hemmelige Aarsager til Krigen
1788—89. Kbh. 1790. (Br.)
- Kirchmanni, I.**, Commentarii duo, 1) de regibus vetustis Nor-
vagicis, 2) de profectioe Danorum in terram sanctam.
Ed. ab B. C. Kirchmanno. Amstld. 1684.
- Kobbe, P. v.**, Gesch. von Schweden. 1—2 (1 Bd. Allg. hist.
Taschenbibl. 21). Dresd. 1828.
- Lagerbring, Swen**, Sammandrag af Swea-Rikes Historia. 1—6
(1 Bd.) Stekh. 1778—80.
— Kongeriget Sverrigs Historie. Et Udtog. Gjennemseet af
Bützow. Od. 1783. (M.)
- Der unruhige u. verunruhigte Läu aus Norden. Beschr. des
annoch daurenden Schwed. Krieges. 1676. 4.
- Lehmann, Orla**, Norge og Nordmændene. Erindringer fra 1836
og 1865. Kbh. 1865.
- Lettre contenant une relation de l'assassinat commis sur la
personne du Roi 1792. Linköp. 1792. (Br.)
- Linage de Vauciennes, P.**, Mémoires de ce qui s'est passé en
Suede 1645—55. 1—3. Paris 1675. (Br.)
- Loccenii, J.**, Historiæ Svecanæ libri IX. Acced. Antiquitatum
Sveo-Gothicarum libri III. Frcf. et Lps. 1676. 4. (Th.)
- Io. Magnus Gothus**, Gothorum Sueonumque Historia. Romæ
1554. fol. (Th.)
- Ol. Magnus Goth.**, Historia de gentibus septentrion. earumque
statibus cett. Romæ 1555. fol. (Th.)
- Maximil. Emanuel**, Hertzog in Würtemb., Reisen u. Campagnen
(1703—10). Frcf. u. Lpz. 1739. (Th.)
— Mémoires conten. plusieurs particularités de la vie de
Charles XII. Par F. P. Amstd. et Lpz. 1740. (Br.)
- Messenii, J.**, Scandia illustr., s. Chronologia de rebus Scandiæ
(Sueciæ, Daniæ, Norvegiæ). Ed. a J. Peringskiöld.
1—10 (1 vol.) Stekh. 1700—3. fol. (Th.)
- Michelessi**, Lettre à Mgr. Visconti sur la réolut. arrivee en
Suède 1772. Grfsv. 1773. (Br.)
- Mittag, J. G.**, Leben u. Thaten Gustav Adolphs des Grossen.
Halle 1740. (M.)
- Montalembert**, Correspondance se 25.

Müller, P. E., se **Snorre Sturl.**

Munch, P. A., Det norske Folks Historie. I, 1—4; II (Unionsperioden), 1—2. 8 Bind. Christ. 1852—63.

— Om den saakaldte nyere hist. Skole se 9.

Nachricht, Histor., von dem Rechte der Succession in d. Königr. Schweden. Lpz. 1721. fol. (Br.)

Narratio caussarum, quæ suam Majest. Suediæ cogunt bellum continuare cum Dania. (1658). 4. (Br.)

Nicolovius, Folkklifwet i Skytts Härad i Skåne wid början af detta århundr. Lund 1868.

Nielsen, Y., De nordenfjeldske Begivenheder i Aarene 1657—1660. Prg. Krist. 1868.

Norberg, Jør. A., Konung Carl XII's Historia. 1—2. Stockh. 1740. fol. (Th.)

— Leben Carl des XII, mit Münzen u. Kupf. 1—3. Hamb. 1745—51 (52). fol.

— — 1—3. fol. (Br.)

Paludan-Müller, J., Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14., 15. og 16. Aarh. Kbh. 1865.

Paulini, L., Gothi, Historiæ Arctoæ libri III. Strengn. 1636. 4. (Th.)

Petersen, Siegw., Fortæll. af Fædrelandets Hist. Krist. 1865.

Peringskiöld, J., Ättartal för Swea och Götha Konunga Hus. Stockh. 1725. fol. (Th.)

Professio fidei, Bekändtnis des Cathol. Glaubens der Königin Christinæ. Frckf. 1655. 4. — Beschr. des Lebens der Königin Christinen. 1656. 4. (Br.)

Protocoller, Gen.-Krigs-Rättens, uti saken ang. anfallet wid Qvistrum. Gøtheb. 1788. 4. (Br.)

Pufendorf, Sam. de, Commentariorum de rebus Suecicis libri XXVI (ad abdicat. Christinæ). Frckf. 1705. fol. (Br.)

— XXVI Bücher der Schwed.- u. Deutschen Kriegs-Gesch. Uebers. von J. J. M. v. S. Frckf. u. Lpz. 1688. fol. (Th.)

— De rebus a Carolo Gustavo rege gestis libri VII. Norimb. 1696. fol. (Br.)

— VII Bücher von denen Thaten Carl Gustavs. Uebers. von S. R. Nürnberg. 1697. fol. (Th.)

Ramus, J., Norriges Kongers Hist. Kbh. 1719. 4. (Th.)

Recueil de quelques pièces servant à l'esclairciss. de l'hist. de la Reyne Christine. Col. 1668. (Br.)

Relation d'un Ministre d'État se 15.

Rettung der Ehre des Staats-Min. G. H. Freyh. von Schlitz,
genannt v. Goerz. 1776. (Br.)

Robinson, L'État de la Suède, avec un abrégé de l'hist. de ce
royaume. Trad. de l'Angl. Amstd. 1720.

Samling af det, som udi Sverrig 1772 er udkommet, se 11.

Schwedischer Spiegel, den Schweden zur Bekehrung, Andern
zur Warnung. A. d. Holl. Spr. (1658). 4. (Br.)

Schøning, G., Afh. om de Norskes Oprindelse som Indledn. til
den Norske Hist. Sorøe 1769. 4. (Br.)

— Norges Riiges Historie. 1—3. Sorøe 1771—81.

— — 1. Sorøe 1771. 4. (Th.)

Sivers, H. J., Merkwürd. Stück aus der Gesch. König Gustav
des I. Lüb. 1775. (Br.)

Snorre Sturluson, Heims Kringla, Nordländska Konunga Sator,
Historiæ Regum septentrional. Ed. J. Peringskiöld.
(Oldnord., Svensk, Lat.). 1—2. Stekh. 1697. fol. (Th.)

— Heimskringla eðr Noregs Konunga Sögor. Edd. G. Schø-
ning et Sk. Th. Thorlacius. (Oldn., Dansk, Lat.).
1—3. Havn. 1777—83. fol.

Noregs Konunga Sögor. 4—6. Curarunt B. Thorlacius
et C. E. Werlauff. (Oldnordisk, Dansk, Lat.). Havn.
1813—26. fol.

— Norske Kongers Chronica. Udsat paa Danske aff Peder
Claussøn. Kbh. 1633. 4.

— — Kbh. 1633. 4. — **P. Claussen**, Norriges oc omliggende
Øers Bescriffuelse. Kbh. 1632. 4. (Th.)

— Norges Konge-Krønike, fordansket ved N. F. S. Grundt-
vig. 1—3. Kbh. 1818—22. 4.

— Norske Kongers Sagaer. Ovs. af J. Aall. 1—3 (1 Bd.)
Christ. 1838—39. fol.

— Norges Konge-Sagaer (indtil Aar 1177). Ovs. af P. A.
Munch. Christ. 1859.

Müller, P. E., Undersøgelse om Snorros Kilder og Trovær-
dighed. Disquisitio de Snorronis fontibus et auctoritate.
Lat. vertit B. Thorlacius. Havn. 1820. fol. (Se **Mül-
ler** under Saxo 12.)

Greve **M. Stenbocks** Levnets-Historie se 18.

Stenkula, A. O., Om Skånska städernas författn. se 13.

Stokholm og Versailles, eller Sverigs Tilst. i Midten af det
forrige Aarh. Uddrag af **A. Geffroy's** Gustave III et la
cour de France. Kbh. 1865.

- Strelow, H. Nielssön**, Cronica Guthilandorum, Den Guthilandiske Cronica. Kbhffn 1633. 4. (Th.)
- Strömberg, J. E.**, Om Konung Johan III såsom Liturgisk Reformatör. Prg. Øreb. 1863. 4.
- Sturzen-Becker, O. P.**, Over Sundet, til nærmere Bekjendtskab med Sverigs Hist. og Cultur. 1. Kbh. 1863.
- Sørensen, C. Th.**, Kampen om Norge 1813—14 se 13.
- Terlons Hist. Mærkværdigheder** se 13.
- Theyls, W.**, Mémoires pour servir à l'histoire de Charles XII Leyde 1722.
- Tibell, G. W. af**, Seraphimer Ordens Historia 1285—1748. Stekh. 1826. 4.
- Torfæi, Thorm.**, Orcades s. Rerum Orcadensium historiæ libri III. Hafn. 1697. fol. (Br.)
— Hist. rerum Norvegicarum. 1—4. Hafn. 1711. fol. (Br.)
- Utkast til Konung Gustaf Adolfs historia intil 1630.** Stekh., Ups. och Åbo 1784.
- Vastovii, I.**, Vitis Aquilonia s. Vitæ Sanctorum regni Sveo-Goth. Em. E. Benzelius fil. Ups. 1708. 4.
- Verellii, O.**, Epitomarum historiæ Svio-Gothicæ libri IV et Gothorum rerum extra patriam gestarum libri II. Ed. P. Schenberg. Stekh. 1730. 4. (Th.)
- (Wergeland, N.)**, Beretning om Danmarks polit. Forbrydelser imod Norge fra 955 til 1814. Norge 1816.
- Werning, K. R.**, Politiska betraktelser öfver Sveriges och Danmarks ställning. Stekh. 1795. (Br.)
- de Vertot**, Histoire des révolutions de Suede. 1—2 (1 vol.) Amstd. 1722. (Br.)
— — 1—2 (1 vol.) La Haye 1734. (Th.)
- Westphal, A.**, Leben Caroli des XII. Greifsw.
- Vindingius, P.**, Æternæ virtutes Reg. Ulr. Eleonoræ oratione fun. expositæ. Hafn. 1693. fol.
— — (Br.)
- Voltaire**, Histoire de Charles XII. Paris 1802.
— Carl XII's Liv og Levnet. Ovs. af det Franske. Kbh. 1798. (M.) def.

Efterretninger

om

Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt

fra Juli 1871 til Juni 1872,

meddelte af

Chr. Listov.

Examina.

Afgangsexamen i 1871. De skriftlige Arbejder udførtes, som forordnet, den 22de, 23de og 26de Juni over Opgaverne, som Ministeriet havde udsendt; den mundtlige Del afholdtes fra 17de til 21de Juli. Undervisningsinspektøren, Konferentsraad Dr. Madvig deltog i Bedømmelsen af Prøverne i Latin (skriftlig og mundtlig) og Historie; desuden var Prof. Holten tilstede som Censor i Arithmetik, Geometri og Naturlære. Meddommer i Forening med Skolens Lærere var efter Indbydelse Pastor Kragerop i Dansk Udarbejdelse I og II.

Til Prøven indstillede sig 8 Disciple, som alle havde tilbragt to (1 tre) Aar i Skolens øverste Klasse. To af dem erholdt første, sex anden Karakter. Tillige underkastede 3 Privatister sig Prøven her ved Skolen og bestode med anden Karakter. Navnene og de særlige Fagkarakterer ville sees af omstaaende Liste.

Afgangsexamen 1871.

De Dimitteredes Navne.	Dansk Udarb. I.	Dansk Udarb. II.	Latin skriftlig.	Latin mundtlig.	Græsk.	Historie.	Arithm.	Geometri.	Naturl.	Points.	Hoved-karakter.
Herr. Max. Albert Røder . . .	$g + \frac{1}{3}$	g .	mg .	$mg + \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{3}$	72.	Forste.
Albert Laur. Nielsen	$mg - \frac{1}{3}$	$g - \frac{1}{3}$	tg .	g .	$mg - \frac{1}{3}$	mg .	$mg - \frac{1}{3}$	g .	$g + \frac{1}{3}$	56.	Anden.
Fred. Rudolph Warming . .	$mg - \frac{1}{3}$	mg .	$g - \frac{1}{3}$	tg .	$tg + \frac{1}{2}$	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	$tg + \frac{1}{6}$	$g - \frac{1}{3}$	43.	Anden.
Carl Aug. Borries	g .	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	$tg - \frac{1}{6}$	$g - \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	g .	mg .	48.	Anden.
Fredrik Emil Kretz	$mg - \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{2}$	$mg - \frac{1}{3}$	$mg - \frac{1}{3}$	ug .	$mg + \frac{1}{3}$	mg .	66.	Forste.
P. Christian Fr. Petrus . . .	$g + \frac{1}{3}$	$g - \frac{1}{3}$	$g + \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{3}$	$g - \frac{1}{6}$	$g + \frac{1}{2}$	$g - \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{2}$	mg .	60.	Anden.
Axel Fr. Joh. Prætorius . .	$mg - \frac{1}{3}$	g .	g .	g .	$g + \frac{1}{6}$	$g - \frac{1}{3}$	$tg + \frac{1}{2}$	$tg - \frac{1}{3}$	tg .	40.	Anden.
Fred. Theodor Mørck	g .	g .	$tg + \frac{1}{2}$	$g - \frac{1}{3}$	$g - \frac{1}{6}$	$tg - \frac{1}{3}$	$mg + \frac{1}{6}$	g .	$tg + \frac{1}{3}$	37.	Anden.
Privat forberedte:											
Peter Fr. Buchwald	$mg - \frac{1}{3}$	$mg - \frac{1}{3}$	$g - \frac{1}{6}$	g .	$mg - \frac{1}{3}$	$tg + \frac{1}{6}$	$md + \frac{1}{3}$	$tg - \frac{1}{3}$	$mg - \frac{1}{3}$	37.	Anden.
Niels Christophersen	ug .	mg .	$tg + \frac{1}{2}$	$tg + \frac{1}{3}$	tg .	ug .	$mg + \frac{1}{3}$	$mg - \frac{1}{3}$	ug .	57.	Anden.
Jens Vilhelm Malling	$mg - \frac{1}{3}$	mg .	$md + \frac{1}{2}$	$tg + \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{6}$	$ug - \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{2}$	$g - \frac{1}{6}$	$mg + \frac{1}{3}$	55.	Anden.

For Hebraisk tilkjendtes **Rud. Warming** Karakteren tg., **Chr. Petræus** g.

Fra Ministeriet modtog Skolen følgende Opgaver til de skriftlige Arbejder.

I. Udarbejdelse i Modersmaalet

(Gjengivelse af et bekjendt Stof.)

At angive og fortælle de Begivenheder af den tidligere engelske Historie, ved hvilke Englands Befolkning væsentlig blev forandret.

II. Udarbejdelse i Modersmaalet

(fri Opgave.)

Dædalus og Luftseiladsen.

Latinsk Stil.

Da T. Flamininus i Aaret femhundrede og sex og halvtred-sindstyve efter Roms Anlæggelse var bleven valgt til Consul, overdroges ham Anførselen i Krigen imod Kong Philip af Macedonien. Da han var gaaet over det adriatiske Hav og i Epirus havde modtaget Hæren af P. Villius, som det fore-gaaende Aar havde commanderet den, besluttede han fra Vesten af at trænge ind i Macedonien: men da han ad den eneste Vei, som han kunde benytte, var kommen til et Sted, hvor Floden Aous indesluttedes imellem høie og bratte Bjerge, saa at der kun efterlodes en meget snever Gjennemgang, fandt han dette Pas (fauces) saaledes befæstet af Fjenderne og besat med saa mange Tropper, at han paa ingen Maade kunde bryde igjennem, skjøndt han i fyrgetyve Dage forsøgte Alt. Han havde altsaa maattet vende tilbage med uforrettet Sag, hvis ikke Tilfældet havde bragt ham en uventet Hjælp. Epiro-ternes Fyrste Charopus førte nemlig en Hyrde til Flamininus, som ved at vogte sine Hjorder havde lært at kjende hele Eg-nen meget nøie. Han lovede, at han, hvis Flamininus gav ham Haab om en Belønning, ad skjulte Stier vilde føre en Deel af den romerske Hær opover Fjendernes Hoveder til Steder, hvor-fra den let kunde angribe dem i Ryggen. Flamininus sendte da en Soldatertribun med et tilstrækkeligt Antal Soldater og overgav ham Hyrden i Lænker, for at han skulde vise Veien.

Først den tredie Dag kom Tribunen med Soldaterne op paa den Bjergaas, som Hyrden førte dem til, og da de derfra havde givet Signal, angreb strax Flamininus Macedonerne forfra, for at de ikke skulde mærke, hvad der foregik paa den anden Side. Da nu de, der havde besteget Bjerget, pludselig løb ned og trængte ind paa Macedonerne, bleve disse betagne af Skræk og forlode den Leir, som de saa længe havde forsvaret.

Oversættelse fra Latin.

E Curtii de rebus gestis Alexandri magni libri noni capite vicesimo tertio et quarto.

(In iis, quæ præcedunt, Curtius narrat, Alexandrum, cum victo Dario in Indiam penetrasset, in oppugnatione oppidi alicuius audacissime pæne solum intra muros irrupisse et ibi graviter vulneratum esse; deinde, cuspide sagittæ e vulnere extracta, etiam tum invalidum non longe ab illo oppido in regione frumento et pecoribus abundantia cum exercitu constitisse, ut et milites et se quiete reficeret.)

Mos erat principibus amicorum et custodibus corporis excubare ante prætorium, quoties adversa regi valetudo incidisset. Hoc tum quoque more servato, universi cubiculum eius intrant. Rex sollicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, num hostium repens nuntiaretur adventus. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces ad eum perferret, „Credisne, inquit, adventu magis hostium, etiamsi iam in vallo castrorum consisterent, sollicitos nos fore quam cura salutis tuæ, ut nunc est, tibi vilis? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos: tu nos præstabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniæ columen diuturnum fore polliceri potest, cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus, tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse aut potest? Eo pervenimus, imperium secuti tuum, unde nisi te duce nemini ad penates suos iter est. Quodsi adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares, nemo mirari posset, tam promptum esse te ad omne discrimen audacter obeundum; nam ubi paria sunt periculum ac præmium, ibi et secundis rebus amplior fructus est et adversis solatium maius; tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Obscura pericula et ignobiles pugnas nobis deposci-

mus; temetipsum ad ea serva, quæ magnitudinem tuam capiunt¹⁾“. Eadem fere Ptolemæus et similia his ceteri; iamque confusis vocibus flentes eum orabant, ut tandem laudis amori tot victoriis exsatiato modum faceret ac salutis suæ, id est publicæ, parceret.

¹⁾ capio rummer o: passer for, svarer til.

Arithmetik.

1. En Mand faaer af 27874 Rd. 3 Mk. en aarlig Rente, som er 2005 Rd. 2 Sk.; hvormange pCt. er det?

2. Hvormeget ejer den samme Mand efter 10 Aars Forløb, naar han hvert Aar lægger Renten til Kapitalen og faaer den samlede Sum forrentet til samme Rentefod som forhen?

3. Hvor stor skulde Rentefoden have været, naar Kapitalen ved Tillæg af Rente og Rentes Rente skulde have fordoblet sig i 10 Aar?

Der forlanges en kort, men tydelig Redegjørelse for, hvorledes de Ligninger faaes, hvorpaa Beregningen støttes.

Geometri.

Man skal 1) bevise, at parallelle plane Snit i et Hjørne give ligedannede plane Figurer,

2) angive, hvorledes man bestemmer Forholdet imellem Volumina af de ved Snittene afskaarne Pyramider.

3) Igjennem et tresidet Hjørne, hvis Sider ere 60° , 90° og 120° , lægges et plant Suit, som afskjærer ligestore Kanter af Hjørnet. Man skal beregne Vinklerne i den i Snittet liggende Trekant, enhver for sig uafhængigt af de to andre, og prøve Resultatets Rigtighed.

Skolens Aarsprøve afholdtes i 1871 med den For­ deling af Fag og Klasser, som findes anført i Slut­ ningen af forrige Aars Indbydelsesskrift. Ved Prøven i de 5 Fag, der afsluttes i 6te Klasse, vare efter Ind­ bydelse tilstede som Censorer: Pastor Buchholtz i Geografi, Pastor Tillisch i Religion, Provst Palu­ dan-Müller i Tydsk; af 18 Disciple erholdt een 36

Points, to 35, to 33, een 32, fem 31, een 30, een 29, een 27, to 25, to 21 (Lavmaalet er 21 Points). En af Skolens forhenværende Disciple havde stillet sig til Prøven som Privatist; han opnaaede 35 Points. Efter Aarsprøvens Slutning opflyttedes fra 7de Klasse B de derværende 13 Disciple (een var udmeldt i Juni), fra 6te Klasse 12 af 18, fra 5te 11 af 15, fra 4de 11 af 13, fra 3die 13 af 16, fra 2den 11 af 14, fra 1ste 4 af 5 Disciple.

Som sædvanligt foretoges Halvaarsprøven i Februar, dog denne Gang ikke med de tre yngste Klasser. Den var for VIIAs Vedkommende ordnet ganske som Afgangsexamen; i VIIB, VI, V og IV vare alle Klassens Lærefag Gjenstand for skriftlige Udarbejdelser eller mundtlig Overhøring med Undtagelse af Religion og Bibelhistorie i V og IV.

Lærerpersonalet.

Efter sin Baderejse overtog Adjunkt Hoff ved Begyndelsen af indeværende Skoleaar igjen alle sine Timer og sin Andel i Tilsynet paa Læsesalen.

Fra 1. Septbr 1871 er Cand. mag. Jul. H. Petersen konstitueret som Adjunkt her ved Skolen.

Under 3. Oktober f. A. har den konstituerede Adjunkt Cand. philolog. A. K. Hasselager modtaget fast Ansættelse ved Herlufsholms Skole.

Disciplene.

Efter den offentlige Prøve i 1871 afgik herfra ved Dimission til Universitetet: H. M. A. Ræder, A. L. Nielsen, F. R. Warming, C. A. Borries, F. E. Kretz, P. C. F. Petræus, A. F. J. Prætorius, F. Th. Mørck.

Fremdeles udgik i Juni C. W. Haugsted (paa Grund af Sygelighed) og G. J. B. S. Toepfer (til Kjøbenhavn, hvor hans Moder nu boer); i Juli: K. O. A. Gulstad, R. Sehested, H. C. Knauer, J. Th. Knudsen, J. A. Hingelberg, H. V. Hingelberg og C. V. Lassen, der alle forlode Studeringerne; i August H. L. G. Rosenkrantz.

Ved Adgangsprøven optoges 17 nye Disciple, saa at Herlufsholm begyndte Skoleaaret 1871—72 med 102 Disciple og desuden 1 skolesøgende (Søn af Overlærer Neergaard). I August udmeldtes C. D. A. F. Kräyenbühl, i December J. B. B. Løwenhielm, i Marts C. C. Hertz og S. W. Buchwald, i April H. H. Dithmer og J. G. C. Schlegel, i Maj den skolesøgende Discipel H. B. Neergaard, alle for ikke længere at fortsætte Studeringerne.

Skolen tæller nu, i Begyndelsen af Juni, 96 Disciple, som her opføres efter den Plads, de indtage i Klasserne ifølge Sammenregningen for Maj Maaned, VII og VI Klasse efter Udfaldet af Halvaarsprøven. De ifjor optagne ere betegnede med *, Faderens Stand er anført i Parenthes.

Dimittenderne.

1. F. Ferd. Falkenstjerne (afd. Restaurateur F. i Veile; Plejef.: Kbm. J. Feddersen i Flensbg).
2. P. Chr. Müller (Proprietær M., Flensborggaard).
3. C. Sophus Andersen (Provst A. i Ringsted).
4. Peter Thonning (Kammerraad T., Toldforvalter i Vordingb.)
5. J. L. Georg Mønster (afd. Cand. philos. M. i Kbhavn; Plejef.: Pastor Holm i Gladsaxe).
6. Carl Alb. Weihe (Læge W. i Kallundborg).
7. Gustav L. Wad (Pastor W. i Korsør, R. af Db.)
8. Francisco d'I. Langgaard (Dr. med. L. i Brasilien, R. af Db.)
9. Carl V. Prætorius (Kjøbm. P. paa St. Thomas).
10. Otto. G. R. Steenstrup (afd. Pastor S. i Bødstrup paa Langeland).
11. Rud. Mühlensteth (afd. Kjøbmand og Handelsagent M. i Kbhavn).
12. Th. J. Paul F. Plum (afd. Pastor P. i Taarnby).
13. Joh. N. Paludan-Müller (Provst P.-M., Sognepræst for Marvede, R. af Db.)

VII Klasse B.

1. Jens F. C. C. Tofte (Højskoleforstander T., Aagaard ved Flensborg).
2. Valdemar Paulsen (Plejefader: Baron Knuth, Ryegaard ved Kbhavn).
3. Fred. V. Müller, Broder til Nr. 2 i VIIA.
4. Will. P. L. Weihe, Broder til Nr. 6 i VIIA.
5. P. Joh. F. Kaarsberg (Pastor K. i Skjelby).

6. J. Fr. B. Lakjer (Pastor L., Kastrup ved Vordingborg).
7. Fred. A. Willerup (Boghandler W. i Vordingb.)
8. Heinr. O. B. Krüger (Gaard- og Møllejejer K., Dbm. og R. af Db., Bektøft i Slesvig).
9. J. Edvard Neergaard (afd. Etatsraad de N. til Førslev og Fuglebjerg).
10. Otto Mortensen (Seminarieleærer, Inspektør M., paa Jonstrup).
11. Hans S. Kaarsberg, Broder til Nr. 5.
12. Fred. C. Moltke (Kammerherre, Lensgreve M. til Bregentved, Kmd. af Db.)

VI Klasse.

1. Carl P. J. Leuning (afd. Justitsminister L.)
2. H. V. Jul. Meyer (Overretsprokur. M., Kbhavn).
3. Joachim L. Moltke, Broder til Nr. 12 i VIIB.
4. Chr. L. A. J. Feddersen (afd. Kammerjunker F.)
5. Viggo V. Holm (Justitsraad H., Kbhavn).
6. P. J. Louis S. Nielsen (Pastor N. i Butterup).
7. C. Vald. H. H. Baland (afd. Major B.)
8. Carl A. V. Stensler (afd. Forpagter S., Hesevedg).
9. Harald Sehested (Hofjægerm. de S. til Stamhuset Broholm i Fyen, R. af Db.)
10. A. Vilh. Bille-Brahe (Kammerherre, Baron B.-B., Amtmand i Holbæk, R. og Dbm.)
11. Vilh. C. V. Rosen (afd. Major v. R.)
12. Sophus F. Moe (Ritmester M. ved 4de Dragonregiment i Nestved, Rd. og Dbm.)
13. Hugo Adsersen (Kapt. A., Intendant ved 7de Bat. i Nyborg).

V Klasse.

1. Mich. Petersen-Friis (Stiffader: Forpagter Friis paa Lindersvold under Baroniet Gaunø).
2. Carl G. D. Bech (Læge B. i Kjøge).
3. J. Sophus Müller, Broder til Nr. 2 i VIIA og Nr. 3 i VIIB.
4. Carl M. Friderichsen (Borgemester F., Byfoged i Vordingborg).
5. Matthias Wad, Broder til Nr. 7 i VIIA.
6. Georg V. Reumert (Prof., Dr. med. R., Distriktslæge i Odense, R. af Db.)
7. Joh. P. H. Balle (Pastor B. i Aversie).
8. C. Joh. B. Davidsen (Pastor D., Taulov i Jylland).
9. C. Philip Borries (Forpagter B. paa Søholm).

IV Klasse.

1. J. Georg V. A. Bruun (Sagfører B., Maribo).
2. Ferdin. Kolbye (Kammerraad K., Stenhus).
3. Christ. L. Andersen (Gaardfæster A., Lønningegd).
4. Søren C. Ørsted (Pastor Ø. i Simmerbølle paa Langeland).
- *5. Søren Keiser Nielsen f. $\frac{27}{9}$ 56 (Skolel. N. i Ulsø).
6. Axel H. Bille-Brahe, Broder til Nr. 10 i VI.
7. Tage E. Schack (afd. Dr. phil. S., Sognepræst for Ring i Jylland).
8. Julius Jespersen (afd. Pastor J., Sognepr. for Hundslund i Jylland).
9. H. Chr. Holten (afd. Pastor H., Sognepræst for Torning i Jylland).
10. Daniel F. le Maire (Grosserer le M., R. af Db., i Kbhavn).

11. Fred. P. G. Salicath (Advokat S. i Haderslev).
12. Will. Adersen, Broder til Nr. 13 i VI.
13. Sophus O. Plenge (Forpagter P., Hardenberg paa Laaland).
14. Peter A. Ringberg (Kammerraad, Prokurator R., Godsforvalter paa Beldringe).

III Klasse.

- *1. N. Aage Gad f. $\frac{1}{9}^1$ 59 (afd. Kancelliraad G., By- og Herredsfoged i Thisted).
- *2. Adolph L. Hansen f. $\frac{1}{9}^2$ 56 (Skomagermester H. i Stubberup).
3. Sophus V. Falkenskiold (Lieutn. F., Forpagter paa Elishult i Skaane, Dbm.)
4. Nicolai C. Müller, Broder til Nr. 2 i VIIA, Nr. 3 i VIIB og Nr. 3 i V.
- *5. Joh. I. V. Hansen f. $\frac{2}{7}^9$ 59 (Pastor H. i Hammer).
- *6. Vald. Jensen f. $\frac{1}{2}^9$ 59 (Vinhandler J. i Odense).
7. Hans B. Jansen (Herredsfoged J. i Hassing og Refs Herr. i Jylland).
8. Hans R. C. Knudsen (afd. Skolelærer K.; Værge: Gjæstgiver og Møllejejer Ibsen i Aagerup).
- *9. Carl L. Johansen f. $\frac{1}{10}^4$ 58 (afd. Pastor J., Sognepræst for Vridsted).
- *10. Eggert Johnsen f. $\frac{1}{4}^0$ 59 (afd. Assist. J. ved den grønlandske Handel).
11. Constantin F. Kjær (Cand. philol. K., Kbhavn).
12. Alfred Hertz (Politiinspekt. H., Dbm. og R. af Db., Kbhavn).
13. L. August Grønvold (Kjøbm. G. i Slagelse, R. af Db.)

14. Oskar F. Müller (Proprietær M. til Svinningegd).
15. Otto C. Lautrup (Landvæsenskomm., Propr. L. til Estrup i Jylland).
16. Edvard C. V. Moe, Broder til Nr. 12 i VI.
17. H. Emil Th. Hartnack (Prokurator H., Slagelse).
18. Arthur J. S. Owen (Grosserer O., Kbhvn).

II Klasse.

- *1. C. A. Victor Schädler f. $\frac{2}{5}^0$ 59 (Oberst S., R. af Db., Kbhavn).
2. Hans F. J. Br. Løwenhielm (afd. Hofjægerm. Brockenhuus L. til Veirupgaard i Fyen).
- *3. Carl J. F. Bülow f. $\frac{1}{8}^6$ 59 (afd. Fuldmægtig v. B.; Væрге: Kammerj. v. B., Inspekt. ved Klasse-lotteriet).
4. H. M. Gust. Bauditz (afd. Kammerj. Major B.)
5. Paul J. Grønvold, Broder til Nr. 13 i III.
6. C. L. Alfred Prior (Varemægler P. i Kbhavn).
7. Theodor E. E. Rundin (afd. Grosserer R. i Kbhavn).
8. Frederik L. Weber (Grosserer W., Søro i Fyen).
- *9. Ernst J. Scheibel f. $\frac{7}{6}$ 59 (Propr. S. til Borup-gaard).
10. Sophus A. Weber, Broder til Nr. 8.

I Klasse.

- *1. Victor Kolbye f. $\frac{1}{9}^7$ 62, Broder til Nr. 2 i IV.
- *2. Herman A. J. Bauditz f. $\frac{1}{7}^9$ 61, Broder til Nr. 4 i II.
- *3. Hans B. Jansen f. $\frac{1}{12}^3$ 61 (Kammerass. J., Told-forvalter i Assens).

- *4. Hans C. A. Colberg f. $\frac{1}{3}^5$ 62 (~~af~~ Gouvernementsfuldm. C. i Vestindien).
- *5. Ivar Levy f. $\frac{2}{10}^9$ 60 (Grosserer L. i Kbhavn).
- *6. S. Theod. Jespersen f. $\frac{2}{1}^3$ 62 (Grosserer J., Kbh.)
- *7. Vald. Levy f. $\frac{8}{5}$ 62, Broder til Nr. 5.

Det **aarlige Kontingent** for en Discipel paa Herlufsholm er 240 Rd. som Vederlag for Undervisning, Bølig, Kost, Vask, Belysning og Brændsel, i Sygdomstilfælde Lægehjælp og Medicin.

Nye Disciple optages ikke i Skoleaarets Løb. **Anmeldelser om Aspiranter** til de Pladser, der blive ledige ved Slutningen af Skoleaaret, indsendes til Stiftelsens Forstander, Hs. Excell. Gehejmerraad Hall inden Udgangen af Maj Maaned; foruden Drengens fulde Navn og Fødselsdatum maa deri opgives, hvad han har læst og hvilken Klasse han forberedes til.

Opdragelsesanstalten.

I 1854 afskaffede vi de daglige Karakterer for mundtlige Præstationer i VI Klasse, ligesom det var skeet Aaret forud i VII; Omflytning i Aarenes Løb har saaledes i disse Klasser kun fundet Sted efter Halvaarsprøven. Forat Hjemmet imidlertid ikke skulde savne Underretning om, hvorledes det stod til med Fliden, have vi i dette Skoleaar foruden de sædvanlige Vidnesbyrd, der udfærdiges for enhver af Disci-

plene ved Juletid, meddelt Forældrene særlige Bedømmelser af deres Sønners Standpunkt i VI Klasse ved Begyndelsen af Novbr. og i Slutningen af Marts.

Fra Begyndelsen af dette Skoleaar er der anvist et eget Lokale i Klosterbygningen til **Snitteskolen**, der ledes af Tegnælærer Bertelsen og benyttes hyppig af Disciplene i deres daglige Fritider, navnlig af de yngre.

Disciplenes Fugleskydning fandt Sted ifjor den 2den Septbr. Vinterfester have været afholdte den 26de Novbr (Komedie og Dands), den 14de Januar (Bal paa Herluf Trolles Fødselsdag), den 18de Februar (Maskerade for Disciplene i Skolens Spisesal), og den 17de Marts (musikalsk Underholdning og Dands). Vor Fodtur foretog vi om Eftermiddagen den 25de Maj til Kalbyris. Den store Sommertur, der fandt Sted den 8. Juni, gik denne Gang ad Jernbanen til Kirkeskoven ved Vordingborg; en Sejlur foretoges til Vintersbølle, hvor man besaa det interessante Væveri. Ved Midnatstid vendte Skolen her tilbage, glad over det oplevede, de smukke Egne, det prægtige Vejr og den forekommende Modtagelse, man havde fundet overalt.

Undervisningen.

Undervisningen ved Herlufsholms Skole beregnes paa fuldstændig Gjennemførelse af begge de to ved

Lov af 1. April 1871 fastsatte Retninger, den matematisk-naturvidenskabelige saavel som den sproglig-historiske. De første Skridt til at iværksætte den nye Plan ere gjorte i dette Skoleaar. Saaledes er Græsken bortfalden i IV, den dobbelte Retning er indtraadt i V, Undervisningstiden for Lærefagene i de 5 yngste Klasser har været indskrænket til de lovbestemte 30 Timer, hver af disse Klasser har haft 3 Timer om Ugen til Gymnastikøvelser osv.

Med Udløbet af dette Skoleaar ophører den hidtil bestaaende første Klasse. Nuværende 2den Klasse agtes derimod bibeholdt, ogsaa i Fremtiden, som en Forberedelsesklasse for Skolen efter den nye Ordning.

I de Bemærkninger, jeg under 30. Maj f. A. indsendte om Gjennemførelsen af Skoleloven til det af Ministeriet nedsatte Udvalg, fremhævede jeg det ønskelige i nu at faa fastsat en ensartet Skrivemaade for Modersmaalet i Skolerne, dog saa, at de yderlig gaaende Reformbestræbelser holdtes ude. I Henhold til Ministeriets Udtalelse (Cirkul. af 9. August) bleve de mest omtvistede Retskrivningspunkter nøjagtig drøftede her paa endel Lærermøder i Efteraaret, og derefter vedtog vi følgende lille Samling af Regler, der nu er Skolens Norm for den danske Retskrivning.

1. Med store Begyndelsesbogstaver skrives virkelige Hovedord og Ord, der kunne betragtes som Hovedord, f. Ex. et Gode, et Onde, vore Lærde, Bekjendte, Samtidige, vort Indre, dit Ydre, til ens Bedste, en Rejsende, i Forbigaaende, for mit Vedkommende. Ligeledes: Du, Dig, I, Eder, Eders; fremdeles: De, Dem, Deres i Tiltale.

2. **Selvyldsfordoblingen bortfalder:** Sten, Ler, hel, ren, Vin, fin, Hus, gul osv.

Undtag.: een, veed, viis (Tillægsord) og enkelte andre Ord i Tilfælde, hvor Misforstaaelse kan befrygtes, f. Ex. vist eller viist, Forvisning eller Forviisning.

3. **Istedenfor Tvelydene au, ei, ou, øi osv. skrives av, ej, ov, øj osv.:** Sav, tavs, forbavse, Vej, sejj, rejse, Tov, Plov, pløje.

Anm. Regelen gjælder ikke Egennavne, f. Ex. Europa, Gaunø, Veile.

4. **Det stumme e bortkastes overalt i Hoved- og Tillægsord og som Slutnings-e i Udsagnsord,** f. Ex. Sne, Le, Geni, Geografi, — Sko, Knæ, Frø, Straa (baade i Enkelttal og Flertal), — Ros, Ror, Bor, — Troslære, Bysbarn, denne Øs (Søs) Størrelse, vor Aas Løb, — den blaa, de blaa, den ny (eller den nye), de ny (eller de nye), mulig (men gruelig, duelig, afskyelig, tilbøjelig, da e høres i disse Ord), — at gaa, vi gaa, jeg saa, vi saa, at se, vi se, at bo, vi bo, at sy, vi sy, at dø, vi dø. I Udsagnsordene paa **ie** og **ue** er **e** i Regelen hørligt og beholdes derfor, selv hvor det ikke høres, f. E. at tie, at vie, at sie, at kue, at lue, at due. **Inde i Ordet beholdes det stumme e i Udsagnsordene,** f. Ex. jeg gaaer, seer, boer, syer, dør, — gaaet, seet, boet, syet, tøet, — det sees, betroes, — at slaaes, at sees.

Anm. 1. For at undgaa Utydelighed beholdes det understøttende **e** i foer (Pilen foer) og at blive vaer.

Anm. 2. I fremmede Ord kan der for Tydeligheds Skyld sættes en Accent over det betonede **e** i sidste Stavelse, f. Ex. Idé, Allé, Kanonér.

5. **Det tydske forlængende h bør falde bort:** ane, Len.

Undtag.: et Uhr, og Udraabsordene ih, uh osv.

6. **Foran l, n og r bortfalder Medlydsfordoblingen:** vakle, fordoble, visne, tapre, sikre, ofre, ytre, Døtre.

7. **Det stumme d foran sk falder bort i danske Ord, undtagen hvor den danske Rod har et d (t):** vaske, granske, slesk, piske, Kusk, kysk, læske, træsk, Søskende; derimod: jydsk, (tydsk), hadsk, Handske, bidsk, spodsk.

Anm. Ligeledes udelades det stumme **d** i: Trusel, Gissel, fælles, endskjønt. Derimod beholdes det i Ord

som: Krands, Dands, Prinds, Provinds, Grændse, — Stads, Plads, Kreds, spids, trodse, pudse.

8. J beholdes efter g og k foran de bløde Selvlyd (e, æ, ø), f. Ex. gjemme, igjennem, gjerne, regjere, Kjedel, kjær, kjæmpe, kjøbe, kjølig.

Undtag.: at ske, (maaske), en Ske, Skede, Afsked, Besked, beskeden, at skeje ud, at skele, Skelet, Regent, Ged, Kølle, Køer, Skøjte.

9. I danske Ord og ligeledes i fremmede Ord, som have vundet Hævd i Sproget, bruges k istedenfor q og for c og ch, hvor de udtales som k, f. Ex. Kvinde, Kvæg, Kvalme, bekvem, — Kvartal, Kvartér, Kvittering, Punktum, — Klasse, Kontor, Direktør, — Karakter, kolerisk, Kor. Ligesaa bruges f istedenfor ph: Geografi, Filosof.

Anm. Regelen er ikke bindende for Personnavne, f. Ex. Philip eller Filip, Carl eller Karl, Christian eller Kristian.

10. Egennavne paa s, x og z faa som Genitivmærke 's eller blot en Apostrof ('), f. Ex. Hans's Hat, Johannes' Hus (forskjelligt fra Johannes Hus o: som tilhører Johanne), Fox's Taler, Mainz' Kastel.

Ligesom de foregaaende Aar har Oldnordisk i 1871—72 som fast Skolefag for Disciplene af VIIB været aflagt med 2 Timer ugentlig, dog saaledes, at den ene Time hveranden Uge anvendtes til Svensk.

I indeværende Skoleaar have Fagene været fordelte paa følgende Maade:

	Ugentlig.
Rektor Listov Latinsk Forfatterlæsning i VIIA og B, skriftlig Latin i VIIA, Homer i V, Tydsk i I	15 Timer.
Overl. Leth Dansk i IV, Mathematik i III, Naturlære i I	7 —
Overl. Kielsen Græsk i VIIA og B, græsk Prosa i VI, Latin i V og IV	24 —

	Ugentlig-
Overl. Neergaard Hebraisk i VIIA og B, Naturhistorie i VI—I, Geografi i IV—I	24 —
Adj. Mossin Matematik i VIIA og B og i V, Latin i II . . . ,	18 —
Adj. Hoff Dansk i VIIA-B og V, Oldnor- disk, Svensk og Engelsk i VIIB, Tydsk i VI, V og III, Historie i II .	20 —
Adj. Damborg Fransk i VI, IV og II, Religion i V, IV og III, Dansk i III, Regning i I	23 —
Adj. Schousboe Latin i III, Regning i II, Dansk i I	14 —
Adj. Andresen skriftlig Latin i VIIB, Latin og Homer i VI, græsk Prosa i V, Historie i I	21 —
Adj. Boje Fransk i VII, V og III, Religion i VII, VI, II og I, Tydsk i IV, Dansk i II.	23 —
Adj. Hasselager Historie i VIIA og B, VI—III, Dansk i VI, Geografi i VI og V	22 —
Kst. Adj. Petersen Naturlære i VIIA og B, Matematik i VI og IV, Naturlære og geometrisk Tegning i V	19 —
Tegnel. Bertelsen Skrivning i IV—I, Teg- ning i III—I	16 —
Krigsass. Meier (med Assistent) Riffel- skydning i VIIA og B, Gymnastik, Exercits, Svømning osv. i alle Klasser	14 —
Organ. Hoffman Sang i hele Skolen . .	7 —

I Sangundervisningen deltag alle de Disciple, der have Stemme, klassevis en Time om Ugen; Løvedag Eftermiddag Kl. 5—6 holdes Fællessang.

I særskilte Timer (17 om Ugen) giver Skolens Musiklærer, Organist Hoffman, Undervisning i Instrumentalmusik til de Disciple, der ytre Lyst og Anlæg i denne Retning.

Øvelser i Riffelskydning have været anstillede i Efteråret og Forsommeren med begge Afdelinger af øverste Klasse. Disciplene i VIIA have gjort hver 68, i VIIB hver 64 Skud paa 50—200 Alen.

Fagenes ugentlige Timetal i de forskjellige Klasser sees af følgende Tabel:

	VII.		VI.	V.		IV.	III.	II.	I.
	A.	B.		ny III	ny II				
Dansk	-	2 1	2	2 1	2	3	5	5	
Oldnordisk og Svensk	-	- 2	—	—	—	—	—	—	
Latin	6	3 6	8	7	6	5	4	—	
Græsk	3	3 2	5	5 -	—	—	—	—	
Fransk	-	1 -	3	2	3	3	4	—	
Tydsck	-	- -	2	2	4	4	—	3	
(Engelsk	-	- 2)	—	—	—	—	—	—	
(Hebraisk	2	- 2)	—	—	—	—	—	—	
Religion og Bibelhist.	-	1 -	2	2	2	2	2	3	
Historie	4	- 3	2	2	3	2	2	3	
Geografi	-	- -	2	2	1	2	2	2	
Mathematik	5	- 4	4	4 2	5	4	—	—	
Regning	-	- -	—	—	—	—	4	4	
Naturlære	4	- 3	—	— 2	—	—	—	1	
Naturhistorie	-	- -	2	2	3	2	2	2	
Skrivning	-	- -	—	—	1	2	3	4	
Tegning	-	- -	—	—	—	1	2	3	
Sang	-	2 -	2	2	2	2	2	2	
Gymnastik osv.	1	1 1	2	3	3	3	3	3	
Sum	36.	35.	36.	35.	35.	35.	35.	35.	

Øversigt

over Skolens Arbejde

fra 24. August 1871 til Midten af Juni 1872.

Dansk (Svensk; Oldnordisk).

VII Kl. AB: Den danske Literaturhistorie fra Holbergs Tid indtil den nyere Tid (1840) er gjennemgaaet og dertil knyttet Oplæsning af Forfatterne; særlig dvælet ved Holberg og hans Tid. Klassen har skrevet 17 Stile (Dimittenderne 16).

Svensk (VIIB). Af M. Hammerichs Læsestykker er det meste af første Afsnit læst op og oversat; Ordstammerne stadig jævnførte med Oldnordisk og Dansk (Dialekterne). Desuden læst endel Stykker af Atterbom, Geijer, Fryxell og Tegnér.

Oldnordisk (VIIB). Ungers Læsebog indtil S. 29. Iversens Formlære er benyttet.

VI Kl. Den danske Literaturhistorie fra de ældste Tider indtil Baggesen og Oehlenschlæger er meddelt i dens Hovedtræk og belyst ved Oplæsning af Skrifter fra det hele Tidsrum. Klassen har skrevet 15 Stile.

V Kl. Den nordiske Mythologi er læst efter Dorphs Omrids og Arentzens og Thorsteinssons Mythologi. Oplæst for Klassen endel Sange af Nordens Guder og Hakon Jarl. Disciplene jævnlig øvede i Oplæsning (Egils Saga og

Digte). Ved Fortælling og Billeder søgt at gjøre Disciplene fortrolige med Oldtidens Liv. Klassen har skrevet 18 Stile.

Den ugenlige Separat-Time med den mathe-
mat.-naturvidenskab. Afdeling er benyttet til
at gjøre Disciplene bekjendt med nogle græske
Forfattere i Oversættelse samt det vigtigste
af den græske Mythologi. Der er læst det
meste af Homers Iliade og Odyssee samt no-
get af Herodot.

IV Kl. Den ene ugenlige Time har været anvendt
til Stil. Klassen har skrevet 32 Stile, mest
af beskrivende og fortællende Indhold, en-
kelte Gange Oversættelser fra Tydsk eller
Fransk. Den anden ugenlige Time er brugt
til prosaisk og poetisk Læsning samt til at
gjennemgaa Reglerne for Retskrivningen og
Skilletegneses rette Brug.

III Kl. Wulff, Dansk Læsebog for Mellemklasserne
er benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og
Analyse; Grammatiken er læst efter Bojesens
Sproglære. Klassen har skrevet 34 Stile, en-
ten Gjengivelse af en Fortælling eller et fore-
læst Digt eller Behandling af et lettere op-
givet Emne.

II Kl. Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog er
benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og Ana-
lyse. Formlæren lært efter Bojesens danske
Sproglære; Reglerne for Skilletegns Anven-
delse indøvede mundtlig. Syv Digte ere lærte
udenad, dels efter Læsebogen, dels efter Boi-

sens Visebog. Klassen har skrevet 68 Stile, der have bestaaet i Gjengivelse af en oplæst Fortælling.

- I Kl. Funchs, Røginds og Warburgs Læsebog for de lavere Klasser er benyttet til Oplæsning, Gjenfortælling og Analyse. 11 Digte ere lærte udenad. 60 Stile, dels efter Diktat, dels Gjengivelse af lærte Vers eller af meddelte Smaafortællinger, ere skrevne paa Klassen.

Latin.

- VII Kl. Begge Afdelinger have læst: Ciceros Cato major, Sallusts Jugurtha, Tacitus' Agricola; Virgils Æneide 3die Bog, Horatius' Oder 4de Bog (med carmen sæculare) og 1ste Bog af Brevene (VIIB dog kun de 6 første Breve); enkelte Afsnit af Tregders lat. Literaturhistorie.

VIIA desuden: endel Digte af Carmina selecta og Udvalg af Ovids Forvandlinger; af det tidligere læste ere forskjellige Stykker repeterede. VIIB særskilt: Ciceros 2den, 3die og 4de Tale mod Catilina, Talen for Digteren Archias og for Kong Dejotarus; af Blochs Udvalg af Ovids Forvandlinger: Stykket om Niobe.

Dimittenderne opgive af Cicero: Cato major, de officiis 2den og 3die Bog, Talen for S. Roscius og de fire Taler mod Catilina, endvidere Sallusts Jugurtha, Livius' 7de (tre af Dimittenderne 6te) og 10de Bog, Tacitus'

Agricola; Horatius' Oder I og IV tilligemed carmen sæculare, begge Bøger af Brevene med Ars poetica, Virgils Æneide III, af Ovids Forvandlinger omtr. 900 Vers, af Carmina selecta Catull (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 og 12), Tibull (2), Properts (2, 3, 4, 7, 10, 12), Ovid (1, 2, 5), Juvenal (1), Martial (alle Epigrammerne), i alt henved 900 Vers; det vigtigste af den latinske Literaturhistorie.

VIIA har skrevet 25 Hjemmestile, 23 Extemporalstile og 10 Versioner; jevnlig er foretaget Øvelser i at oversætte fra Bladet, hvortil som oftest Henrichsens Opgaver ere benyttede. Af Madvigs Sproglære fra 1852, som bruges ved Forfatterlæsningen, er særlig gennemgaaet §§ 371—386, 402—410, 432—462 og 482—496 med Udeladelse af adskillige Specialiteter. — VIIB har skrevet 31 Hjemmestile, 28 Extemporalstile og 7 Versioner. Af Madvigs forkortede Sproglære §§ 365—374, 424—437.

VI Kl. Livius' 9de Bog. Ciceros 3die Tale mod Catilina. Af Blochs Udvalg af Ovids Forvandlinger, 1ste Hefte: Stykkerne 1, 2, 3, 4, 7 og 8 (ialt 900 Vers). Madvigs forkortede Sproglære §§ 261—374, dels som Repetition, dels som nyt. 25 Hjemmestile, 26 Extemporalstile og 10 Versioner.

V Kl. Cæsars galliske Krig 3die Bog og af Ciceros Tale for S. Roscius Kap. 1—20; kursorisk af Cornelius Nepos Aristides, Pausanias, Ci-

mon og Lysander. Omtrent 60 Hexametre ere lærte udenad. Af Madvigs latinske Sproglære, forkortet Udgave, er Formlæren repeteret og Kasuslæren læst. 58 Stile og 6 Versioner ere skrevne, alle paa Klassen.

- IV Kl. Af Cæsars galliske Krig 30 Kapitler. Formlæren læst og det vigtigste af Kasuslæren. 61 Stile ere skrevne, alle paa Klassen.
- III Kl. Af Kerrns og Krebs' Læsebog er læst og repeteret Side 25—48 med Forbigaaelse af endel Exempler, samt Side 49—56. Det tilsvarende af Bøjningslæren er læst efter Madvigs Sproglære, forkortet Udgave; til Syntaxen i samme er henvist, forsaavidt Forstaaelsen af Læsebogen krævede det. 53 Stile ere skrevne paa Klassen.
- II Kl. Af C. Listovs Elementarbog Stykkerne 31 til 48; intet forbigaaet. Kerrns og Krebs' Læsebog Side 12—23 med Forbigaaelse af enkelte Exempler. Det tilsvarende af Bøjningslæren efter Madvigs Sproglære. 25 Stile ere skrevne paa Klassen.

Græsk.

- VII Kl. A og B: Af Thriges udvalgte Stykker af Platon S. 27—42 og S. 51—55 og af Bergs Udvalg af Thukydid S. 86—119 med Forbigaaelse af de større Taler. A: Iliadens 7de og 8de Bog og Tregders Anthologi til S. 65 med Forbigaaelse af adskillige Stykker. B: Iliadens 1ste og 9de Bog og af Herodots 5te

Bog 40 Kapitler. Det vigtigste af Tregders græske Literaturhistorie og af Athens Antikviteter efter Bojesen.

Dimittenderne opgive Iliadens 1ste, 7de, 8de og 9de Bog, Tregders Anthologi til S. 65 med Forbigaaelse af adskillige Stykker, Herodots 9de Bog, Bergs Udvalg af Thukydid S. 1—16, 80—119 med Forbigaaelse af de større Taler, Platons Sokrates' Apologi og Kriton og Thriges Udvalg af Platon S. 27—42 og 51—55.

VI Kl. Bergs udvalgte Stykker af Arrian etc. Side 58—83. — Homers Odyssee 8de Bog (med Forbigaaelse af Vers 266—366), 9de Bog Vers 1—38, 82—115, 166—218, 231—377, 395—566. De tre første Kapitler af Tregders Mythologi.

V Kl. Bergs Læsebog, første Afdeling: endel Exempler fra S. 34 til 42. Xenophons Anabasis: 5te Bog, de 8 første Kapitler. — Af Homers Odyssee, 5te Bog: Vers 330—493. Af Bergs græske Formlære §§ 12—28, 90—120. Enkelte Afsnit af Madvigs græske Syntax, navnlig Moduslæren.

Fransk.

VII Kl. AB: Prosper Mérimée: Colomba, samt enkelte Fortællinger af hans „Mosaïque“. Mélesville: Michel Perrin.

VI Kl. Af Sicks franske Læsebog for de høiere Classer er læst 150 Sider. Til Extemporallæsning

er navnlig Mérimée Colomba benyttet. — Ingerslevs franske Grammatik.

- V Kl. Sicks Læsebog for de høiere Classer S. 1—6, 15—24, 58—68, 117—127, 137—153. Ingerslevs Formlære er gennemgaaet og indøvet ved udvalgte Exempler af Sibberns Stiløvelser, første Afdeling; endel Stykker af Sibberns Stiløvelser ere blevne benyttede til skriftlig Oversættelse. Enkelte Disciple have læst cursorisk i Mérimées Colomba.
- IV Kl. Af Sicks Læsebog for Mellemclasserne er læst S. 73—80, 86—92, 102—115, 119—128, 148—163, 173—197. Formlæren efter Ingerslevs Grammatik. Af Sibberns Stiløvelser, første Afdeling, er læst Exempler, tagne af Stykkerne 37—74.
- III Kl. Sicks Læsebog for Mellemclasserne: S. 1—12, 31—41, 73—81, 102—105. Ingerslevs Formlære. Sibberns Stiløvelser, Stykkerne 1, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 15; Exemplerne ere først gennemgaaede mundtlig og senere nedskrevne; enkelte Diktatstile.
- II Kl. Ahns praktiske Lærebog ved Arlaud, første Kursus, Side 1—50. Samme Bog er benyttet til skriftlige Øvelser.

Tydsck.

- VI Kl. Jürs' & Rungs Læsebog for Mellemclasserne S. 183—199, 204—218 og 245—277, af Sammes Deutsche Dichter: Hermann u. Dorothea; Schillers Wilhelm Tell. Det meste af Simon-

sens Syntax; endel af sammes Formlære repeteret. De fleste Maaneder desuden opgivet Udenomslæsning af tyske Forfattere, baade Digt og Prosa.

- V Kl. Jürs' & Rungs Læsebog for Mellemkl. S. 1—14 og 28—57. Af Sammes Deutsche Dichter 26 Digte, hvoraf 15 udenad. Af Simonsens Formlære: de uregelrette Verber og Præpositionerne.
- IV Kl. Hjorts Læsebog S. 88—112, 134—145, 341—356. — Simonsens Formlære. 34 Stile. Enkelte Stykker af Jürs' og Rungs Stiløvelser gennemgaaede mundtlig, andre benyttede til Stil.
- III Kl. J. Listov, Tydsk Elementarbog Side 1—73, Launy og Pio, Læsebog Side 20—35. Jürs' og Rungs Materialier Stykkerne 35—42. Det Fornødne af Formlæren indøvet mundtlig (Hjælpeverber og de regelrette Verber efter Simonsen). Klassen har skrevet 33 Stile (Exempler dannede efter de læste).
- I Kl. Af J. Listovs tyske Elementarbog er læst og indøvet de 32 første Stykker (til Side 49). Skriftlige Øvelser ere af og til anstillede paa Klassen (i alt 16 Stile).

Engelsk.

- VII Kl. Af A deltog ingen; af B deltog 8 indtil Jul, efter den Tid indtil Pintse 4. Læst J. Listovs Ledetraad 1ste Afdeling og af den anden indtil S. 77.

Hebraisk.

- VII Kl. A. Genesis. Whittes Grammatik og Analyse ere benyttede.
 B. Genesis Kap. 1—8. Af Whittes Grammatik: Størstedelen af Formlæren.

Religion.

- VII Kl. Romerbrevet er gennemgaaet, dog kun de otte første Kapitler efter Grundtexten. Enkelte Biografier af Oldkirkens Historie ere meddelte.
- VI Kl. Assens' Lærebog i den bibelske Historie; Balslevs Forklaring til Luthers Catechismus.
- V Kl. Assens' Bibelhistorie Side 95—114, 190—234. Balslevs Catechismus.
- IV Kl. Assens' Bibelhistorie, S. 48—114, 163—190. Af Balslevs Catechismus: Den tredie Artikel, Fadervor, Daabens og Alterens Sacrament.
- III Kl. Assens' Bibelhistorie, Side 1—61, 139—163. Balslevs Catechismus: Om Synden og de to første Trosartikler.
- II Kl. Balslevs Bibelhistorie. Balslevs Catechismus: De ti Bud. Syv Psalmer ere lærte.
- I Kl. Balslevs Bibelhistorie. Luthers lille Catechismus. Femten Psalmer forklarede og lærte.

Historie.

- VII Kl. Dimittenderne: Verdenshistorien og Nordens Historie efter Thriges og Blochs Lærebøger.
 VIIB: Thriges mindre Lærebog i den gamle

- Historie Side 84—213. — Tidsrummet 1789 til 1851 efter Blochs Lærebog i den nyeste Historie. — Blochs Middelalderens Historie Side 1—98.
- VI Kl. Blochs Lærebog i den nyere Historie S. 94—164. Thriges Nordens Historie S. 182—232. Thriges mindre Lærebog i den gamle Historie S. 1—79.
- V Kl. Blochs Lærebog i den nyere Historie S. 1—94. Thriges Nordens Historie S. 134—182.
- IV Kl. Blochs Middelalderens Historie S. 47—139. Thriges Nordens Historie S. 59—85, 95—98 og 100—182.
- III Kl. Blochs Middelalderens Historie Side 1—46. Thriges Nordens Historie S. 1—59.
- II Kl. Kofods fragmentariske Historie (nyeste Udg.) fra den store Folkevandring indtil Frederik II af Preussen med Forbigaaelse af Stykkerne henhørende til Danmarks Historie.
- I Kl. Barfods Ledetraad i Danmarks Historie. — Kofods fragmentariske Historie forfra til Middelalderen.

Geografi.

- VI Kl. Velschows Geografi.
- V Kl. Samme Lærebog: Østerrig fra de ungarske Stater, Tyrkiet og Grækenland, Asien, Afrika og Nordamerika.
- IV Kl. Thriges Lærebog for de højere Klasser Side 108—201.
- III Kl. Samme Lærebog Side 18—123.

II Kl. Thriges Lærebog for de lavere Klasser Side 105 til Enden.

I Kl. Samme Lærebog Side 11—101.

Mathematik.

VII Kl. Dimittenderne opgive: Steens Elementær Arithmetik og Elementær Algebra samt Schjødtes Tillæg, med de fornødne Tilføjelser og flere Forandringer i Fremstillingen; Mundts Planimetri og Stereometri samt Ramus' Plantrigonometri med Forbigaaelse af de Afsnit, som ifølge Bekjendtgj. af 8. Nov. 1858 ikke fordres.

VIIB har læst Ligninger, Logarithmer, Mundts Planimetri Side 67—130 med betydelige Tilføjelser samt Ramus' Plantrigonometri.

A har i Aarets Løb udført 27, B 30 Hjemmearbejder, bestaaende i Løsningen af flere saavel arithmetiske som geometriske Opgaver; desuden A 16, B 5 Extemporalarbejder.

VI Kl. Efter Steens Algebra læst Afsnittet om Ligninger, samt Differens- og Kvotientrækker; efter Diktat dobbelt irrationale Størrelses Behandling; repeteret hele Algebraen.

I Mundts Geometri læst fra § 303 til 403; efter Diktat Lighedannethed; repeteret det læste samt Afsnittet fra § 265 til 303.

Klassen har havt 20 Hjemmearbejder, i Reglen bestaaende af een arithmetisk og een geometrisk Opgave.

V Kl. Steens Elementær Algebra S. 1—50. Flere herhen hørende Opgaver, navnlig efter Bergs Samling, ere udførte dels paa Klassen, dels hjemme. Mundts Geometri Side 67—84, 91—96 og 99—106. 16 Extemporalarbejder.

Disciplene af den mathematisk-naturvidenskabelige Afdeling ere i 1 ugenlig Time øvede i Behandling af Opgaver i Regning, navnlig algebraiske Ligninger.

IV Kl. Efter Steens elem. Arithmetik læst Afsnittet om Proportioner; efter mundtlig Gjennemgang Kvadrat- og Kubikrod. Hver Uge har een eller to Timer været anvendt til skriftlig Øvelse i Behandling af simple algebraiske Udtryk og Ligninger, medens de øvrige Timer benyttedes til at læse Mundts Geometri forfra til § 256. Dog er der hist og her forbigaaet enkelte Paragrafer.

III Kl. Steens Elementær Arithmetik §§ 1—54 og 65—73; de tilsvarende Afsnit af Bergs methodisk ordnede Opgaver.

Regning.

II Kl. Reguladetri i hele og brudne Tal. Af og til Øvelser i Hovedregning.

I Kl. De fire Regningsarter med Brøk. Til Hovedregning ere Jacobis Hovedregningslister benyttede.

Naturlære.

VII Kl. Dimittenderne: Ørsteds mekaniske Fysik

fra Bevægelseslæren til Enden (med en Del Forbigaaelser). Joh. Müllers (Petersens) chemiske Fysik: Galvanismen, samt fra Varmefylde Bogen ud. Jørgensens Astronomi. Repeteret alle tre Bøger.

B. Ørsteds mekaniske Fysik forfra til Bevægelseslæren. Efter Joh. Müllers (Petersens) chemiske Fysik Magnetismen, Elektriciteten og Varmelæren.

V Kl. Johnstrups Chemi. Efter Deichmann Branth's Naturlære Magnetismen og Elektriciteten.

I geometrisk Tegning er gjennemgaaet de simpleste Konstruktioner, hvis Theori meddeles i Geometrien; i Slutningen af Aaret er der forsøgt at anvende dem paa lidt mere sammensatte Exempler, f. Ex. Trekanters og Parallelogrammers og Cirklers Konstruktion af visse givne Betingelser.

I Kl. I en ugenlig Time er der stræbt efter, uden at benytte nogen Bog, at anskueliggjøre nogle af de almindeligste Naturlove ved simple Forsøg og en letfattelig Forklaring.

Naturhistorie.

VI Kl. Lützens Lærebog i Zoologien Nr. 2. — Vauppells Botanik med Forbigaaelse af Læren om Plantens Sammensætning og Liv, hvoraf det vigtigste lejlighedsvis er meddelt, dog ikke med den Hensigt at skulle gjøres til Gjenstand for særlig Examination.

V Kl. Samme Lærebøger: fra Inddelingen af Fuglene

indtil Bløddyrene; de eenkimbladede, nøgenfrøede og blomsterløse Planter.

- IV Kl. Samme Lærebøger: Mennesket, Pattedyrene, Fuglene og Straaledyrene; de frikronbladede og helkronede Planter.
- III Kl. Samme Lærebøger: fra Insekter med ufuldstændig Forvandling indtil Straaledyrene; den botaniske Formlære.
- II Kl. Efter Lützens Lærebog: Mennesket, de 4 sidste Ordener af Fuglene, Krybdyrenes, Paddernes og Fiskenes Klasser; af Leddyrene: Insekter med fuldstændig Forvandling.
- I Kl. Samme Lærebog: Menneskets Benbygning og Muskler, Pattedyrene og Fuglene indtil Jord- og Vandfugle.

Fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet er siden Juni Maaned f. A. udsendt:

1) Konfidentiel Skrivelse af 12. Juli 1871 til Vejledning for Skolerne ved Udarbejdelse af Læseplanen for det nye Skoleaar;

2) Kongl. Anordning af 5. August med nærmere Bestemmelser om Undervisningens Ordning til Gennemførelse af Loven af 1. April 1871;

3) Bekjendtgj. af 9. August om Karaktergivningen ved Examina i de lærde Skoler;

4) Bekjendtgj. af 9. August om Ferier i de lærde Skoler;

5) Cirkulære til Rektorerne af 9. August, indeholdende Bemærkninger og Regler med Hensyn til den kgl. Anordning af 5. August;

6) Bekjendtgj. af 25. August om Real-Afgangsexamen og alm. Forberedelsesexamen af højere Grad;

7) Bekjendtgj. af 25. August om Karaktergivningen ved Real-Afgangsexamen;

8) Cirkulære til Rektorerne af 26. August med Hensyn til Bestemmelserne i 6) og 7);

9) Cirkulære af 19. October, at Skolens Protokol skal forelægges Skolekommissionen een Gang aarlig i Henhold til Lov om Indpodning af Kokopper;

10) Cirkulære af 26. Oktober om Fordringerne i Mathematik ved 4de Klasses Aarsprøve, samt Gjenpart af nogle mindre Skrivelser.

Stipendierne.

Jeg har den Glæde her at kunne bringe Meddelelse om en Foranstaltning, der vidner om Hs. Excell. Forstanderens levende Interesse for at fremme Stifternes Tanke ogsaa med Hensyn til de pekuniære Vilkaar for Disciplenes Ophold paa Herlufsholm. Gehejmeraad Hall har nemlig i disse Dage tilsendt mig en Skrivelse saalydende:

„Det er min Agt, efterhaanden som Stiftelsens Midler tillade det, at give Antallet af Fripladser paa Herlufsholm en betydelig Udvidelse, og jeg har derfor besluttet allerede fra det nuværende Skoleaars Udløb at lade en saadan indtræde ved en **Forøgelse af de nuværende Gratistpladers Antal til det dobbelte**. Medens der i dette Skoleaar, naar den Rønnenkampske og de Resenske Gratistpladser medregnes, har været uddelt 9

hele og 8 halve eller i det hele 13 Gratistpladser, vil der altsaa for næste Skoleaar kunne uddeles i det hele 26 Gratistpladser“.

For Skoleaaret 1871—72 have

a. Stiftelsens Gratistpladser (fuldstændig Fritagelse for Kontingent) været tildelte Disciplene F. F. Falckenstjerne, C. S. Andersen, P. Thonning, J. L. G. Mønster, R. Mühlensteth, J. F. C. C. Tofte;

b. de Resenske Gratistpladser (fuldstændig Fritagelse for Kontingent): O. G. R. Steenstrup og Th. J. P. F. Plum, begge i Slægt med Biskop Hans Poulsen Resen († 1638), efter hvem disse Pladser bære Navn;

c. den Rønnenkampske Gratistplads for en Slesviger (fuldstændig Fritagelse for Kontingent): H. O. B. Krüger;

d. Stiftelsens halve Gratistpladser (Kontingentet for Aaret udredes med 120 Rdl.): J. N. Paludan-Müller, W. P. L. Weihe, F. A. Willerup, O. Mortensen, C. L. A. J. Feddersen, P. J. L. S. Nielsen, M. Petersen-Friis og C. G. D. Bech.

Ansøgninger om Gratistpladser for Disciple her i Skolen maa indgives til Stiftelsens Forstander inden hvert Aars 1ste August.

De to **Meyerske Præmier**, hver paa 30 Rdl., tilkjendtes for Aaret 1871 Disciplene W. P. L. Weihe og F. A. Willerup.

Det **grevelig Moltkeske Skolestipendium** for kgl. Embedsmænds Sønner, 4 Portioner paa 25 Rdl. halvaarlig, uddeltes i Decembertermin 1871 ligesom i inde-

værende Junitermin til P. J. F. Kaarsberg, V. V. Holm, H. Adsersen og C. M. Friderichsen.

Det grevelig Moltkeske Universitetsstipendium for kgl. Embedsmænds Sønner (100 Rdl. halvaarlig, delt i to eller tre Portioner) blev for Decembertermin som og for nærværende Junitermin oppebaaret af Stud. theol. C. Wad og Stud. theol. M. Th. N. Hertel.

Rejsestipendiets Fond, opsamlet af ubenyttede Portioner af ovennævnte Universitetsstipendium og frugtbargjort i Ringsted Sparekasse, beløb sig den 11te November 1871 til 215 Rdl. 69 Sk.

De videnskabelige Samlinger.

Skolens **Naturaliesamling** har iaar ikke havt nogen væsentlig Tilvæxt. En smuk Koralstok fra Mauritius (Isle de France) er foræret af Herlufsholms forhenværende Discipel Jul. Knudsen.

Til den **fysiske Samling** er i dette Skoleaar anskaffet: 8 galvaniske Zink-Kul-Elementer, et Dekompositionsapparat, et nyt galvanoplastisk Apparat, et lille Telegrafapparat med Nøgle, et Apparat til at vise galvaniske Strømmes Indvirkning paa hinanden og Jordmagnetismens Indvirkning paa en galvanisk Strøm, et Mariottes Rør, et Par samkvemhavende Rør til at vise forskellige Vædskers Stigning i et luftfortyndet Rum, samt enkelte Smaating. Desuden ere nogle ældre Apparater istandsatte.

Bibliotheket er siden Juni Maaned f. A. forøget med følgende Bøger og litterære Hjælpemidler; de med † mærkede ere tilsendte Skolen fra Ministeriet; * betegner Gaver, der skyldes Privates Velvillie.

- Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Hist. 1871 2—4. 1872 1.
 — Historiske, til Veiledning i Nordens, særdeles Danmarks Historie. Udg. af C. Molbech. 1—3 (2 Bd.) 1845—51.
- * Aarsberetninger, Oldskrift-Selskabets. 1836—42.
 † — fra det kgl. Geheimearchiv. IV, 5. V, 1. 4to.
- Allen, C. F., De rebus Christiani secundi regis exsulis commentatio. I. 1844.
- Anjou, L. A., Svenska Kyrkoreformationens historia. 1—3 (1 Bd.) Ups. 1850—51.
- Annuaire des deux mondes. 1851—52. Paris.
- Archiv, Biographisk. Udg. af F. Liebenberg og W. Schram. I. 1841.
- Archiv, Genealogisk og biographisk, udg. af det geneal.-biog. Selskab. Nr. 1—8. 1840—49.
- Archiv, Historisk. 1871, 7—12. 1872, 1—5.
 * — für Geschichte u. Literatur, herausg. v. F. C. Schloesser u. G. A. Bercht. 1—6. 1830—35.
- Arentzen, Kr., Baggesen og Oehlenschläger 1802—7. 1871.
- Asbjørnsen, P. C., Norske Folke-Eventyr. Ny Samling. Christ. 1871.
- Ax., Den ny sensualistiske Lære og Dr. G. Brandes. 1872.
 (Baggesen, A.), Til Minde om Jens Baggesen. 1864.
- Barfod, F. Birkedal-, Malte Konrad Bruun. 1871.
- * Becker, P. W., Dante og Tasso. Kbh. 1867.
- Becker's Verdenshistorie, 17. og 18. Bind. Tyve Aars Historie af E. Arnd. Oversat af N. Bache. 12—14.
- Benthin, J., u. C. Bruhns, Lehrbuch der Sternkunde. 1872.
- * Betænkninger, afgivne af den i Samfundet for den danske Litteraturs Fremme nedsatte Comitee. Kbh. 1846.
- Billeder af Livet paa Island. Islandske Sagaer. Paa Dansk ved F. Winkel Horn. 1871.
- Bruun, C., Curt Sivertsen Adelaer. En hist. Undersøg. 1871.
- Cantù, C., Verdenshistorie. 7—13.
- † Christensen, R., Sophisterne. Kulturhist. Undersøg. 1871.
 Af Jonas Collins Papirer. Udg. af E. Collin. 1871.
- Conversationslexikon, Nordisk. Anden Udgave. 20—29.
- Cultusministerens Tale om Borger- og Almueskolevæsenet med de samtidige Udtalelser og Circul. af 20de April 1872.
- Danmarks gamle Folkeviser. Udg. af Sv. Grundtvig. IV, 3.
- Danske Magazin. Fjerde Række. III, 1—4. 1871. 4to.
- * Darwin, Ch., The descent of man and selection in relation to sex. 1—2. London 1871. (Gave fra Justitsminister, Dr. Krieger).
- Description des monnaies Grecques et Romaines de C. J. Thomsen. 1—2. 1866—69.

- Devegge's, O., Mynt- og Medaille-Samling. 1—3. 1851—67.
- Draeger, A., Historische Syntax der Lateinischen Sprache. 1. Lpz. 1872.
- Dreyer, J., Tyge Brahe, af F. R. Friis; kritisk betragtet. 1871.
- Duruy, V., Histoire de France. Nouv. édit. 1—2. Paris 1870.
- Engelhardt, C., Museet for de nordiske Oldsager. 1872.
- *Erslev, Ed., Om geografi och geografisk undervisn. Stckh. 1872.
- Falster, C., Satirer. Udg. af C. Thaarup. 1840.
- *Flora Danica. Illumineret Exemplar. 48de Hefte. 1871. (Gave fra Hans Majestæt Kongen).
- Folkevennen. Et Tidsskrift. XX, 3—6. XXI, 1. Krist.
- †Forelæsninger og Øvelser ved Kjøbenhavns Universitet og den polyt. Lærestalt. 1871, 1—2.
- *Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskeres tiende Møde i Christiania i Juli 1868. Christ. 1869.
- Forhandlingerne paa det fjerde nordiske Kirkemøde 1871.
- For Ide og Virkelighed, et Tidsskrift. 1871, 6—12. 1872, 1—5.
- For Romantik og Historie. 1871, 7—12. 1872, 1—5.
- †Fortegnelse over de 203 Studerende, der i 1871 have tilendebragt Afgangsexamen ved de lærde Skoler eller Adgangs-examen ved Universitetet. 1871.
- Fra alle Lande. Udg. af L. Zinck. 1871, 7—12. 1872, 1—5.
- Frederiksen, N. C., Den politiske Økonomis Udvikl. 1870.
- Friedlaender, L., Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms. 3. 1871.
- *„Fædrelandet“. Aargang 1871. fol.
- *Förhandlingar vid de Skandinaviska naturforskarnes nionde möte i Stockholm Juli 1863. Stockh. 1865.
- Gosch, C. C. A., Udsigt over Danmarks zoolog. Litt. II, 1.
- Grevens og Friherrens Komedie. Dramatisk Satire fra Christian V.s Tid. Udg. af S. Birket Smith. 1871.
- Grimm, J. u. W., Deutsches Wörterbuch. IV, 5. V, 11.
- Hammerich, M., Smaaskrifter om Cultur og Underviisning. V. 1871.
- Hauch, C., Minder fra min Barndom og min Ungdom. 1867.
- Minder fra min første Udenlandsreise. 1871.
- Søstrene paa Kinnekullen, dramat. Eventyr. 1872.
- *Hegel's, G. W. F., Werke. Vollständige Ausgabe. I—XVIII (21 Bd). 1832—45. (Gave fra Justitsminister, Dr. jur. Krieger).
- Heiberg, A. C. L., Thomas Kingo. En Levnetsbeskrivelse. 1852.
- Fortællinger af Herodots Historie, udg. og oplyste af C. Berg. 1—2. 1872.
- *Hjemmet og Skolen. Meddelelser fra Latin- og Realskolen paa Værnedamsvejen. Nr. 13. 1871.
- Hjort, P., Udsigt over nyere dansk Litteratur. 1872.
- Holmberg, A. E., Nordbon under hednatiden. Stckh. 1871.
- *Homers Odyssee, IX—XII, med Anm. udg. af J. P. Bang. 1871.
- N. L. Høyens Skrifter, udgivne ved J. L. Ussing. 1. 2.

- Jahrbücher, Neue, für Philologie und Pädagogik. Herausg. v. A. Fleckeisen und H. Masius. 1871, 5—12. 1872, 1—3.
- für classische Philologie. Supplem. V. 4.
- † Indbydelsesskrifter til Examina i de danske Skoler 1871, i Reykjavik 1870.
- † Indbydelsesskrifter til Examina i de svenske Skoler 1871.
- * Ingerslev, V., Danmarks Læger og Lægevæsen fra de ældste Tider indtil Aar 1800. 3—10.
- Innstädten, C. S. E. v., Die Zillerthaler Alpen. 1872. 4.
- Irgens, M., Jæderen. Forsøg til en Landbrugsbeskriv. Krist. 1872.
- Islandske Folkesagn. Paa Dansk ved C. Andersen. 1862.
- Jørgensen, J., Pædagogikens Historie. Kbh. 1848.
- Af Søren Kierkegaards efterladte Papirer. 1844—45. I. Ved H. P. Barfod. 1872.
- Kierkegaard, P. C., Bemærkninger til Enkeltheder ved Almueskolens Lærebøger i Religionskundskab. Aalb. 1871.
- Oplysn. til en Anmeldelse af mine Bemærkninger ved nogle af Almueskolens Lærebøger. 1. 1872.
- Kirketidende, Dansk. 1871, 26—52. 1872, 1—24.
- Kjøbenhavns Diplomatarium. Udg. af O. Nielsen. 2—4.
- Klaczko, J., Europa, Polen og Danmark i 1863—64. Kbh. 1866.
- Der Koran. Aus dem Arabischen übersetzt und mit Anm. versehen von L. Ullmann. 1840.
- * Krarup Hansen, C. J. L., Beskrivelse af geometriske Lege-mer som Indledning til Geometri. Fredericia 1872.
- Kugler, F., Geschichte der Baukunst. V. Gesch. der deutschen Renaissance v. Wilh. Lübke. 1. 1872.
- Lefolii, H. H., Sproglærens Grundbegreber. 1871.
- Lehmann, Orla, Efterladte Skrifter. Udg. af H. Hage. 1. Linnstrøm, Hj., Svenskt boklexikon. Åren 1830—65. 15—16.
- † Liste over de Studerende, som i Aaret 1870 have taget den filosofiske Examen.
- † — for 1871.
- Lübke, V., Kunsthistorien, bearb. af J. Lange. 9—11.
- se Kugler.
- † Lund, Tr., Om Sokrates's Lære og Personlighed. 1871.
- Luthardt, C. E., Apologetische Vorträge über die Grundwahrheiten des Christenthums. 1870.
- über die Heilswahrheiten des Christenthums. 1871.
- Læsebog, Fransk, til Skolebrug ved C. Sick. III. 1870.
- Löffler, E., De allerførste Begyndelsesgr. af Geografien. 1872.
- * Maanedsskrift, Nyt dansk. (Med Illustr.) 1—2. 1871.
- Macaulay, Th. B., Biografiska skizzer. Öfversättn. 1869.
- * Madsen, V. H. O., Elementair Arithmetik og Algebra. 1872.
- † Madvig, J. N., Sprogvidenskabelige Strøbemærkninger. (Univ. Prog.) 1871. 4to.
- Mansa, F. V., Bidrag til Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Historie i Danmark. 1. 1872.
- Markmann, J. W., Franklins Levnet. 1837.

- Matzen, M., Retskrivningsregler i Henhold til Ministeriets Cirkulære af 21. Febr. 1872. Kbh. 1872.
- † Mehren, A. F., Cahirah og Keráfat. 1—2 (1 Bd.) 1870. 4.
- Monrad, D. G., Om den paatænkte Reform i Almueskolevæsenet. 1872.
- Monrad, H. C., Bidrag til en Skildr. af Guinea Kysten. 1822. Monumenta historiæ Danicæ. Historiske Kildeskrifter især fra det 16. Aarh. Udg. af H. Rørdam. I, 1—2.
- „Muratoris Kanon“, oversat og oplyst ved P. C. Kierkegaard. 1872.
- Mynster, F. L., Den moderne Retskrivnings ødelæggende Virkninger. 1871.
- Neergaard, J. V., Mit Livs Tildragelser. 1—2. 1844.
- Njaals Saga, ovs. af K. L. Sommerfeldt. Krist. 1871.
- Nielsen, Y., J. Ågessøn Bjelke. 1. Krist. 1871.
- Norlin, Th., Svenska kyrkans historia efter Reformationen. I, 1—2. Lund 1864—71.
- Nyerup, R., Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge. 1—4 (5 Bd.) 1803—6.
- Oehlsenschlägers Barndoms og Ungdoms Erindringer, ved A. Listov. 1871.
- Otto, C., Phrænologien eller Galls og Spurzheims Hjerne- og Organlære. 1825.
- Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1871, 1—3.
- Paludan-Müller, J., Skriften og Overleveringen fremstillede i deres evangeliske Sammenhæng. 1871.
- Payer, J., Die centralen Ortler-Alpen. 1872. 4.
- Petermann, A., Geogr. Mitth. 1871, 7—12. 1872, 1—6.
- Australien in 1871. Nebst einem geogr.-statist. Compendium von C. E. Meinicke. 1—2. 4to.
- † Petersen, J., Om Ligninger, der løses ved Kvadratrod. 1871. 4to.
- Petersen, N. M., Samlede afhandlinger. II. 1871.
- P(ontoppidan), E., Glossarium Norvagicum eller Forsøg paa en Samling af rare Norske Ord. Bergen 1749.
- Prøver af vore Kæmpeviser ved C. J. Brandt. 1864.
- Reinhardt, C. E. F., Orla Lehmann og hans Samtid. 1871.
- Revue des deux mondes. 1870 Decb.; 1871 Jan., Juli—Dec.; 1872 Jan.—Mai.
- Rhode, C. E., Historischer Schul-Atlas. 8te Aufl. 1871. Tvføl.
- Rosenberg, C., Om og fra Danm. og Danskerne. 1871.
- Træk af Livet paa Island i Fristats-Tiden. 1871.
- Internationale. En historisk Fremstilling. 1872.
- Rosenørn, M. H., Greve Gert og Niels Ebbesen. 1.
- (Ross, P.), Skildringer af Biskop Dr. Rasmus Møllers private Liv. 1871.
- Rovsing, K., Retskrivnings-Spørgsmaalet i dets Betydning for Litteraturen og Folket. 1871.
- Ræder, J. G. F., Kilder og Henvisninger m. m. til Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner. 1872.
- Rørdam, H., Kjøbenhavns Universitets Historie II, 3.
- (Tillæg hertil af Aktstykker og Breve. 3.)

- Sagaer, fortalte af B. Snorrason og K. Arentzen. 1—4.
(2 Bd.) 1849—50.
- Sagastykker, fordanskede ved Gr. Thomsen. 1846.
- Samling af gamle danske Love, udg. af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge. I—V. Kbh. 1821—46. 4.
- af Love og Anordninger m. v. 1870—74. 3. Hefte.
- Samlinger, Danske, for Historie osv. VI, 4. Anden Række. I, 1—3.
- Det norske Oldskriftselskabs. XV.
- Ny kirkehistoriske, V 4. VI 1.
- til Fyens Hist. og Topog. VI, 1. 2.
- til jydsk Hist. og Topog. III 3. 4. IV 1.
- Schmidt, Jul., Geschichte der Deutschen Literatur im neunzehnten Jahrhundert. 1—3. Lpz. 1856.
- Schmidt, V., Assyriens og Ægyptens gamle Hist. 1. 1872.
- *Schulz, I. C. F., Lexicon et Commentarius sermonis Hebraici et Chaldaici. 1—2. Lips. 1777.
- W. Shakspeare's Værker osv. af E. Lembcke. 22—24.
- †Statistisk Tabelværk. Tredie Række. XVII. 4to.
- Stilling, H. C., Smaa Historier om store Kunstnere. 1872.
- Strøm, V., Planterigets Naturhist. til Skolebrug. 1871.
- Ambr. Stubs Samlede Digte. Ved F. Barfod. 1—2. 1852.
- Suhm, P. F., Historie af Danmark. XIV. Udg. af R. Nyerup. 1828. 4.
- Talvj, Die Unächtheit der Lieder Ossians und des Macphersonschen Ossians insbes. Lpz. 1840.
- Novum Testamentum Gr. Ex rec. J. J. Griesbachii. 1825.
- C. J. Thomsens nyere Mønter. 1—2. 1867—71.
- Thorsøe, A., Danmarks Hædersdage i det 19. Aarh. 10—15.
- *Thrige, S. B., Tillæg til Lærebog i Geografien for de højere Klasser i de lærde Skoler. Kbh. 1872.
- Tibell, G. W. af, Seraphimer-Ordens Historia. I. 1826. 4.
- *Tidsskrift, Antiquarisk, udg. af det kongel. nord. Oldskrift-Selskab 1843—45, 1—3. 1846—48, 1—2.
- Antiquarisk, 1846—48, 3. 1849—51, 1—3.
- Botanisk. Anden Række. I, 1—2.
- for Matematik. Tredie Række. I, 4—6. II, 1—5.
- for Philologi og Pædagogik. IX, 2—4. X, 1—2.
- for Physik og Chemi. X, 6—12. XI, 1—5.
- for populære Fremstillinger af Naturvidenskaben. Fjerde Række. III, 3—6. IV, 1—2.
- Historisk, udg. af den norske hist. Forening. I. II, 1.
- Naturhistorisk, udg. af J. C. Schiødte. Tredie Række. V. VI. VII.
- Nyt, for udenl. theol. Lit. 1871, 2—4. 1872, 1.
- Pædagogisk. Utg. af H. F. Hult og E. G. F. Olbers. 1871, 3—6. 1872, 1—2.
- Svensk, för literatur, politik, ekonomi. Utg. af H. Forssell. 1871, 3—6. 1872, 1—2.
- Theol. for den evangelisk-luth. Kirke i Norge. Ny Række. II. 1—2.
- Theologisk. Udg. af C. H. Kalkar. 1871, 6—12. 1872, 1—5.

- Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Hus-Andagt. 1872.
- Tregder, P. H., Kort Udsigt over den græske Kunsts Historie. 2den Udg. 1871.
- * Tyndall, J., Fragments of science for unscientific people. Lond. 1871.
- Udvalg af hidtil utrykte danske Diplomer og Breve, udg. af C. Molbech og N. M. Petersen. 1—3. 1842—58.
- Ussing, J. L., N. L. Høyens Levned. 1. 1872.
- * Warming, J. E. B., Er Koppen hos Vortemælken en Blomst eller en Blomsterstand? Kbh. 1871.
- Vaupell, O., Den Dansk-Norske Hærs Historie. 7—18.
- Wergeland, H., Udvalgte Skrifter, udg. af H. Lassen. 1871.
- * Vischer, F. Th., Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen. 1—3. (6 Bd.) 1846—57. (Gave fra Justitsminister Dr. Krieger).
- Vogt, J. H., Optegnelser om sit Liv. Christ. 1. 2.
- Wulff, D. H., Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie i 16de og 17de Aarhund. 1. 1872.
- Züge aus dem Leben des J. F. Oberlin. Herausg. von G. H. Schubert. 1834.

Fra Bestyrelsen for Herlovianersamfundet i København havde jeg i Januar d. A. den Fornøjelse at modtage en ny Sending af afd. Prof. T. A. Beckers interessante Biografi „Herluf Trolle og Birgitte Gøie“, hvoraf Exemplarer uddeltes til de Disciple i øverste Klasse, som ikke tidligere havde erholdt Skriftet.

Disciplenes Morskabsbibliothek, som bestyres af Adjunkt Damborg, har i Skoleaaret 1871—72 havt en Tilvæxt af omtrent 50 Bind.

Skolens Examina

agtes iaar afholdte i følgende Orden.

I. Den skriftlige Del.

AFGANGSPRØVEN*).

AARSPRØVEN.

Løvedag den 15de Juni.

Kl.		Kl.	
8—12	Dansk Udarbejdelse I. (bunden Opg.)	8	VIIB Dansk Udarb. I. VI Overs. fra Latin. V Latinsk Stil. IV Dansk Udarb. III Mathem. Udarb. I Tydsk Stil.
4—8	Oversættelse fra Latin.	4	VIIB Overs. fra Latin. 3 IV Tydsk Stil. III Dansk Stil. II Regning.

*) I Afgangsprøven deltage som Privatister:

Lærer S. Nielsen (agter tillige at underkaste sig den præliminære Prøve her med Skolens VI Klasse),

C. P. Jensen (har i 1869 taget den udvidede Forberedelses-Examen ved Universitetet),

P. A. Reiersen (bestod i 1869 næstøverste Latinklasses Examen i Skolen paa Værnedamsvejen),

P. H. Wodschow (bestod i 1870 VI Klasses Aarsprøve som Discipel i Frederiksborg lærde Skole).

Mandag den 17de Juni.

Kl.	Kl.
8—12 Latinsk Stil.	8 VIIB, IV, II Lat. Stil. VI Mathem. Udarb.
4—8 Geometrisk Udarbejdelse.	3 VIIB Geom. Udarb. V, II Dansk Udarb. III Latinsk Stil. I Regning.

Tirsdag den 18de Juni.

8—12 Dansk Udarbejdelse II (fri Opg.)	8 VIIB Dansk Udarb. II. VI Dansk Udarb. V Overs. fra Latin. IV Mathem. Udarb. III, II, I Tegning.
4—8 Arithmetisk Udarbejdelse.	3 VIIB Arithm. Udarb. VI Latinsk Stil. V Mathem. Udarb. III Tydsk Stil. I Dansk Udarb.

II. Mundtlig Afgang- og Aarsprøve.

Mandag den 1ste Juli.

9 VI Geometri Pts.	4 V Matematik Mss.
9 III Dansk Dbg.	4 IV Historie Hss.
10 I Tydsk Lst.	4 II Geografi Ngd.

Tirsdag den 2den Juli.

8 VIIB Arithmetik Mss.	4 V Græsk Andr. Lst.
9 VI Historie Hss.	4 I Religion Boje.
9 III Geografi Ngd.	

Torsdag den 4de Juli.

Kl.	Kl.
8 VIIIB Latin Lst. Andr.	4 IV Mathematik Pts.
9 VI Geografi Hss.	4 III Religion Dbg.
9 V Fransk Boje.	4 II Historie Hoff.

Fredag den 5te Juli.

8 DIMa*) Latin Lst.	3 DIMb Latin Lst.
8 DIMb*) Geometri Mss.	3 DIMa Geometri Mss.
9 VI Religion Boje.	3 VIIIB Historie Hss.
9 V Naturhistorie Ngd.	

Løverdag den 6te Juli.

8 DIMa Græsk Kls.	3 DIMb Græsk Kls.
8 DIMb Naturlære Pts.	3 DIMa Naturlære Pts.
9 VI Fransk Dbg.	4 IV Naturhistorie Ngd.
9 V Tydsk Hoff.	4 II Dansk Boje.
	5 I Dansk Sch.

Mandag den 8de Juli.

8 DIMa Historie Hss.	3 DIMb Historie Hss.
8 DIMb Arithmetik Mss.	3 DIMa Arithmetik Mss.
8 VI Naturhistorie Ngd.	4 IV Latin Kls.
9 III Latin Sch.	4 I Historie Andr.

Tirsdag den 9de Juli.

Kl. 8 VIIIB Naturlære Pts.
9 VI Tydsk Hoff.
9 V Latin Kls.
9 III Naturhistorie Ngd.
Kl. 5½ Sang Hfm.

*) Ved **a** betegnes de ulige, ved **b** de lige Nrr. i Klasse n efter Halvaarsprøvens Udfald.

Onsdag den 10de Juli.

Kl.	Kl.
9 V Religion Dbg.	4 VI Græsk Kls. Andr.
9 III Fransk Boje.	4 IV Geografi Ngd.
9 II Latin Mss.	
12 VIIB Hebraisk Ngd.	

Torsdag den 11te Juli.

8 III Matematik Leth.	3 VIIB Geometri Mss.
9 V Geografi Hss.	4 IV Tydsk Boje.
9 II Fransk Dbg.	4 I Geografi Ngd.

Fredag den 12te Juli.

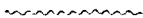
9 DIM Hebraisk Ngd.	4 IV Fransk Dbg.
9 VI Latin Andr.	4 III Tydsk Hoff.
9 V Historie Hss.	4 II Naturhistorie Ngd.

Løverdags den 13de Juli.

8 VIIB Græsk Kls.	3 IV Religion Dbg.
9 VI Arithmetik Pts.	3 III Historie Hss.
9 V Nord. Mythol. Hoff.	3 II Religion Boje.
	3 I Naturhistorie Ngd.

Søndagen den 14de Juli Kl. 7 Eftermiddag be-
kjendtgjøres Udfaldet af Censuren for samtlige Klas-
ser, hvorefter **Sommerferien** tager sin Begyndelse.

Torsdag den 15de August Kl. 8 Aften maa Di-
sciplene atter være samlede paa Herlufsholm. Fre-
dag den 16de til sædvanlig Tid begynder Undervis-
ningen i det nye Skoleaar.



Til at overvære de mundtlige Prøver indbydes
Disciplenes Forældre og Værger saavel som Enhver,
der har Interesse for Skolen og dens Gjerning.

Chr. Listov.

